

SINIF PUSULASI

İki Aylık Teorik Dergi

Mayıs-Haziran 1999

Fiyatı: 500.000 TL (kdv dahil)

- **Türkiye Ekonomisi ve Ekonomik Kriz Sorunu**
- **Türk Şovenizminin Tarihsel Gelişimi**
- **“Soğuk Savaş” ve NATO’nun Doğuşu**
- **Küreselleşme-Sermayenin Uluslararasılaşması Süreci**
- **İşçi Sınıfının Yoksullaşması Teorisi**
- **Tarih Bilinci: Mahabat Cumhuriyeti**

2

● **28 Şubat**
Nereden Nereye

SUNU

Sınıf Pusulası'nın 2. sayısıyla yeniden merhaba.

İlk yazımız; **"28 Şubat; Nereden Nereye?"** başlığını taşıyor. Bu yazımızda 28 Şubat sürecinin nedenleri ve faşist diktatörlüğün yeniden yapılanma çabaları ele alınmaktadır. Yazımızda temel fikir olarak devletin çürümüşlüğü, kokuşmuşluğu, hakim sınıflar arasında kutuplaşmaların almış olduğu boyutlar, yeniden yapılanmada ordunun rolü ve Amerikan emperyalizminin çıkarlarına göre hareket; Türkiye'nin ABD'nin özel olarak Ortadoğu'daki ve genel olarak da 21. yüzyıl jeostratejisine göre yapılandırılması sorunu, bunda Kürt ulusal kurtuluş hareketinin rolü vurgulanmaktadır.

İkinci yazımız; **"Türkiye Ekonomisi ve Ekonomik Kriz Sorunu"nu** ele alıyor. Bu yazımızda soruna öncelikle teorik bir giriş yaparak, kriz sorununun çerçevesi çizilmektedir. Yazımızda sürekli kriz anlayışının antimarksist olduğu ve Türkiye ekonomisinin 1923-1998 döneminde gelişme aşamalarını ele alarak aşırı üretim krizinin olasılık ve zorunluluk koşulları ve fazla üretim krizinin olduğu marksist saptamadan hareketle Türk ekonomisinin son yıllardaki gelişme seyri incelenmektedir. Bu yazımız, aynı zamanda umudu kriz olanlara veya da umudunu krize bağlayanlara marksist kriz teorisi temelinde bir cevap teşkil etmektedir.

Birkaç bölümden oluşan **"Türk Şovenizminin Tarihsel Gelişimi"** başlığını taşıyan üçüncü yazımızın ilk bölümünde Türk şovenizminin geliştirilmesi için hakim sınıfların Türk ve Osmanlı tarihini kendi çıkarları doğrultusunda çarpıtarak ele aldıkları, dünya tarihi sürecinde Türk olma olgusuna "üstün" olmakla eş tutarak bugünkü şovenizmin tarihsel kökenlerini oluşturmaya çalıştıkları değerlendirilmektedir.

Dördüncü yazımız; **"Soğuk Savaş" ve NATO'nun Doğuşu** başlığıyla 50. kuruluş yılında NATO'yu değerlendirmektedir. Yazımızın bu bölümünde, NATO'nun 1949'da doğuşuna yol açan tarihsel süreç incelenmektedir. Dergimizin bir sonraki sayısında NATO'nun halihazırdaki konumu ve işlevi ele alınacaktır.

Besinci yazımız; **"Küreselleşme-Sermayenin Uluslararasılaşması Süreci"ni** kapsıyor. Bu yazımızda emperyalist burjuvazinin, ideologlarının ve bu koroya katılan hain, döneke küçük burjuva anakların küreselleşme ile yeni bir dünya düzenine giriş demagojileri teşhir edilmektedir. Yazımızın çıkış noktası, çağımızın karakterinin değişmediği, çağımızın emperyalizm ve proleter devrimler çağı olduğu ve bugün küreselleşme kavramıyla anlatılmak istenenin Lenin tarafından "Emperyalizm" yapıtında incelendiği ve küreselleşmenin sermayenin uluslararasılaşmasından başka bir şey olmadığıdır.

Altıncı yazımız; **"İşçi Sınıfının Yoksullaşması Teorisi"** başlığını taşıyor. Bu yazımızda marksist mutlak yoksullaşma yasasından-sermayenin birikim yasasından hareketle işçi sınıfının mutlak yoksullaştığı ele alınmakta ve bu alanda reformist anlayışların anlamı, işçi sınıfının iyileşen durumu üzerine yaydıklarının hayal olduğu işlenmektedir. Yazımız adeta unutulmuş bu yasanın yeniden güncelleştirilerek sınıf mücadelesinde bir araç yapılması gerekliliği üzerinde duruyor.

Bu seferki Tarih Bilinci'nde yedinci yazımız olarak, **"Mahabat Cumhuriyeti"ne** yer veriyoruz. Yazımızda Mahabat Cumhuriyetinin Kürtlerin ulus bilincinde oynadığı rol ve bu cumhuriyetin kuruluş koşulları ve yıkılmasına neden olan gelişmeler ele alınarak günümüze ışık tutan tarihsel dersler çıkartılmaktadır.

SINIF PUSULASI

■ Sunu	3
■ 28 Şubat: Nereden Nereye?	5
■ Türkiye Ekonomisi ve Ekonomik Kriz Sorunu	19
■ Türk Şovenizminin Tarihsel Gelişimi	35
■ "Soğuk Savaş" ve NATO'nun Doğuşu	43
■ Küreselleşme-Sermayenin Uluslararasılaşması Süreci	59
■ İşçi Sınıfının Yoksullaşması Teorisi	71
■ Tarih Bilinci: Mahabat Cumhuriyeti	87

Sınıf Pusulası

İki Aylık Devrimci Sosyalist Teorik ve Politik Dergi
Varyos Yayıncılık adına Sahibi ve Yazışleri Müdürü Duygu Senem
Yönetim Yeri: İnebey Mah. Validecami Sok. 61/4 Aksaray/İstanbul
Tel-Fax: (0212) 589 96 03
Hesap No: Varyos Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Yapı Kredi Sirkeci Şubesi 6278-6
Baskı: Ceylan Matbaacılık Dağıtım: BİRYAY

28 ŞUBAT: NEREDEN NEREYE?

Belirli bir dönemin ekonomik tarihine berraktoplu bir bakış, aynı an için hiçbir zaman olanaklı değildir. Bu ancak her şey olup bittikten, materyali toparlayıp ayıkladıktan sonra yapılabilir... Devam etmekte olan çağdaş tarih için bu en kesin etkeni değişmez kabul etmek, incelenen dönemin başlangıcındaki ekonomik durumu bütün dönem için veri ve değişmez olarak izlemek ya da apaçık olayların sonucu olan, dolayısıyla kendilerinde açıkça ortaya çıkan bu ekonomik durumdaki değişiklikleri hesap etmek zorunda olacaktır... Materyalist yöntem, burada sık sık, siyasal çatışmaları, ekonomik gelişmenin doğurduğu mevcut toplumsal sınıflar arasındaki ve sınıfların kesimleri arasındaki savaşıma indirgemekle ve çeşitli siyasal partilerin bu aynı sınıfların ve sınıf kesimlerinin az çok aslına uygun siyasal ifadeleri olduklarını göstermekle yetinmek zorunda kalacaktır.*

28 Şubat bitti/bitmedi tartışmaları sürer-sun, Demirci 19 Nisan'a yönelik ye-

ni bir darbe tehdidinde bulundu. Seçim sonuçlarının egemen klik lehine sonuçlanmaması halinde yeni bir müdahalenin sinyallerini verdi. Ecevit, seçim genelgesi ile 1982 Anayasa referandumunu anımsatan yasakları gündeme getirdi; Orda Demirel eliyle, yetmezse kendi diliyle darbe sopasını sallıyor. Bunlar, 28 Şubat' us yönetememe krizine derman olamadığını, krizin sürdüğünü gösteriyor.

28 Şubat? ABD, TÜSİAD ve ordunun faşist devleti yeniden düzenleme/yapılandırma hamlesidir. 28 Şubat, ABD emperyalizminin işbirlikçi tekelci sermaye oligarşisinin ve kendisi de bu oligarşinin bir bileşeni, aynı zamanda silahlı gücü olan ordunun birleşik hareketidir. 28 Şubat, bu kesimlerin devletin eski tip örgütlenmesiyle eski kurum ve yöntemlerle iktidarlarını yürütmede düştüğü zaafiyete son verme girişimidir. 28 Şubat, giderek rejim bunalımına dönüşen yönetememe krizine müdahale ederek, 'siyasi iradeyi bu kesimler lehine tekleştirme amaçlı yeni tipte siyasi

*Marks'ın Fransa'da Sınıf Savaşları, kitabına Engels'in önsözünden Soll yayınları.

bir askeri harekattır.

28 Şubat askeri müdahalesinin bir askeri darbe mi, yoksa bir muhtıra mı olduğu fazlaca önem taşımaz. Doğrudan yönetimi devralmaya yönelik bir askeri darbenin, hem emperyalist devletler nezdinde yaratacağı sıkıntı, hem de emekçi yığınlar içinde doğuracağı muhtemel tepkiler nedeniyle bu yola başvurulmamıştır. 12 Mart darbesinde olduğu gibi, meclise muhtıra vererek, onu bütünüyle askeri yönetimin basit bir uzantısı olarak kullanma da 28 Şubat'la amaçlananlara denk düşmediği açıktır. Dikkatler belirli bir parti ve o partinin ortaklaştığı hükümete yoğunlaştırıldı. Hedef daraltıldı. Böylelikle askeri müdahalenin doğrudan destekçileri ve yardımcı kuvvetleri meclis içinde ayrıştırıldı. Sendikalar ve kitle örgütlerinden destek alındı. Bu süreçte ordu, meclisi kullanarak çıkardığı yeni yasa ve yönetmeliklerle, oluşturduğu yeni kurumlarla, kimi yapılara ve kadrolara yönelik tasfiyelerle, devlet yönetimi içinde MGK aracılığıyla sağladığı ayrıcalığı büyüttü. Faşist devletin askeri niteliği çok daha derinleşti, ipler bütünüyle ordunun eline geçti. Son iki yıldır her MGK toplantısı gerçek yönetim merkezi olarak meşrulaştırıldı. Her konuya ilişkin temel bütün yönetsel kararlar MGK toplantılarında alındı.

Kuşkusuz, 28 Şubat, buzdağının görünen yüzüdür. 28 Şubat'la başlayan süreç, bu süreci başlatan generallerin çapını çok daha fazla aşan kapsamlı bir harekettir. 28 Şubatçı generaller de nihayetinde bu parçanın basit bir eklentisi olmanın ötesinde bir kıymetleri yoktur. Nasıl ki 12 Eylül faşist askeri darbesinin Evren ve beşli çetesinin öznel davranışının sonucu olduğu ileri sürülemezse, 28 Şubat da 28 Şubatçı generallere vehmedilemez.

28 Şubat, TC. devletinin emperyalist ABD'nin çıkarları doğrultusunda yeniden organize edilmesinin halkalarından birisidir. Ardından hangi halkanın geleceğini belirleyen, bir öncekinin işlevini ne derece yerine getirdiği ile ilişkilidir. Daha kapsamlı askeri bir müdahale mi, daha yumuşak

bir geçiş mi? Bunu belirleyecek olan, sınıflar arası mücadelenin önümüzdeki dönem alacağı seyirdir.

28 Şubat'ın görünürdeki amaçları ile bugün ulaştığı noktanın kaba bir tasnifini yapmak işimizi kısmen kolaylaştırılabilir.

28 Şubat '97 MGK toplantısının ardından yayınlanan bildiride temel hedef olarak, bölücü ve yıkıcı faaliyetlerin yanısıra irtica ve ilticaya karşı mücadele konuyordu. Müdahalenin ilk yılında bu yönde önemli adımlar atıldığı ve 28 Şubat'ın ilk planda hedefine ulaştığı söylenebilir. 28 Şubat'tan birkaç ay sonra Refah-Yol hükümetten çekildi. Genelkurmay'ın parlamentodaki siyasi ittifakları yeni bir hükümet kurdu. Bu, Genelkurmay patentli bir hükümetti. Keza bu hükümet eliyle imam Hatipler'in orta kısımları kapatıldı, zorunlu eğitim 8 yıla çıkarıldı. Kuran kursları denetim altına alındı. Tarikatlar yakından takip edilerek hareket alanları daraltıldı, İslami sermaye kuruluşları hakkında soruşturmalar açıldı, MÜSİAD yargı önüne çıkarıldı. RTÜK aracılığıyla sansür koyulaştırıldı. Kılık kıyafet yönetmeliği sıkı biçimde uygulanmaya başlandı. İslami irticaya karşı atılan kimi önemli adımlar bunlardı.

Diğer yandan, gerek 28 Şubat kararlarında, gerekse daha sonra yayınlanan MGSB'de ifade edilen bölücü ve yıkıcı faaliyetlere karşı mücadelelerin derinleştirilmesi, bir başka ifadeyle kontrol edilebilir düzeye çekilmesi noktasında da önemli adımlar atıldı. Onbinlerce kişilik ordu birlikleri defalarca Kürdistan seferine çıkarıldı. Batı'da sıkıyönetim koşulları dayatıldı. Polis denetimi ve operasyonları sıkılaştırıldı. "Marjinalleştirme" saldırısı yer yer etkili oldu. Abdullah Öcalan'a yönelik uluslararası komplo ve ardısıra koyulaşan şovenizm histeri saldırıların ve kapsamlı yanını oluşturuyordu.

Susurluk'la başlayan ve süregiden kontr-gerilla artığı çetelere karşı mücadele uzun süre MGK gündemine girmemiş olsa bile, Genelkurmay hükümet kanalıyla bu yönlü meramını dile getiriyordu. Nihayetinde son dönem peşpeşe yapılan ope-

rasyonlarla bir dizi mafya babası ve ölkücü kabadayı tutuklanmıştır. **Alaaddin Çakıcı**, Sedat Peker, **Korkmaz Yiğit**, Yaşar Öz, **Avni Musulluoğlu**, vb. bunlara örneklerdir. Geniş yığınlarda biriken tepkinin sonucu olarak atılan bu adımların ne denli göstermelik olduğu gerçeğin bir başka yönüdür. Tutuklanan polis şeflerinin bir bir serbest bırakılması, mafya babalarının işlerini cezaevlerinde sürdürüyor olmaları ve birçoğunun birkaç ayda salıverilmesi, hâlen cezaevinde bulunanlar önümüzdeki dönem neler olacağını göstergesidir. Her biri doğrudan MİT ve devlet bağlantılı olan bu katiller sürüsü ortalıkta görünmeye devam edecektir. Hal böyleyken Genelkurmay'ın bütün foyaları meydana çıkmış, uyuşturucu taciri bu katillere karşı ellerinin neden bu denli titrediği de ortaya çıkmıştır. 28 Şubatçı generallerin emekli olduktan sonra kapağı attıkları şirketler onların gerçek niyetini de, kimliklerini de ele vermiştir. Hava Kuvvetleri Komutanı Ahmet Çörekçi'nin hayali ihracatçı Turgay Ciner'in, Jandarma Komutanı Teoman Koman'ın Cavit Çağlar'ın, Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya'nın Korkmaz Yiğit'in yanında çalışıyor olmaları, başka bir kanıtı yer bırakmayacak biçimde her şeyi açığa çıkarmıştır.

Gelinen noktada durum nedir? Kapatılan RP'nin yerine FP kurulmuş ve RP'nin boşluğunu çok çabuk doldurmuştur. Çiller'in tasfiye edilerek DYP'ye yeni bir çehre kazandırılması girişimi sonuçsuz kalmıştır. Sağı solu birleştirmek, iki partili bir sistem yaratma hedefine ulaşamamıştır. 28 Şubat'ın öngünüdeki siyasi parçalanmanın ortadan kalkması bir yana, her şey daha da içinden çıkılmaz bir hal almıştır.

Kürt ulusal kurtuluş devriminin her bakımdan maniple edilerek kabul edilebilir düzeye çekilme amacı da bütün kudurgan saldırılara karşı beyhude bir amaç olarak kalmıştır. Seçimler öncesi HADEP'e yönelik kapatma tehdidi, iki türlü seçimle HADEP'i dışlama girişimi bunun somut belirtiridir. Genelkurmay anketlerinin de ortaya koyduğu gibi yapılacak ilk seçimde

HADEP, Kürdistan'da tartışmasız biçimde birinci parti olarak çıkacaktır. Ayrıca süreç içinde gerillanın kendini yenileyerek savaşma yeteneğini geliştireceği, ordunun büyük operasyonlarına karşı koyusu ile bellidir.

Mafya ve çetelere karşı savaş çıkırtkanlığının da ne denli içi boş kof bir çıkırtkanlık olduğu herkesin malumudur. A. Çakıcı'dan- H. Kırıcı'ya bir dizi faşist katilin bertaraf edildikleri doğrudur. Ama bu, çetelerin tasfiye edildiği anlamına gelmez. Olsa olsa yola getirmek istiyorlar. Kontrol dışına çıkanları hizaya çekiyorlar. Zira çete başı MGK ve ordu üst düzey yöneticileri bilimum uyuşturucu ticareti ve her türlü kirli işin içine gırtlaklarına kadar batmışlardır. Eroin parasıyla savaş yürütenlerden başka ne beklenir ki? Veli Küçük gibi tessilli bir çetecinin ordu içinde sürekli rütbe alması, o çok sözü edilen Yeşil'in Genelkurmay'ın koruması altında gününü gün etmesi yalnızca iki küçük örnektir. Ola ki, yarın bunların sağda solda cesetleri bulunursa bu yalnızca, bu kişilerin toprak altından başka saklayacakları yer kalmaması nedeniyle olacaktır.

Beşli çete (TESK, TİSK, TOBB, Türk-İş, DİSK)nin organize edilmesi, laiklik söylemi altında Kemalizmin yeniden ideolojik bir argüman olarak öne çıkarılması ile kitlelerin zihninin uyuşturulması yolunda başarılı adımlar atıldığı söylenebilir. Fakat bu neyi değiştirir? Krizin temel dayanakları yerli yerinde dururken, kitleleri ideolojik bir arayışa sürükleyen toplumsal maddi gerçek varlığını koruyorken, Kemalizmin benimsetilmesi çabası nereye kadar etkili olabilir? Nihayetinde 28 Şubat öncesinde dinsel ve ulusal ayrışma ve siyasal saflaşma yerli yerinde durmaktadır.

Kürt Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin Büyümesi ile Derinleşen Siyasi Kriz

Emperyalist Ülkelerin Yeni Sömürge Ülkeleri Yeniden Yapılandırma Stratejisinin Türkiye Hamle-

si: 12 Eylül Faşist Askeri Darbesi

12 Eylül darbesinin arkasında işbirlikçi tekelci burjuvazi ve ABD vardı. Bir iç savaş derecesine ulaşmaya başlayan kitle-sel mücadeleler karşısında faşist devlet aygıtı ve genel olarak siyasi yapı yetersiz kalmıştır. Birçok devlet kurumu parçalanmış, ordu ve polis içinde devlet dışı ilerici-devrimci akımlar boy vermeye başlamıştı, işçi sınıfı ve gençliğin yükselen mücadelesi işbirlikçi sınıfları giderek daha fazla ürkütüyordu. Sorun sadece bu değildi. Emperyalist kapitalizm 70'li yıllarda yeniden krize girmiş, bir önceki dönemin ekonomik politikalarında önemli değişiklikler meydana gelmişti. Keynesgil politikalar, yerini neo-liberal Treidman politikalara bırakıyordu. Bu değişiklikleri emperyalist ülkelerle sınırlı kalması düşünülemezdi. Emperyalist ülkeler ve yeni sömürge ülkelerde II. Paylaşım Savaşı sonrasında oluşturulan politik sistemler, ekonomideki bu yeni yönelime uygun olarak yeniden düzenlenmeliydi. Sınıf mücadelesinin ve sınıf örgütlülüğünün zayıf olduğu ülkelerde, yeni ekonomik politikalara uygun siyasal organizasyonlar inşa etmek nispeten daha kolay oldu. Ne var ki kitlelerin devrimci mücadelesinin yüksek olduğu yerlerde çok daha sert, kanlı ve acımasız yöntemlerle iktisadi ve siyasi yapı baştan aşağı yeniden yapılandırıldı. 12 Eylül, böylesi ihtiyaçların ürünüydü. Örgütlü kontrgerilla kuvvetlerinin varlığı ve bunların 70'li yıllarda devlet kurumlarında hemen hemen tamamen inisiyatifi ele geçirmeleri, işbirlikçileri ve efendileri ABD'nin yönetime müdahale işini kolaylaştırıyordu.

Koç'un Mektubu: 12 Eylül'ün Siyasal Programı

12 Eylül, '61 darbesi ile yemden örgütlenen devletin baştan aşağı yeniden örgütlenmesi demektir. 12 Mart faşist müdahalesiyle yapılan değişiklikler ileriki yıllarda yetersiz kalmıştı. Bu yeniden örgütlen-

me, işçi sınıfı ve emekçi halkın kazanılmış haklarına ve kurumlarına ve emekçilerin lehine olan her türlü yasal ve devletsel oluşuma ilişkindir. O yıllarda Vehbi

Koç'un Genelkurmay'a gönderdiği mektup beşli generaller çetesinin temel siyasal programı olmuştu. Bunun dışındaki faşist kurum ve kuruluşlar tasfiye bir yana, daha da kurumlaştırıldı • ve etkinlikleri güçlendirildi.

12 Eylül anayasası, işbirlikçi sınıflar ve ABD emperyalizminin yeni saldırısının resmî tutanağıydı. Devlet ve siyasal yaşam yeniden düzenlenirken işçi sınıfı ve emekçilerin ve onların devrimci öncülerinin nefes almamaları için gerekli her türlü önlem alınmış görünüyordu. 2.5'lük bir siyasal düzen hedefliyorlardı. 2,5 parti, 2,5 gazete, iki sağ, yarım sol; istenen buydu. Bunun için siyasal partiler, dernekler, sendikalar, gazeteler tasfiye ediliyor ve yeni devlet örgütlenmesinde geçmişe dair burjuva siyasal oluşumlara yer verilmiyordu. MGK'nın perde arkası yönetimine dayalı 2,5 partili meclis ve faşist bir anayasa ile dikensiz gül bahçesi yaratılacaktı, ilerici olan hiçbir şeye yeşermeye şansı bırakılmamıştı. Öyle ki, ilericilik üretebilir diye TDK (Türk Dil Kurumu), TTK (Türk Tarih Kurumu) gibi köklü Kemalist kurumlar bile kapatılmıştı.

Resmî ideolojinin Yeni Adı: Türk-İslam Sentezi

Türk İslam sentezi, resmî ideoloji olarak benimsenmişti. Bu da ABD'nin yeşil kuşak projesinin bir yansımasıydı. O dönem henüz varlığını koruyan SSCB'ye karşı ABD, "ılımlı İslam'da yeşil bir kuşak yaratarak Sovyet etkinliğinin yayılmasını önlemeyi amaçlıyordu. Bu, aynı zamanda ABD ekseninden çıkan İran'ın İslam devrimi ihraç ederek komşu ülkelerde etkin olmasının önüne geçmek için de gerekiyordu. Türk-İslam sentezinin yaşam bulması için her türlü olanak devreye sokuldu. Milliyetçi ve dinsel düşüncelerinin bir karışımı olan renkler için devletin bütün organları

harekete geçirildi. Devletteki kadrolaşma ve kurumlaşmaya bu ideolojik argümana uygun olarak şekillendi.

Kürtlerin Yeni Başkaldırı Hamlesi: 1984 Ağustos Atılımı

Her şey işbirlikçi egemen sınıfların istekleri doğrultusunda gelişmiyor. Bu coğrafyada da direnenler vardı. 700 binden fazla insan işkenceden geçirilmiş, devrimci siyasal örgütler önemli ölçüde deşifre edilerek tasfiyeye uğratılmış, teslimiyet yenilgiyi, yenilgi mültecileşmeyi koşullamış, anti-marksist ve anti-komünist kirlî propaganda mekanizmaları aydınlar ve dünün ilericileri arasında taraftar bulmaya başlamış, düzene dönme, ideallerden vazgeçme, "normalleşme" temel davranış biçimi haline gelmişti. Her şeye rağmen direniş hiçbir zaman bitmedi. Mücadelenin çapı ne denli küçülürse küçülsün, idealleri büyük kalanlar, direnenler vardı. Ne var ki bütün iyi niyetli çabalara rağmen bu direniş hattı sıçramalar yaratacak düzeye ulaşmıyordu.

1984 Ağustos atılımı ile siyasal arena-ya etkili bir çıkış yapan PKK, yeni bir yol açıyordu. Bu, faşist diktatörlüğe karşı silahlı direniş hatlıydı. Faşist devlet yöneticileri fazlaca endişeli değillerdi. Binlerce militana sahip örgütleri dağıtmış, silahlı milislerin denetimindeki kurtarılmış bölgeleri bir çırpıda ele geçirmiş, kendilerinin bile beklemediği bir çabuklukta denetimi sağlamışlardı. Bunun için bu "üç beş çapulcuyu" da halletmek zor olmayacaktı. Sıkıyönetim sürüyordu. Polis ve ordu kuvvetleri yeterliydi. Geçmişte olduğu gibi "ellerini kollarını bağlayan" hiçbir şey yoktu. Bu bir "asayiş olayı" idi ve kısa zamanda çözeceklerdi.

Devrim Yangını Büyüyor

'89'a kadar PKK ile devlet arasındaki ilişki bu minvalde sürdü. Kürt ulusu ilk biriki yıl çekingence gösterse de sonraki yıllarda daha cesaretle PKK'yı destekleme-

ye başladı. Ulusal mücadele giderek büyüyor, kitleselleşiyor, yankı ve etkisi bütün ülkeye yayılıyordu. Devlet mevcut kuvvetlerle, ulusal mücadeleyi bastıramayacağını anlamaya başlamıştı. Çözümü daha fazla askeri kuvveti bölgeye yığmakta aradı. Bölgeye yönelik yeni bir ordu organize edildi. Koruculuk sistemi yaygınlaştırıldı. Halka yönelik karşıdevrimci şiddet yoğunlaştırıldı. Bütün bunlar hareketin çığ gibi büyümesinden başka bir işe yaramadı. Gerilla Kürdistan'ın her yanına yayılıyordu. Binlerle ifade edilen kuvvetler onbinlerle anılmaya başlanmıştı. '91 Körfez krizi ile Güney'de oluşan yeni statü PKK'nin manevra olanaklarını önemli ölçüde büyütüştü. Güney, eğitim ve lojistik ihtiyaçları gidermenin merkezi olmanın ötesinde Kuzey'deki devrimin yayılma alanı içine giriyordu. PKK Güney'de de etkili bir siyasi kuvvet olmaya doğru yol alıyordu. Devletin kontrol altında tuttuğuna inandığı Kürt merkezlerinde de ulusal kurtuluş mücadelesi etkisini göstermiş, onbinlerle ifade edilen kitleler gösteriler başlatmıştı. Gösteriler serhıldanlara dönüşüyordu. Akşam karanlığın çökmesi ile devlet kırdı olduğu gibi, birçok Kürt şehrinde de geri çekiliyor, geceler UKH denetimine giriyordu. PKK eğitimden ekonomiye, adaletten günlük ilişkilere kadar her alanda hakim kuvvet olmaya başlıyordu. Burjuva partiler birer birer tabelaları indiriyordu.

Devrimin Kürdistan'da büyüyen etkinliği yanısıra Batı'da da kitleler hareketleniyor, fabrikalar önemli direnişlere sahne olurken, varoşlarda mücadele büyüyor, gençlik daha militan eylemlere girişiyordu. Zonguldak işçilerinin eylemi ile birlikte Botan-Zonguldak hattından söz edilmeye başlanmıştı. Militan devrimci örgütler yeniden örgütlenmeye, devlete karşı daha etkin, daha kapsamlı mücadeleler yürütmeye çalışıyorlardı.

Faşizm Çıkış Arıyor

İktidar sahiplerinin telaşı büyüyordu. 12 Eylül'le kurdukları düzen çatırdıyordu. Fiili

eylemler 12 Eylül yasalarını paçavraya çevirmeye başlamıştı.

Kürdistan'da başlayan devrim Batı'yı tutuşturuyor, Batı'daki alev Kürdistan'daki yangını büyütüyordu.

Devlet yöneticileri devrimi bastırmanın daha etkili biçimleri üzerinde tartışıyorlardı. Aralarındaki çelişki, çatlaklar büyüyordu. Devrimi çözemeyen karşıdevrim, kendi içinde çözülmeye başlamıştı. Şahinler ve Güvercinler olmak üzere devlet içinde iki kanat giderek saflaşıyordu. Her ikisinin de amacı aynıydı, farklı olan metotlarıydı. Şahinler devrime verilecek en küçük bir tavizin, devrimi büyütmekten başka bir anlam gelmeyeceğine inanıyor, dahası böylesi bir girişimin kendisinin iktidarlarını sarsacağından endişe ediyorlardı: Güvercinler, Kürtlere verilecek birkaç önemsiz taviz ile hem ayaklanma bastırılmış olur, hem de Kürtler üzerinden Güney Kürdistan'da yeni avantajlar elde edilebilir fikri ileri sürüyorlardı. Her iki yanda da sözcüleri olan ABD, işbirlikçi Kürtler eliyle PKK'yi dışlama çabalarının sonuçsuz kalması ile yeni bir planın devreye sokulmasının aracısı oldu.

Yeni Bir Strateji

1970'ler boyunca Latin Amerika devrimci örgütlerine karşı uygulanan stratejiler çok daha kapsamlı biçimde coğrafyamızda da uygulanacaktı. Bu stratejinin adı: "Düşük yoğunluklu savaş stratejisi"ydi.

Bu stratejinin temel amacı, 1991'den sonra oluşan denge aşamasının devlet lehine çözülme-siydi. Bu stratejinin temel içeriği, yoğunlaştırılmış kirli savaştan başka bir şey değildi. Bu stratejiye uygun olarak devlette yeni tipte organlar ve düzenlemelere ihtiyaç vardı. Topyekün bir saldırı örgütleniyordu. Korucuların sayısı birkaç misli artırıldı. Kontrgerilla temel yönetici güç olarak bölgede konuşlandırıldı. Özel savaş, özel kuvvetler gerektiriyordu. Korucular ve kontrgerillanın dışında itirafçılardan oluşturulmuş çeteler ve özel ha-

rekat timleri oluşturuldu. Polisiye kuvvetler daha etkin devreye sokuldu. Bütçede savaşa trilyonlar akıyor, fakat buna karşın savaş korkunç bir canavar gibi daha fazlasını istiyordu. Özel savaş kaynakları özel yollardan elde edilmeliydi. Bu amaçla dün kontrol altında olan uyuşturucu imalat ve ticareti denetim altına alınacak, dahası bütünüyle özel kuvvetler tarafından yürütülecekti. Mafyanın işlerini devlet üstlenecekti. Resmi görevlilerin bu görevi üstlenmesi sözkonusu olamazdı. Kontrgerillanın sivil uzantıları devreye sokuldu. Bir dizi yeni mafya babası yaratıldı. Geçmişte MİT'in kullanıp bir kenara attığı ülkücü eskisi bir dizi katil yeniden devlet güvencesine alındı. MGK'nın talimatları ile kontrgerillaya bağlı özel çeteler, mafya grupları hızla örgütlendi. Bu çeteler yalnızca uyuşturucu ticaretini yönetmiyor, aynı zamanda devlet karşıtı her türlü girişimi kanla bastırmakla da görevli kılınıyorlardı. Abdullah Çatlı'dan Haluk Kırıcı'ya, Alaaddin Çakıcı'dan Yaşar Öz'e, San Avni'den diğer yüzlerce uyuşturucu kaçakçısı, katil sürüsü kartları, yeşil pasaportları ile devlet için her türlü kirli işin örgütleyicisi ve icracısı oluyorlardı. Devlet, bir kontrgerilla ve mafya Cumhuriyetine dönüştü.

Bu yeni stratejiye uygun olarak köyler basılıp yakılıyor, milyonlarca köylü baskı, işkence ve tehdide maruz bırakılarak zorla göç ettiriliyordu. Köyler insansızlaştırılıyordu. İnsansızlaştırılmayla gerillanın yaşam alanı kurutulmaya çalışılırken, Kürt merkezleri ve çevresinde her türlü kirli metotla geniş yığınlar teslim alınmaya çalışılıyordu. Yalnızca Kürdistan değil, Batı metropollerinde de bu kirli iç savaş metotları uygulanıyordu. Bütün ülke düşük yoğunluklu savaş stratejisine uygun yönetiliyordu. Kitlesele katliamlar yoluyla ilerici kitleler tam bir teslimiyete itilmek isteniyordu. Sivas katliamından sonra Gazi'de yeni bir katliam tertipleniyordu, ilerici devrimci basına koyu bir sansür uygulanıyordu. 1991 tarihli TM Y gereği devlet aleyhine sarfedilen en sıradan söz bile büyük bedeller ödemeyi gerektiriyordu. Düzen güç-

leri, kendi aralarındaki anlaşmazlıkları da kanla çözüyorlardı.

Varoşlar, Öfkenin Tutuştuğu Alanlar

Faşist baskı ve terör mekanizmaları ile hak arama imkanları ellerinden alınan milyonlarca işçi ve emekçi korkunç sömürü çarkı altında ezildikçe ezildi. Açlık, yoksulluk ve sefalet emeği ile geçinen milyonların değişmez kaderi oldu. Yüksek enflasyon ve hızla artan fiyatlar yaşamı iyice çekilmez kıldı. Bu "ucuz işgücü cenneti"ne uygun bir manzaraydı, işsizlik sürekli artıyordu. Büyük sanayi şehirlerinde varoşlar şehri yutar hale gelmişti. Düzene karşı öfke giderek büyüyordu. Alevi ve Kürt nüfusun yoğunlaştığı merkezler devrimcilerin etrafında kümeleniyor, Sünni yoksulların biriktiği merkezlerde ise RP hızla örgütleniyordu. Varoşlar hızla düzen dışına kayıyordu.

Eşitsizlik, sınıflar arası uçurum derinleşerek büyüyordu. Birkaç kilometrelik alan içinde Londra ve Uganda yan yana yaşıyordu. Kürdistan'dan zorla göç ettirilenler, büyük şehirlerde yeni merkezlerin, yoksul, sefil mahallelerin oluşmasına neden oldu. Varoşlar düzene muhalif bütün oluşumları barındırıyordu. Kürdistan'da amansız bir terör rejimi uygulayan devlet, Batı'nın Kürdistan'la birleşmemesi için terör rejimini büyük sanayi merkezlerine de taşıdı. Devrimcilerin daha çok kadro bulduğu Alevileri şiddetle korkutarak ve devlete yamama siyaseti izledi. Gazi ayaklanmasından sonra devreye sokulan 1 Mayıs 96'dan sonra yaşam bulan 2. topyekün saldırı, karşıdevrimin yeni bir hamlesiydi.

Devrim Bastırılmıyor

Karşıdevrimin bütün şiddetli saldırılarına, özel savaşın bütün kirlî metotlarına rağmen Kürdistan ulusal devrimi mevzilerinden sökülüp atılmıyordu. Güney Kürdistan'a yönelik onlarca "sınır ötesi" operasyon büyük askeri kuvvetlerle yapıyor

olsa da sonuç vermiyordu.

Karşıdevrim devrimi kısmen geriletse de çözemiyordu. Devrimi çözemeyen karşıdevrim, bir kez daha eskisinden beter bir çözülmeye uğruyordu. Siyasal yaşam felç olmuştu. Kürdistan bütünüyle kontrgerillanın yönetim ve denetimi altındaydı. Siyasal partiler tamamen işlevsizleşmiş, düzene muhalif söylemle ortaya çıkan partiler yükselişe geçmeye başlamıştı. Burjuva siyasal partilerin halkın nezdinde herhangi bir itibarı kalmamıştı. Hiçbir parti kitleleri peşinden sürükleyecek etkinliğe sahip değildi. Meclis yamalı bohçayı andırıyordu. Çözumsuzlük siyasi yaşamı parçalıyor ve işlevsizleştiriyordu. 12 Eylül'le kökünden budanmış burjuva siyasal partiler, kitleler içinde kök salacak ortama bir türlü ulaşamadıkları için kırılğan bir özellik kazanmışlardı.

Çeteler Palazlanıyor

Kontrgerilla ve uzantısı çeteler büyük mali ve askeri bir kuvvet olmaya başlamışlardı. Uyuşturucu ticaretinden elde edilen milyonlarca doların bir bölümü savaş harcamalarına aktarılırken, bir bölümü bu çetelerin elinde kalıyordu. Uyuşturucudan elde edilen milyarların aklanması için kurulan turizm, ticaret kuruluşları giderek büyüyor. Otel ve kumarhaneler zinciri ile devasa bir rant kapısı aralanıyordu. Çeşitli müteahhitlik şirketleri ve Fethullah Gülen tarikatı gibi tarikatlar eliyle onlarca ülkede sermayenin etkinlik alanı büyüdükçe büyüyordu. Bütün bu olgular, devlet denetiminde organize edilmişlerdi. Ne var ki bu işleri yönetenler, devleti bütünüyle ele geçirme, yönetme sevdasına girişmişlerdi. Azerbaycan'da darbe düzenleme, Çin'in Sincan bölgesinde karışıklıklar çıkartmaya yonelecek kadar pervasızlaşmışlardı. MGK'nın gözetiminde ve denetiminde oluşturulan bu kanlı- çeteler, korucular, özel hareket kuvvetleri ve polis gücü, ellerindeki muazzam sermaye olanakları ve teçhizat ve kadroları ile büyük bir silahlı güç haline gelmişlerdi. Dahası bu

kuvvetler giderek bir siyasal parti içinde örgütleniyorlardı. DYP, kuvvetlerin siyasi sözcüsü haline geliyordu.

Ordu İnisiyatifi Kuşanmakta Kararlı

Faşist devletin temel yönetici kuvveti ve aynı zamanda güçlü bir sermaye kuruluşu olan ordu korkuya kapılmıştı. Ordunun karşısında alternatif yeni bir kuvvet hızla organize oluyordu. Ordunun devlet yönetiminde etkinliğinde rahatsız kimi oluşumlar, bu yeni güçle birleşmenin yollarını arıyorlardı. Bu kuvvetler tasfiye edilmeli ve yeniden denetim altına alınmalıydı. Ordunun ipleri elinden kaçırma riski ABD'yi de kaygılandırıyor. Zira burjuva Türk ordusu, ABD'nin kontrolündeydi. Burjuva Türk ordusu, ABD'nin Ortadoğu'daki en büyük güvencelerinden biriydi. Büyük sermaye ve onların örgütü TÜSİAD için de durum farklı değildi. Devleti baştan aşağı saran çürüme, mafyalaşma, çeteleşme sermayedarların bu kesimi için de büyük bir tehlikeydi. Kaldı ki hızla piyasaya akan uyuşturucu sermayesi nedeniyle büyük sermayedarların etkinlik alanları daralmaya başlamıştı. Adı sanı duyulmamış tüccarlar ellerindeki uyuşturucu parasıyla özelleştirmelerde aslan payını alıyorlardı. Fakat bundan daha da önemlisi, siyasal yaşamda giderek büyüyen tıkanıklık ve kitlelerde devlet kurumlarına yönelik artan hoşnutsuzluktu.

Yükselen Siyasal İslam Dengeleri Sarsıyor

12 Eylül'le birlikte siyasal İslamın temel örgütlü partisi MSP de diğer partiler gibi kapatılmış, yöneticileri uzun yıllar boyunca tutuklu olarak cezaevlerinde tutulmuştu. Dahası siyasal islam faaliyetleri, 12 Eylül darbesinin nedenleri arasında sayılıyordu. Örgütlü İslama karşı propagandatî faaliyet yürütülüyordu. Ama bu, rejimin İslamdan vazgeçtiği anlamına gelmiyordu. Tam aksine, dinin toplumun derinliklerine

işlemesi için bütün kanallar açıldı. Din derslerini okullarda zorunlu ders olarak okutulmaya başlandı. Peşpeşe imam hatip okulları açılıyor, imam hatip mezunlarının kendi branşları dışında mesleklere girişini engelleyen her türlü yasa ve yönetmeliği ortadan kaldırıyor. Bu, bütün devlet kademelerinin imam hatip mezunları ile doldurulması demektir. Devlet İslama değil, denetim dışında örgütlenmiş siyasal İslama karşıydı.

Kürdistan'da Dinsel Propaganda

Kürdistan'da patlak veren ulusal kurtuluş devrimini boğmak, etkisizleştirmek için, din devletin temel propaganda araçları arasına giriyordu. Kürdistan'ın Sünni mezhebine mensup kesimleri arasında İslami düşünce yaşam tarzı büyük bir etkinliğe sahipti. Birçok dinsel tarikatın kökeni Kürdistan topraklarıydı. Devrim tam da Sünni İslamın etkin olduğu bölgelerde patlak vermişti. Devlet buralardan faydalanmak için islamcı propagandaya hız verdi. Özal'ın başbakanlığa gelmesi ile tarikatların kendilerini özgürce ifade etme olanakları daha da artmıştı. Bu, islamın devlet kontrolünde yaygınlaştırılması ve etkin kılınması projesine uygundu. Özal, tarikatları ANAP içine çekerek onların bağımsız bir siyasal kimlikle ortaya çıkmasını önlemeye çalışıyordu. Bunda başarılı olduğu açıktı.

Tarikatların daha büyük bir etkinliğe ulaşmalarının nedeni, ulusal kurtuluşçu devrimdi. Giderek önlenemez bir hal alan ulusal devrimci örgütlenmelere karşı devlet, Kürt aşiret örgütlerine ve tarikatlara sarıldı. Devlet yanlısı aşiretlerin ve tarikatların devlet olanaklarını kullanmaları ve iktisaden palazlanmaları için yeni olanaklar sundu.

Faşist kontrgerilla kuvvetleri daha da ileri giderek, Kürdistan merkezli dinsel yeni örgütler

kurarak ideolojik-siyasal ve silahlı "kar-

şı hareket" örgütlediler. Hizbullah adına yüzlerce faili meçhul cinayet işlendi ve bir dizi karanlık eylem düzenlendi. Devlet, Kürt ulusal kurtuluş mücadelesini bastır- mak için dört elle dine sarılmıştı.

Kontra-Tarikat Bağlantısı Güçleniyor

Kontra ile yakın ilişkili tarikatlar, aynı zamanda kirli para aklama kuruluşlarıydılar. Uyuşturucu vb. işlerden elde edilen dolarlar, hızla peydahlanan tarikat şirketleri eliyle ticaret ve hizmet sektörüne ya da banka sektörüne akıyordu. Sermaye gücü.büyüyen bu tarikatlar daha geniş kit- leleri etkileme olanağı elde ediyor, daha geniş kitleleri etkiledikçe de tarikatların parasal gücü büyüyordu. Kontra-tarikat şirketleri hızla büyüdü ve holdingleşmeye başladı. Buraya kadar her şey kontrol al- tındaydı. Dinsel etkinin yayılması ve tari- katların etkinliğinin artması devletin çıkar- larına uygundu.Yalnız Kürdistan'da değil, Batı metropollerinde varoşlarda bulunan yoksullar arasında artan dinsel fikirler ve tarikat tarzı örgütler, kitlelerin büyüyen hoşnutsuzluğunun dindirilmesi bakımın- dan gerekliydi de. Böylesi bir dinsel felse- feyle devletin alıp veremediği bir şey yok- tu.

İşlami Sermayenin Önüne Yeni Ufuklar Açılıyor

SSCB'nin yıkılması, Kafkaslar ve Orta Asya'da oluşan yeni pazarlar, Türk serma- ye sınıfları için yeni ufuklar, yeni olanaklar açıyordu. Vahşi bir sömürü ve talan üze- rinde muazzam bir sermaye birikimine ulaşan Türk burjuvazisi, bu yeni pazarlar- dan faydalanmak istiyordu. Liberalize ol- muş, ihracata yönelik ekonomik yapı bu olanakları değerlendirmenin alt yapısını oluşturmuştu. Başta AB ülkeleri olmak üzere çevre ülkelere yönelik ihracata da- yalı üretim, tekstil-, deri, gıda ve ticaret sektöründe önemli gelişmeler yaratmıştı. Bu gelişmeler Anadolu'nun nispeten kü-

çük sanayi gelişmesini de etkiliyor, eme- ğin daha da ucuz olduğu bu sektörlerde gelişme daha hızlı oluyordu. Fakat paza- rın kontrolü büyük tekellerin ve holdingle- rin elindeydi. Anadolu'da gelişen orta öl- çekli sermaye hareketi egemenlik safhası- nın dışına çıkamıyordu. Kafkasya ve Orta Asya'da oluşan yeni pazarlar, bu serma- yenin hareket olanaklarını büyüttü, ilişkiler geliştikçe bu sermaye grupları büyüdü. Anadolu'nun belli başlı şehirlerinde sana- yileşme hız kazandı. Gıda sektöründe An- tep, tekstilde Denizli, deride Uşak bu kent- lerin tipik örneklerindendir. Orta ölçekli sermayenin esnek yapılanması, oluşan yeni pazarlara daha hızlı akma imkanları- nı büyüttü. Bu gelişmenin siyasal yaşama yansımaması olanaksızdır. Orta burjuva- zinin tekellerden görece bağımsız gelişen ve büyüyen bu kesimleri siyasal arenada da sözcülerini bulmakta gecikmedi. TOBB'un etkinliği büyüdü. Ama bu kesim- lerin talepleri, daha çok RP tarafından di- le getiriliyordu. Bu sermaye kesimlerinin büyümesine paralel olarak RP de büyüdü. RP yalnızca tarikat sermayesine değil, gi- derek büyüyen bu sermaye kesimlerine dayanıyordu. Dinin devlet tarafından des- teklenmesi, tarikatların örgütlenmesi ve orta burjuvazinin hızla palazlanan bu ke- simlerinin siyasal taleplerinin siyasal islam aracılığıyla dile getirilmesi, artan yoksul- laşmayla dine sarılma eğilimi hızla büyü- yen yoksulların artan sayısı RP'nin kısa zamanda büyük bir siyasal güç haline gel- mesinin nedeni oldu.

RP Devleti istiyor

RP, temsil ettiği sınıflar adına devleti yönetmeye talip olmaya başlamıştı. Bu, ne TÜSİAD etrafında örgütlenmiş serma- ye oligarşisinin, ne TC'nin yönetici organı ordunun kabul edebileceği bir durumdu. Buna karşın derinleşen siyasal kriz RP'yi hızla büyütüyordu. Devlet örgütlenmesi içinde siyasal islam yanlısı kadrolar yete- rince vardı. Ordu, yarattığı mekanizmalar- la islamcılarını tasfiye ederek siyasal isla-

mın kendi kurumlarına yansımaları önlüyordu. Ama özellikle polis ve özel hareket kuvvetleri içinde siyasal islamın büyük etkinliği vardı.

RP-DYP ittifakı: Klikler Arası Savaş Kızışıyor

RP-DYP ittifakı, TC'nin geleneksel egemen kliklerini en fazla telaşlandıran olay oldu. Giderek bağımsız bir güç olarak örgütlenen kontrgerilla artığı çeteler, polis ve özel kuvvetler ile devletten pay isteyen İslami sermaye gruplarının ittifakı çok ciddi bir hesaplaşmayı zorunlu kılıyordu. DYP-RP ittifakı açıkça bir meydan okumaydı. Bu karşılıklı konumlanma giderek bütün devlet kurumlarına yansdı, istihbarat örgütleri birbirlerine komplolar örgütlemeye başladı. Polis ve ordu kuvvetleri arasında çelişkiler keskinleşmeye başlamıştı. Devlet yönetiminde yer isteyen iki kuvvet, iki siyasal parti aracılığıyla DYP ve RP ittifakı halinde davranıyordu. Tehlike büyüktü! irtica bertaraf edilmeli, "çeteler" hizaya getirilmeliydi.

ABD Yeni Bir Türkiye istiyor

SSCB ve Doğu Avrupa'daki revizyonist devletlerin peşpeşe yıkılması ile bir dönem kapandı. Aynı dönemde, Çin de hızla kapitalistleşme yoluna girdi. Dünya dengeleri değişti. Oluşan yeni pazarlar emperyalist rekabeti kızıştırdı. D.Almanya'yı yutan B. Almanya, diğer Doğu Avrupa ülkeleri üzerinde artan nüfuzu ile Avrupa içinde ve dışında önemli avantajlar elde etti. Japonya, Güney Asya'da ekonomik etkisini derinleştirdi. ABD ise Latin Amerika'da tek pazara doğru önemli adımlar attı. Ne Almanya'nın, ne Japonya'nın, ne de başka bir emperyalist ülkenin ABD ile rekabet gücü vardı. ABD giderek iktisadi, siyasi, askeri ve mali ve kültürel bakımdan devasa bir güç haline geldi. ABD küstahça dünyayı yeniden biçimlendirmeye başladı. Balkanlar'da Almanya ve Afrika'da Fransa ile kıran kırana bir reka-

bete girişse de her iki durumda da ABD inisiyatifi korudu.

Nüfuz alanlarının korunması ve yeni pazarlar elde etmek için ABD, eksen ülke stratejisini uygulamaya koymaya başladı. Dünyanın çeşitli bölgelerinde kendi denetimi ve inisiyatifi altında oluşturulacak bu eksen ülkeler, tek tek ya da ittifak halinde ABD'nin bölgedeki uzantıları olacaklardı. Güney.Asya'da G. Kore ve Endonezya, Ortadoğu'da Mısır ve Türkiye, Latin Amerika'da Meksika ve Brezilya bu ülkeler arasındaydı.

Ortadoğu, emperyalistler arası rekabetin kızıştığı en temel alandı. Zira Ortadoğu yalnızca petrol yataklarının zenginliği ile değil, aynı zamanda Ortadoğu'daki dengelerin Orta Asya'yı doğrudan etkileyen bir öneme sahip olması nedeniyle bu böyleydi.

Türkiye, çatışmaların odak noktası Kafkaslar ve Balkanlar ortasında stratejik bir bölgede kalmıştı. SSCB'nin yıkılması ile stratejik öneminin zayıflayacağını düşünenlerin aksine Türkiye çok daha önemli bir noktaya geldi.

Uzun yıllar süren bir iç savaş Batı'nın baskılarına rağmen çözülemeyen Kürt sorunu ile boğuşan, kaynaklarını buraya aktaran, siyasi istikrarsızlık içinde debebebe bir ülke, ABD'nin eksen ülke projesini gerçekleştirilemedi. Devletin ABD çıkarları doğrultusunda yeniden örgütlenmesi için güçlü, istikrar sağlayacak siyasal bir oluşuma ihtiyaç vardı, istikrarsızlığın baş nedeni Kürt ulusal direnişi idi. Bu mutlaka bertaraf edilmeliydi. Uyuşturucu ticareti ile palazlanan kontrgerilla çete artıkları da ABD'yi rahatsız ediyordu. Bunlar, CIA'nin denetiminde oluşturulmuşlardı. Ama, ABD'ye rağmen kendi başarılarına inisiyatifi geliştirmeye başlamışlardı. Başka ülkelerde darbe tezgahlamaya bile kalkışmışlardı. Bölgesel istikrar için İsrail-Türkiye ittifakı ABD için hayati önemdeydi, islamcı partilerin hükümet ve devlet içinde etkin olması halinde bu ittifak riske girebilirdi. Bu yüzden RP ve siyasal islamın devlet yönetimine sahip oluşu ABD'nin çıkarlarına uy-

gun değildi.

Ordu En Güvenilir Kuruluş

NATO üyesi olduğundan bu yana TC ordusu her geçen yıl biraz daha ABD'nin denetimine girmişti. Özellikle 1980 askeri darbesinden bu yana geçen sürede bu çok daha derinleşti. Neredeyse bütün kurmay subaylar, ABD ordusu ve CIA tarafından eğitimden geçirilir oldu. CIA denetimindeki kontrgerilla, ordu örgütlenmesinin temel yönetici kuvveti oldu. Kontrgerillaya bağlı kurmay subaylar ordu içinde tam bir denetim sağladılar. Kontrgerillaya eğitiminden ya da onayından geçmemiş herhangi bir subayın yükselme şansı yoktu. Belirli stratejik görevler için ise doğrudan kontrgerilla subayı olmak gerekiyordu. Bütün NATO ülkelerinde kontrgerilla örgütlenmelerinin deşifre olmasına karşın Türk kontrgerillasının açığa çıkmamasının nedeni bu örgütlenmeydi. MGK eliyle kontrgerilla ülkeyi yönetiyordu. Nasıl deşifre edilebilir ki? Ortadoğu'daki yeni düzen için Türk ordusu İsrail'le birlikte en güvenilir kuruluştur. Ama öncelikle ülkedeki istikrarsızlığın son bulması için Kürt ulusal devriminin ezilmesi, siyasal islamın geri püskürtülmesi, kontrol dışına çıkmış çetelerin hizaya getirilmesi, Batı'da devrimci kalkışmaların önüne geçilmesi gerekiyordu. ABD, Türk ordusu önüne bir plan sunarken işbirlikçi sermaye örgütü TÜSİAD'ın eline de bir siyasal program verdi.

Susurluk: Operasyon için Düşmeye Basılıyor

Kaza ya da değil, Genelkurmay gösterdiği refleksle "Kaza"ya ne denli hazırlıklı olduğunu ortaya koydu. Keza öncesi Genelkurmay'ın Aydınlik dergisi aracılığıyla yayınladığı MİT raporu olacakların habercisiydi. Susurluk, hazırlanan operasyonun düşmeye basıldığı an oldu.

"Faşist devlet kendi içinde kapsamlı bir operasyona girişti. Operasyon, ABD patentli ve TC ordusu komutanlığında yürü-

tülüyor. Sözkonusu olan, faşist ordunun müdahalesidir. Faşist ordunun örtüsü biçimseldir. Zaten fazla bir fonksiyonu olmayan parlamento ve siyasal partiler gibi kurumlar, bu kez devre dışı bırakılmak yerine müdahalenin doğrudan araçları olarak kullanılmaktadır.

"Siyasi krizin derinleşmesi, devletteki çürüme ve çözülme, halkın artan hoşnutsuzluğu, Kürt ulusunun bir türlü bastırılmayan direnişi, egemen güçler arasında şiddetlenen klik çalışmalarıyla birleşince, MGK çetesi inisiyatifini doğrudan ele alma yoluna girmiştir." (Partinin, Sesi, Sayı 10 Aralık '96, Başyazı)

Susurluk'un hemen ardından yapılan bu tespitler. 28 Şubat öncesinde 28 Şubat'ın ayak seslerini tanımlıyordu adeta.

Aynı günlerde Ecevit'in yaptığı bir açıklama yaşanan süreci en açık biçimde özetliyordu. "Türkiye'de ciddi bir devlet sorunu ile karşı karşıyayız."

Devletin gerçek yüzü, Susurluk'ta herkes nezdinde açığa çıkmıştı. ABD, ordu ve TÜSİAD, bu süreci kitleleri rakip cepheye karşı kendi cephelerinde toparlamanın bir aracı olarak kullanmayı başardılar.

Operasyonda ikinci adım: Sincan

RP hükümet olmanın avantajlarını sonuna kadar kullanarak devlet bürokrasisi içindeki etkinliğini büyütme çabasıydı. DYP ile ittifakı onu daha da kendine güvenilir kılmıştı. Polis, özel tim, çete gibi silahlı devlet güçlerinin desteğini aldığını düşünüyordu. Tarikatları meşrulaştırıyor, her yerde şeriat propagandasını çeşitli kıtlıklar altında yükseltiyordu. Sincan, şeriatçı, gerici yönetim biçiminin simgesi olmuştu. Yılbaşında hindi, alkollü içkilerin satışının yasaklanması vb. gibi uygulamaların ardından "Kudüs Gecesi'nde yükselen şeriat sesleri bir meydan okumaydı adeta. Ordu, laik kesimleri rahatlatmak, onların desteğini alabileceği bir eyleme ihtiyaç duyuyordu. Sincan, şeriatın simgesi idi. O, halde "laik" müdahalenin simgesi de ordu

olabilirdi ve oldu. Tanklar Sincan'dan geçerken siyasal İslama ve karşıtlarına yeterli açıklıkta mesaj veriyordu.

Sincan'dan birkaç gün sonra, 19-21 Şubat Türk Amerikan İş Konseyi (ATC) toplantısında Çevik Bir'in yaptığı açıklama durumu yeterince özetliyordu:

"TSK anayasal bir kurumdur ve anayasının ilgili maddesinin hükmü uyarınca Atatürk devrimleri, demokrasi ve laikliğin korunması ile görevlidir". Bu açıklamanın yapıldığı yer ve ortam müdahalenin perde arkasını aydınlatıyordu.

TÜSİAD Raporu: Müdahalenin Siyasi Programı

Ocak '97'de yayınlanan TÜSİAD'ın "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri" raporu büyük bir gürültü kopardı, istenen de buydu zaten. Devletteki çürüme ve çözülme, siyasi bölünme ve parçalanmaları koşulluyordu. Öyle ki, tam da böyle zamanlarda çeşitli güçler, arayış içinde olan kitlelere kendi programlarını benimsetmek için atağa geçerler. Böylesi bir ortamdan faydalanarak yükselişe geçen RP, her yerde dinsel propagandayı yaygınlaştırırken rakipleri de laikliği öne çıkarıyorlardı. TÜSİAD raporu da arayış içindeki kitlelere işbirlikçi tekeli burjuvazinin sunduğu bir programdı. Fakat bu, ordu ve ABD'den bütünüyle bağımsız bir çıkış değildi. MGK'nın anayasal bir kurum olmaktan çıkarılması gibi generallerin yönetim merkezini tehdit eden konular, diğerleri gibi o günkü şartlar içinde tamamen aldatmaya yönelikti. Devrimin bastırılmadığı koşullarda TÜSİAD'ın MGK'dan vaz geçmesi düşünülemezdi.

TMY'den 8. maddenin kaldırılması, ülke barajının %5'e indirilmesi, Kürt dili ve kültürüne ilişkin kimi yasakların kaldırılması gibi talepler ise geniş toplumsal kesimlerin desteğini almaya yönelikti.

Kitleler arayış içindeydi, yaslanacakları bir kuvvet, uzanacakları bir el arayışındaydılar. Susurluk kazası ardından ışık söndürme eylemlerine ordunun yer yer

destek vermesi kitlenin bilincinde yanılmaya yol açtı. Bu, kitlelerden alınan ilk destekti. Susurluk operasyonunun örgütleyici birimi CIA'dir. Sincan'da "tankların balans ayarı" adı altında geçişi ile dinsel gericiğe ve şeriatçı akımlara karşı tepki duyan toplum kesimlerinin ordunun kitle desteğine dönüşmesi amaçlanıyordu. Kitlelere dayanacak kuvvet gösterilmişti!

TÜSİAD, kitlelerde artan demokrasi özelemlerine yanıt olarak ortaya çıktı. Somut hiçbir soruna çözüm getirmeyen, ama bolca demokrasiden söz eden bu rapor kitleleri aldatmaya yönelikti. Raporda başka hususlar da vardı. 2 turlu seçim, partiler yasası, yeni seçim yasası vb, hepsi de generallerin siyasal düzeni yeniden nasıl şekillendirmeleri gerektiğine ilişkin birer talimatı gibi algılandı. 12 Eylül'de Koç'un mektubu ne işe yaradıysa 28 Şubat'ta da TÜSİAD'ın raporu hemen hemen aynı işe yaradı.

28 Şubat'ın Anayasası: MGSB

28 Şubat müdahalesinden çok önce devlet yeniden yapılandırılması yönünde bir dizi adım atılmıştı. "Buhran Kriz Yönetim Merkezi" ile MGK'nın herhangi bir durumu kriz olarak nitelemesi ve hükümeti devre dışı bırakarak, ordu ağırlıklı kriz yönetim merkezi kurma olanağı resmileşti. Bunun yanında seferberlik ve tetkik yasasında değişiklik yapılarak ordunun seferberlik döneminde yetkileri artırıldı. OHAL'in bütün ülke sathına yayılmasına olanak tanıyan yeni "iller idaresi Yasası" yürürlüğe girdi. Bu. yasayla valilere olağanüstü yetkiler tanınırken, ordunun müdahale olanakları ve il yönetimindeki elbirliği artırıldı. 28 Şubat bir sürecin parçası, dahası sonucuydu. Devletin yeniden yapılandırılması yolunda köklü adımlar atılması için girişilen müdahaleydi.

MGSB, devletin gizli anayasasıydı. Hiçbir parti ya da kurum bu kuralların dışına çıkamazdı. Hükümetler için, devlet yöneticileri için bağlayıcı olan yürürlükteki anayasadan çok MGSB'dir.

Bundan Sonra...

Belirtildiği gibi 28 Şubat müdahalesi, devletin merkezinin güçlendirilmesi, devletten kopuşa sürüklenen yığınların bir ölçüde de olsa devlete yakınlaştırılması, siyasi iradenin merkezde toplanmasına yarayan kimi yasaların çıkarılması yönünden amacına uygun adımlar attı.

Ordu hakkında yaratılan yanılsamanın kendisi de 28 Şubat'ın başarı hanesine yazılacaktır. Kemalist cumhuriyet aydınlarının, karşıdevrimci Aydınlık çevresinin ve Y. Küçük gibi kimi kendi başına aydınların 28 Şubat müdahalesinde ve müdahalenin yürütücüleri hakkında yaydıkları propaganda kitleleri, özellikle şehir küçük burjuvazisini etkilemiştir. Ordunun ABD uşaklığının sınırsız bir noktaya ulaştığı bir aşamada kinlileri bilinçli, kimileri de bilinçsiz olarak ordunun antiemperyalistliği üzerine sözler sarfedebilmişlerdir. TC'nin en Amerikancı kurumu olan ordu, bu çevrelerin marifetiyle anti-Amerikancı gibi gösterilmiştir. Bu yanılsamanın ilk birkaç ayda daha yoğun olduğu son dönemlerde daha zayıfladığı ileri sürülse de etkisini yitirdiği ileri sürülemez.

Ne var ki, bütün baskı ve terör yoluyla sindirme çabalarına, kirli propaganda ve sansürün yoğunlaştırılmasına, bir dizi faşist yeni yasanın yürürlüğe girmesine rağmen; 28 Şubat müdahalesine neden olan siyasi kriz orta yerde duruyor. Yöneteme krizi devam ediyor. Krizin temel nedeni Kürt ulusal kurtuluşçu devrimi bastırmadı ve devleti sarsmaya devam ediyor. Siyasi islam bir dizi geri adım atsa da kitleler içindeki etkinliğini koruyor. Siyasi parçalanma daha da derinleşti. Bunlar devlet içindeki siyasi hesaplaşmanın süreceğini, klikler arası çatışmanın şu ya da bu dönemde şiddetlenerek devanı edeceğini gösteriyor. Fakat bütün bunlardan öte yeniden yapılandırmada atılması gereken adımlar henüz tamamlanmadığı, bu yönde atılacak adımların yol açacağı sonuçların sürecin önümüzdeki dönem içeriğini

belirleyeceğini belirtmek gerekiyor.

ABD Emperyalizminin Ortadoğu Planları

ABD Körfez'de yeni bir düzen oturtmaya çalışıyor. 1991 Körfez Savaşı'ndan farklı olarak emperyalistler arası rekabet çok daha keskin. Planın görünen tarafında Saddam rejiminin devrilmesi ve Irak devletinin bütünüyle yeniden kurulması. Bu amaçlı yıpratıcı hava saldırılarının etkisinde içte kitlelere dayalı bir ayaklanma ve Güney'den ya da Kuzey'den kara saldırısı hedefleniyor. Saddam sonrası Irak'ta federatif bir Kürt devleti planın diğer parçası. Bu planın bir diğer parçası da PKK'nın dağıtılarak etkisizleştirilmesi. PKK, Ortadoğu'daki çibanbaşısıdır. Emperyalist ABD ve faşist TC bu çibandan bir an önce kurtulmak istiyorlar. Bu çibandan kurtulmadıkça Ortadoğu'ya yönelik planların yaşam bulma şansı çok zor. PKK'nın bertaraf edilmesi, TC devletinin istikrarsızlığının giderilmesi bakımından da birinci derecede önem taşıyor. Çünkü ABD için Ortadoğu'da en güvenilir dayanaklardan biri Türkiye. Kürt sorununu çözmemiş bir Türkiye'de istikrar oluşturulamaz.

PKK'nın bertaraf edilmesi, onun sadece ezilip yok edilmesi değildir. Aynı zamanda PKK'nın ABD planlarına doğru çekilmesi, bir yanılla teslim alınmasını da içermektedir. PKK, bütün saldırılara rağmen ezilmediği, ayakta kalmayı başardığı koşullarda ABD, bu stratejiyi de bir ölçüde devreye sokacaktır.

İsrail Türkiye ittifakına Mısır da ekleniyor. Ürdün, bu ittifakın gizli üyesi. Görülüyor ki, ABD Ortadoğu'da kumpası kurmuş durumda, incirlik üslerinin bu denli pervasızca kullanılmasının ardından ABD denetiminde Ortadoğu'da kurulan bu ittifakın rolü vardır. Ancak sömürge yönetimlerinde görülebilecek biçim, Incirlik'in ABD uçak gemisi gibi kullanılması, ABD'nin çıkarları doğrultusunda devletin yeniden yapılandırılmasının yönünü gösteriyor. Rota bellidir. ABD emperyalizminin çıkarları

doğrultusunda devletin yeniden yapılandırılmasına devam.

Uluslararası Sermayenin Çıkarlarının Korunması

Uluslararası sermaye, 1980'lerde dayattığı yeni sömürge devletlerinin ABD'ci "Milli Güvenlik Doktrini" çerçevesinde yeniden yapılandırılmasını 1990'lann ikinci yarısından sonra yeni bir biçimde bir kez daha gündeme getirmiştir. 1980'lerde yeni sömürge ülkelerin emperyalist neoliberal politikalara göre yeniden örgütlenmesi süreci, SSCB'nin dağılması ile yeni bir seyir izlemiştir. 1990'lann ortalarından itibaren ABD'nin giderek tek süper güç olarak daha belirgin bir ağırlığa kavuşması, dünyanın ABD çıkarları doğrultusunda ve uluslararası sermaye çıkarlarına uygun olarak yeniden düzenlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. ABD- IMF aracılığıyla uluslararası sermayenin dolaşımının önündeki her türlü engelin kaldırılmasını istiyor. Diğer emperyalistler, Dünya Bankası aracılığıyla bazı sesler yükseltseler de ABD'ye kafa tutacak güçte görünmüyorlar. Son Davos zirvesi bunu bir kez daha ortaya çıkardı. IMF politikaları, MAI yeni adıyla MFI ve MIGA gibi sözleşmeler, yeni sömürge ülkelerde emperyalist sömürgeciliğin derinleşmesi ve giderek sömürge yönetimlerini andıran bir ilişkiler ağının ortaya çıkmasına^ neden olmaktadır. ABD'nin de istediği budur. Birkaç hafta önce imzalanan anlaşmayla enerji yatırımlarında uluslararası tahkimin kabul edilmesi, TC devletinin bu sömürgeleşme yolunda koşar adım ilerlediğini gösteriyor.

28 Şubat'ın bundan sonraki süreçte alacağı seyir, emperyalist sermayenin çıkarları doğrultusunda yeniden yapılandırılma sürecinin hızlandırılmasıdır. Darbeye ya da darbesiz, muhtırayla ya da muhtırasız, parlamentoyla ya da parlamentosuz ABD ve onun en. güvenilir uşağı ordu ve TUSİAD'ın istekleri yerine getirilecektir. Süreç budur. 28 Şubatçılar meseleyi bu biçimde koymaktadırlar. "28 Şubat'la sal-

dın durdurulmuş, iki yıllık süreç içinde mevziler tahkim edilmiş, yedekler mevziye çekilmiş, saldırı için gerekli koşullar hazırlanmıştır. Bundan sonra-karşı saldırı ve çökertme aşaması gelmektedir", iç dalaşın böyle bir seyir izlediği sır değildir. Ama yalnızca emperyalistlerin ve işbirlikçilerin planları yok. Önümüzdeki sürecin asıl belirleyicisi devrimin seyri olacaktır.

Yeni Süreçte Devrimin Seyri

Emperyalistlerin ve onların işbirlikçilerinin planlarını bozacak yegane güç devrimin kuvvetleridir. Bütün saldırılara, marjinalleştirme taktiklerine karşı devrim cephesi yer yer gerilese de, sendelesen de ayakta kalmayı başarmıştır. Bu süreçte oluşturulan BDGP ayakta kalmayı, bir silkinme ve karşı hamleye dönüştürebilecek kaldıraç olabilir. Bunun koşulları vardır. Sömürgeci faşist diktatörlüğün yoksul emekçileri, ezilenler ve Kürt ulusuna verebileceği bir şey yoktur. Düzen partilerinin bütün boyaları .dökülmüştür.

Faşizm saldırmaya devam edecektir. Linç gösterilerinde olduğu gibi, sivil faşist güruhu zaman zaman piyasaya süreceklere. Devrimci ve komünist hareket şiddetli saldırılara karşı mevzilerini korumanın çok ötesinde ileri hamleler örgütleyebilmelidirler. Gerek faşist devlete, gerekse sivil faşist çetelere böylesi bir karşı koyuş göstermekle kitlelere güven verilecektir.

Ne darbe, ne seçim aldatmacaları, ne emperyalizme bağlılık, hiçbir şey çürüyüp kokuşmuş cesedi andıran faşist devleti kurtarmaya yetmeyecektir. Kürt ulusal devrimi ve Türkiye halklarının birleşik devrimci kuvvetleri generallerin fiyakasını bozacak, faşizmi yerle bir edecektir, işçilerin ve emekçilerin nasırlı elleri faşizmin tepesine bir balyoz gibi inecektir. Faşizm ezilecektir. ■

TÜRKİYE EKONOMİSİ VE EKONOMİK KRİZ SORUNU

Teorik Yaklaşım

Anlaşılan o ki, marksist politik ekonomi-yi ve bunun coğrafyamızda şekillenişini kavramadan,- bundan sonuçlar çıkarmadan devrim yapmak isteyenler var. Marks'ın 25 yıl çalışarak hazırladığı, ancak birinci cildinin baskısını görebildiği "Kapital", zorlandığı zaman kullanılan bir alıntı kaynağına indirgenmiş. Lenin'in "Emperyalizm..." yapıtı Maocu-troçkist anlayışlara Marksist renk vermek ve somut durumun analizi yerine genel lafızları/ formülasyonları **güncelleştirmek** için kullanılır olmuş. Öyle ki, bazı küçük burjuva çevreler, "teori"yi doğrulamak için Marksizmi istediği gibi yorumlamaya yönelmiş. Bunlar, yaptıkları siyasi tespitlerini sorgulamıyorlar, yanlışlığı doğru göstermek için Marksist teoriyi çarpıtmaktan çekinmiyorlar. Marksist teori adına nelerin yapıldığını göstermek için birkaç örnek verelim. Partizan Sesi, 1997'de, "kapitalist görüntülere kanmayın, sömürü feodal karakterlidir," diyordu. (Bkz. Partizan Sesi, 16-31 Ocak 1997, syf.28).

Şimdilerde ise Halkın Günlüğü, ekonomik krizden, Türk ekonomisinin sürekli krizde oluşundan bahsediyor (Bkz. H. Günlüğü, sayı 27, 16-30 Eylül 1998). Acaba 1997'den 1998'e ne oldu da Türkiye'de feodal sömürü yerini kapitalist sömürüye bıraktı ve bu arkadaşlar ekonomik kriz üzerine yazmaya başladılar. Yoksa 1997'nin başından 1998'in sonuna Türkiye'de "feodalizmden ayrı bir toplumsal yapı olmayan yarı-feodal toplumsal yapı" (P.S. ağ. sayı) kapitalist yapı karakteri mi aldı da kapitalizme özgü ekonomik krizden bahsediliyor? Bilmiyoruz. Bu 180 derecelik "fikir çarkı" onların sorunu. Özgürlük Dünyası, yanılmıyorsak 57. sayısında işsizlik sorununu kapitalist sistemde çözecek kadar cüretkar reformist çizgideydi. Bu çevre, aynı zamanda sürekli kriz analizleri yapardı. "Gerçek"i ve bu dergiyi takip edenler bunu bilirler. Sonra ne olduysa (!) Marksist kriz teorisini sözde doğru telaffuz etmeye başladılar. Sadece sözde! Artık '70'lerden beri devam eden krizden pek bahsedilmiyor. Görüş tam 180 derece değişiyor. Ama "tık"

yok! 1970'lerden beri kriz bayrağım bugünlerde Kızıl Bayrak ve Kurtuluş omuzlamış durumda. Marksist kriz teorisine karşı sanki savaş açmışlar. Bu arkadaşlar, 1970'lerden beri süren ekonomik krizi gazetelerinin her yeni sayısında biraz daha derinleştiriyorlar! Durumu oldukça felaket olanlardan birisi de Devrimci Proletarya. Bu dergi, kendini 34-37. sayılarında "dalga" teorisine ve ekonominin troçkist yorumuna kapırmış. Rahmetli troçkist, E. Mandel'in ekonomi ve kriz üzerine anlayışlarını adeta yeniden yazmış(!). Bu dergi de Marksist teori adına ekonomide sürekli krizi savunuyor. Tek özelliği, diğerlerinden farklı olan yönü "dalga" teorisine ve troçkist yorumlara inanması!

Bahsettiğimiz anlayışları bu yazımızda eleştirmeyeceğiz. Sadece bir durum tespiti yaptık. Marksizm adına konuşan küçük burjuva akımların Marksist-Leninist politik ekonomiyi nasıl kavradıklarının ipuçlarını verdik. Bu anlayışlar mutlaka ele alınacak ve eleştirilecektir. Umarız ki bu yazımız uyarıcı olur.

Marksist kriz teorisine göre ekonomik krizin (fazla üretim krizi, aşırı üretim krizi) olasılık ve zorunluluk koşulları farklıdır. Dolayısıyla herhangi bir ülkede -örneğin Türkiye'de- fazla üretim krizinin maddi koşullarının olup olmadığı iki açıdan ele alınmalıdır: Birincisi, krizin olasılığı ve ikincisi de krizin zorunluluğu. Aşağıda da göstereceğimiz gibi Türkiye ekonomisinde krizin olasılığı üzerinde durmaya gerek yok. Geriye krizin zorunluluğu kalıyor. Bu zorunluluğun gerçekleşmesi, yani ekonomik krizin kaçınılmazlığı kapitalist üretim biçiminin gelişme aşamalarıyla doğrudan ilgilidir. Biz, Türkiye'de kapitalist üretimin, kapitalist üretim biçiminin hakim olduğu tespitini yapıyoruz: Türkiye geri kapitalist bir ülkedir, ama dünya ölçeğinde değerlendirildiğinde orta düzeyde gelişmiş bir ülkedir.

Şüphesiz ki, kapitalist üretim biçiminin genel hakimiyeti kriz konusunda çıkış noktası olarak alınamaz. Kapitalist üretim biçiminin hakimiyetinden ne anlaşıldığı açıl-

mazsa yanlış anlaşılmanın yolu açılır. Ama bizim tespitimiz geneli aşan bir tespittir ve yanlış anlaşılmaya yol açmaz. Buna rağmen belirtelim: Kapitalist üretim biçimi üç gelişme aşamasından oluşur:

a- Basit kapitalist üretim (1. aşama).

b- Manifaktür üretim (2. aşama).

c- Makinalı büyük üretim (3. aşama).

İlk iki aşamada ekonomik krizin patlak verme olasılığı vardır, ama patlak verme zorunluluğu yoktur. Ekonomik krizin patlak verme olasılığı daha basit meta üretiminde vardır. (Bkz. K. Marx, Artı Değer Üzerine Teoriler, C.26/2). Bu olasılık, ancak kapitalizmin üçüncü gelişme aşamasında zorunluluğa dönüşür. Öyleyse: Kapitalist üretim biçiminin üçüncü (son) aşamasında, yani makinalı büyük üretim aşamasında ekonomik krizin; fazla üretim krizinin nesnel koşulları **olasılıktan** çıkarak **zorunluluk** halini alırlar. (Kriz devrevliliğini açarken bu noktayı da açmış olacağız).

Soruna Türkiye ekonomisi açısından yaklaşıalım:

Türkiye, emperyalizme bağımlı geri kapitalist bir ülkedir. Dünya Ölçeğine göre de orta düzeyde gelişmiş bir kapitalist ülke. Türk ekonomisi dünya sıralamasında 17. büyük ekonomi. Bu durumda olan bir ekonomi, kapitalist üretim biçiminin hangi gelişme aşamasına tekabül edebilir? Açıktır ki bu, ilk iki aşamaya tekabül etmeyen bir gelişmedir. Türk ekonomisi, kapitalist üretim biçiminin . basit kapitalist üretim ve manifaktür üretimi aşamalarını geride bırakmıştır. Bunun böyle olduğunu tartışmanın anlamı yok. Çünkü yanlış da, antimarksist de olsa sürekli krizden bahsetmek, fazla üretim krizinden bahsetmek, ekonomik krizin patlak vermesinin olası olduğu kapitalist üretim biçiminin ilk gelişme aşamasının Türkiye ekonomisi açısından geride kaldığını/tarihsel bir olgu olduğunu daha baştan kabul etmek anlamına gelir. Öyleyse geriye üçüncü aşama kalıyor. Yani Türkiye'de kapitalist üretim biçiminin makinalı üretim aşaması hakimdir. Bu durumda ekonomide fazla üretim krizinin patlak vermesi bir

zorunluluktur. Türk ekonomisi böyle bir sürece, kapitalist üretim biçiminin makinalı üretim aşamasına '30'lu yılların sonundan itibaren girmiştir. İstatistiki veriler bunu gösteriyorlar: Büyük işletmelerin (devlet ve özel sektör-toplamı) sanayi üretimindeki payı 1939'da % 60'tan 1944'te % 67,4 ve 1950'de de % 70,7'ye çıkarken küçük işletmelerin/küçük meta üretiminin payı aynı yıllarda % 40'dan % 32,6'ya ve % 29,3 düşmüştür. Sonraki, yani 1950'den sonra bu süreç, sürekli ve geriye dönüşsüz olarak makinalı üretim lehine gelişmiştir. Örneğin 1970'te büyük işletmelerin (makinalı büyük üretim) sanayi üretimi toplam katma değerindeki payı % 88,3 oranındayken, küçük işletmelerin payı % 11,7 oranındaydı.

Burada, derme-çatma, teneke-kova, soba borusu üreten bir "sanayi" ile değil, teknoloji açısından modernliği hangi seviyede ve emperyalizme ne denli bağımlı olursa olsun makinalı büyük üretim aşamasında olan bir kapitalizmle işbirlikçi tekelci bir kapitalizmle karşı karşıya olduğumuzu göstermek için iki önemli kıstas üzerinde duralını:

1. Kıstas: Türkiye'nin ithalatının bileşiminde yatırım mallarının payı 1963'te % 45,8'den 1993'te % 32,5'e düşüyor. Yani 13,3 puan geriliyor. Aynı yıllarda hammadelerin payı ise % 48,8'den % 53,5'e ve tüketim mallarının payı da % 5,4'ten % 14'e çıkıyor. Burada çıkartılması gereken sonuç şudur:

- Makinalı üretim aşamasında olmayan bir ekonomide yatırım mallarının ithalattaki payı bu denli yüksek olmaz.

- Makinalı üretim kendini iç yatırım malları üretimiyle yenilemiyorsa, yani salt ithâl yatırım mallarına bağımlı kalıyorsa, bu malların ithalattaki payı düşmez. Şayet bu pay düşüyorsa, o ekonomide makinalı üretim süreci gelişiyor demektir.

- Makinalı üretim aşamasında olmayan "bir ekonomide hammaddelerin ithalattaki payı bu denli yüksek olmaz. Üretmeyen ekonominin hammaddeye de ihtiyacı yok-

tur.

- Tüketim mallarının ithalattaki payının düşük olması iki açıdan açıklanır: Birincisi; fazla ithalat yapmamak ve iç üretimi/pazarı korumak/teşvik etmek, ikincisi; birincisine bağlı olarak, tüketim malları ihtiyacını iç üretimle karşılamak. 1980'li yılların başına kadar Türk burjuvazisi ithalat politikasında bu iki noktayı göz önünde tutmuştur.

2. Kıstas: Türkiye'nin ihracatında tarımın payı 1963'te % 77,2'den 1993'te % 15,4'e düşer: 61,8 puanlık, yani beş misli bir azalma. Aynı yıllarda madencilik ihracattaki payı % 3'ten % 1,6'ya düşerken sanayi ürünlerinin payı % 19,8'den % 83'e çıkar. £3,2 puanlık, yani 4,2 misli bir artış.

ihracattaki gelişmenin böyle olmasından çıkartılması gereken sonuç şudur:

- Makinalı üretim aşamasında olmayan bir ekonomide sanayi ürünlerinin ihracattaki payı bu denli yüksek olamaz.

Bir ülkenin dış ticaret bileşiminin böyle olması, o ülkede kapitalist üretim biçiminin makinalı üretim aşamasının hakimiyetinin açık ifadesidir. Ve makinalı üretimin hakim olduğu koşullarda fazla üretim krizinin patlak vermesi de bir zorunluluktur. Devrevi olarak patlak veren fazla üretim krizleri, kapitalist makinalı üretim aşamasının krizleridir. Ancak sanayi gelişmesiyle birlikte sabit sermaye, ekonominin devrevi gelişmesinin tabanını oluşturabilecek bir kapsama ulaşır. Sabit sermayenin, ekonominin devrevi gelişmesinin tabanını oluşturabilecek bir kapsama ulaşması bugünden yarına gerçekleşmez. Bu bir süreç sorunudur ve her bir ülkede koşulların farklılığından dolayı- görece kısa veya uzun bir zaman diliminde sonuçlanır. Ancak ve ancak bu süreç sonuçlandığında; sabit sermaye, ekonomik gelişmenin tabanını oluşturabilecek kapsama vardığında fazla üretim krizleri/devrevi krizler zorunluluk olurlar.

Öyleyse; devrevi krizler, kapitalist büyük üretimin krizleridir. Bu krizler, kapitalizmin, toplam sermayede sabit sermayenin payının sürekli arttığı döneminin krizleridir.

Kapitalist gelişmenin ancak bu aşamasında kapitalizm "kendi ayakları üzerinde duracak" (Marks) duruma gelmiştir. Yani maddi bu yük üretim formunda kendi maddi-teknik tabanını oluşturmuştur. Maddi (materyal)-teknik tabanın oluşması belli aralıklarla patlak veren fazla üretim krizlerinin oluşma koşullarının da sonuçlandığı anlamına gelir. Artık sözkonusu olan, sabit sermayenin, belli aralıklarla patlak veren fazla üretim krizleri için maddi taban rolünü oynamasıdır.

Şimdi soruna başka bir açıdan bakalım: Daha doğrusu, anlattıklarımızı teoriyle destekleyelim. Bu nedenle önce, krizin olasılıklarının ne anlama geldiğini açıklayalım.

Alman burjuva ekonomisti Günter Schmölders, "Konjonktürler ve Krizler" adlı çalışmasında (Hamburg, 1955) Amerikan ekonomistleri Poster ve Catchings'in kriz nedeni olabilecek 230'dan fazla teori den bahsettiklerini yazar (syf. 37). Yani burjuvazi, ekonomik krizlerin nedeni olabilecek teori üretmekte oldukça hünerli! Bu teoriler, uzaydan kaynaklanan nedenlerden, güneş üzerindeki lekelerden kapitalistlerin ruh haline kadar uzanan geniş bir demagoji yelpazesini kapsıyor. Bu kadar çok teori üretmelerine rağmen burjuva bilim adamları fazla üretim krizlerinin gerçek nedenini bir türlü bulamamışlardır. Tabii ki aptal olduklarından dolayı değil. Onlar, fazla üretim krizlerinin nedenini çok iyi biliyorlar ve görevleri de krizin nedenini belirleştirmek olduğu için bu konuda yüzlerce teori üretmektir. Soruna açıklık getirenler, başlangıç itibarıyla, Marks ve Engels olmuştur. Marks ve Engels'e, yani Marksist Kriz teorisine göre;

- Meta dönüşümündeki aksaklık; bir bütün süreci ifade eden meta-j>ara-meta (m-p-m) hareketinin m-p ve p-m olarak ayrışması;

- Ödeme aracı olarak para (borçlanma ve borçlanmanın alıcıyı zor durumda bırakması), krizin patlak vermesinin iki **soyut** olasılığını ifade ederler.

- Krizin başka bir olasılığı da üretim sürecinin dolaşım sürecinden kopmasından kaynaklanır. Üretim süreci ve dolaşım süreci, birbirinden ayrılmaz bir bütünselliğin ifadesidir. Bu bütünsellik korunduğu/devam ettiği müddetçe yeniden üretim süreci gerçekleşmiş olur. Aksi takdirde, metanın satışı dolaşım sürecinde gerçekleştiğinden dolayı bu süreçteki bir olumsuzluk (metanın satılması veya da ödeme yükümlülüğünün yerine getirilmemesi) üretim ve dolaşım süreçlerinin birbirinden kopmasına neden olur. Bu durumda krizin başka bir **soyut** olasılığı doğmuş olur.

Bu olasılıkların zorunluluk olabilmeleri için, yani fazla üretim krizinin patlak vermesinin kaçınılmaz olabilmesi için meta üretiminin gelişmiş olması gerekir. Ama tek başına bu da, meta üretiminin gelişmiş olması da yeterli değildir. Kapitalist bir ekonomide fazla üretim krizinin patlak vermesi için üretimin toplumsal karakteriyle bu üretime el koyusun kapitalist karakteri arasındaki çelişkinin gündemde olması gerekir. Bu temel çelişki, kapitalist üretim biçiminin devrevi krizinin nedenidir.

Bu konuda Stalin şöyle der: "*Krizin taban, üretimin toplumsal karakteri ile üretim sonuçlarına el koyusun kapitalist biçimi arasındaki çelişkide yatmaktadır*" (Stalin, MK'nın XVI. Parti Kongresi'ne sunduğu siyasi rapordan, C. 12, s.214).

Şimdi şu söylenebilir. Madem ki kriz, kapitalizmin bu temel çelişkisinden kaynaklanıyor, o halde kriz sürekli. Çünkü kapitalizmde bu temel çelişki sürekli. Bu anlayışta olanlar fena halde yanıltılmış olurlar. Çünkü bu temel çelişki, ekonomik kriz teorisi açısından, krizin patlak vermesinin zorunlu oluşunu ifade etmekten başka bir anlam taşımaz. Bu temel çelişki, krizin kaynağını oluşturmasına rağmen, krizin patlak vermesi bir dizi başka somut nesnel koşullara bağlıdır. Bu süreç, bu temel çelişkinin gelişmesi veya bu çelişkinin varlığının/toplumda etken oluşunun kabul edilmesi, fazla üretim krizinin de patlak vermesinin maddi temelini oluşturmuş olduğunun

Kabul edilmesi anlamına gelir. Bu, gerçeğin soyut kabulüdür. Marksist kriz teorisi soyutlukla yetinmez ve bu temel çelişkinin gelişmesini ve onun gelişme sürecinde ifadesini doğrudan krizlerde bulan çelişkileri inceler. Küçük burjuvazi, tam da bu çelişkilerin neler olabileceğini incelemiyor, sadece

genel formülasyonlarla "kükrüyor"!

Bu çelişkilerin neler olduğunu belirtmekle yetiniyoruz.

a- Üretim ile pazar arasındaki çelişki:

Burada sözkonusu olan, üretimin sınırsız genişleme eğilimi ile pazarın sınırlı gelişmesi arasındaki çelişkidir. Bu çelişkinin gelişmesi; sınırsız genişleyen pazara (üretim) alımgücü sınırlı olan pazarın ayak uyduramaması fazla üretim krizinin patlak vermesinin bir nedenidir.

b- Münferit/çeşitli üretim dalları arasındaki çelişki: Burada sözkonusu olan, toplumsal üretimin iki bölümü; üretim araçları üreten bölüm I ile tüketim araçları üreten bölüm II arasındaki uyumsuzluktur/oransızlıktır. Bu alandaki oransızlığı marksist kriz teorisi, krizin bir nedeni olarak görür. Ama krizi bununla açıklamaz.

c- Ortalama kâr oranı: Burada sözkonusu olan, genel kâr oranı ve üretim fiyatları denkleşmesinin kapitalist üretimde planlı değil, plansız olarak, anarşi içinde gerçekleşmesidir. Ortalama kâr oranının oluşması ve üretim fiyatlarının denkleşmesi, toplumsal artı-değerin her bir kapitalistin sermayesinin büyüklüğüne göre aynı kâr oranını elde edecek şekilde dağılımına neden olur. Ve rekabet, sermayenin bir sektörden diğerine geçmesine neden olduğu için sonuçta ortalama kâr oranının ve üretim fiyatının oluşmasını sağlar. Bu süreç sancısız olmaz. Bu süreçte ortaya çıkan sorunlar, tikanıklıklara, krizlere neden olurlar.

d- Kâr oranının eğilimli düşüş yasası:

Burada konumuz açısından sözkonusu olan şudur; kapitalist üretim biçiminin gelişmesi sermayenin organik bileşimini sürekli yükseltir. Toplam sermayede değişmeyen sermayenin payı sürekli artarken,

değişen sermayenin (işgücü) payı sürekli düşer. Ortalama kâr oranı, sermayenin toplumsal ortalama bileşimine tekabül ettiği için sermayenin bileşiminin artışına göre düşmüş olur. Kapitalistin bu yasanın etkisinden kurtulması hiçbir koşul altında mümkün değildir. Şüphesiz ki birtakım tedbirler, faktörler kâr oranının düşüşüne karşı etkide bulunurlar (örneğin sömürü derecesinin artırılması, ücretlerin düşürülmesi, işgücünün değerinin altında satılması, vs.) Ama bunlar geçicidir. Rekabet ve teknolojik yenilenme kapitalisti kaçınılmaz olarak -eninde sonunda- kâr oranının düşme eğilimiyle karşı karşıya bırakır, tıkanma ortaya çıkınca bu yasa da etkisini bütün şiddetle göstermeye başlar. Bu da kriz demektir. Rudolf Hilferding'in belirttiği gibi-, kriz "*düşen kâr oranı momentinden başka bir şey değildir*" ("Das Finanzkapital", 1947, s.346).

e- Kredi mekanizmasının gelişmesi:

Bu süreçteki tıkanma da krizi teşvik edici bir neden olur.

Böylelikle krizin genel koşullarını belirtmiş olduk. Bunlar Marks'ın tespitleri olduğu için, ayrıca alıntılarla görüş desteklemeyi gereksiz gördük. Marks bu konudaki görüşlerini "Kapital" ve "Artı Değer Üzerine Teoriler" yapıtlarında ayrıntılı olarak açıklamıştır.

Bahsettiğimiz bu genel koşullar, kapitalist üretimle doğrudan bağlantı içindedir.

"Krizlerin genel koşulları (a.ç.m)...kapitalist üretimin genel koşullarından (hareketle) gelişirler" (K. Marks: Artı Değer Üzerine Teoriler, C.26/2, s.515-516, "Kapital"ın 4. cildi).

Bu genel koşullar ve bu koşulların somut ifadeleri olarak yukarıda belirttiğimiz çelişkiler ve onların gelişmesi Türkiye'de de kapitalist üretim biçiminin nesnel gerçekliğini ifade ederler. Bir taraftan kapitalist üretim biçiminin hakimiyetini kabul etmek ve diğer taraftan da bu hakimiyetin nesnel sonuçları olan bu çelişkileri gözardı etmek teorik cüret işidir.

Yukarıda, krize neden olan nedenle-

ri/çelişkileri sıraladık. Krizin nihai nedenini Marks şöyle açıklar:

"Bütün gerçek krizlerin nihai nedeni, daima, kapitalist üretimin üretici güçleri, sanki yalnız toplumun mutlak tüketim gücü bu güçlerin sınırını teşkil edermişçesine geliştirme çabasına zıt olarak, kitlelerin yoksulluğu ve sınırlı tüketimdir" (Kapital, C.3, s.429).

Şimdi, Türkiye ekonomisindeki duruma geçmeden önce ekonomik krizin neden sürekli olamayacağını ve devrevi olmak zorunda olduğunu, belli aralıklarla patlak vermek zorunda olduğunu açıklayalım. Böylelikle sorunun teorik çerçevesini çizmiş olacağız.

Ekonomik Krizin Devrevi (Periyodik) Olma Zorunluluğu

Yani fazla üretim krizi, belli aralıklarla patlak vermek zorundaysa -marksist teori bunun böyle olduğunu kanıtıyor- krizin sürekliliği sözkonusu olamaz. Hal böyle olmasına rağmen, sürekli krizden bahsediliyorsa bu, marksist kriz teorisinin oldukça kaba bir çarpıtılmasından başka bir anlam taşımaz. Şüphesiz ki, sürekli kriz anlayışını savunanların "ana yurdu" Anadolu değil. "Bizimkiler", bu teoriyi uluslararası anti-marksist piyasadan aldılar. Bu anlayışı ortaya atarak marksist kriz teorisine karşı polemik yürütenler, sorun üzerine kafa yoruyorlardı. Bizde böyle bir çaba yoktur. Bu anlayışı savunan çevreler şimdiye kadar, neden böyle bir anlayışta olduklarını, krizin devreviliğinden bahseden Marks'ın yanılığının (!) ne olduğunu açıklamamışlardır. Bu çevrelere en kaba, en basit ve leninist emperyalizm teorisine taban tabana zıt bir anlayış yol göstermektedir: emperyalizme bağımlı, yeni sömürge ülkelerde kapitalizm gelişmeyeceğine göre veya emperyalizm, bu ülkelerde kapitalizmi geliştirmeyeceğine göre, bu ülkeler, sürekli emperyalist tahakküm, .sömürü ve talan altında olduğuna göre, bu ülkelerde ekonomi de sürekli kriz içindedir. Marksist teoriye göre kapita-

lizm, her yerde kapitalizmdir, yani kapitalist üretim biçiminin ekonomik yasaları nesnel ve evrenseldir. Bu yasalar, her ülkede geçerlidir. Şüphesiz emperyalist ülkelerdeki kapitalizmle yeni sömürge ülkelerdeki kapitalizm arasında veya her bir ülke kapitalizmleri arasında gelişme derecesinden, ülkenin nesnel, kendine özgü koşullarından kaynaklanan farklar vardır. Bu farklar **niceldir, nitel** değildir. Aksi takdirde kapitalist üretim biçimi kavramının anlamı kalmaz. Örnek: Almanya'da kapitalizm, Türkiye'dekinden çok daha gelişkindir. Bu gelişmişlik farkı niceldir. Nicel karakterli farklılıklara dayanarak kapitalist ekonominin yasalarının Almanya'da geçerli olduğunu, ama Türkiye'de geçersiz olduğunu söyleyebilir miyiz? Yani kapitalist üretim biçiminin temel çelişkisinin, yukarıda sıraladığımız çelişkilerin, yasaların, vs. Almanya'da geçerli olduğunu, ama emperyalizme bağımlı olduğu için Türkiye'de geçersiz olduğu savunabilir miyiz? Tabii ki bunu savunmak bir teorik cüret işidir. Coğrafyamızda böylesi cüretkarlar çok! Şimdi buraya Marks'ın konuyla ilgili anlayışını, yani ekonomik krizin neden devrevi olmak zorunda olduğunu açıklamasını aktaralım. Okur, cüretkar kelimesini kullandığımız için o cüretkarlara haksızlık etmediğimizi görecektir:

"Bir taraftan belli bir maddi biçim içerisinde yatırılmış ve bu biçimiyle belli bir ortalama ömre sahip bulunan sabit sermaye kitlesi, yeni makinelerin vb. ancak yavaş yavaş kullanıma sokulmasının bir nedenini oluşturur ve bu yüzden gelişmiş iş aletlerinin hızla genel kullanıma sokulmasını engeller. Diğer taraftan da rekabet, eski iş aletlerinin, özellikle kesin değişiklik/er olduğu zaman, doğal ömürlerini daha tamamlamadan, yenileriyle değiştirilmelerini zorunlu kılar. Fabrika araç^ve gereçlerinin oldukça geniş toplumsal boyutlarda bu gibi vaktinden önce yenilenmelerini esas olarak afetler ya da bunalımlar zorlar" (K. Marks, Kapital, C.II, s. 182).

Önce şunu belirtelim: Sabit sermayenin

bütün parçalarının yaşam süreleri aynı değildir. Bir fabrika binasının ömrü, bir makinanın ömründen daha uzundur. Ama belirleyici olan da fabrika binası değildir, makinelerdir. Sermayenin organik bileşiminin yükselmesi, üretici gücü artması, modern teknolojinin ürünleri olan makine ve iş araçlarının yoğun kullanımı anlamına gelir. Dolayısıyla modern sanayiinin (makinalı üretimin) yaşam biçimini belirleyen, makineler ve bunları ifade eden sabit sermaye kütesinin ömrüdür. Böylelikle, bir ömür/süre, sabit sermayenin devrimi (ömrünü doldurma süreci) devrevi gelişmenin ve dolayısıyla da krizlerin devrevi olmasının maddi temelini oluşturur. Marks, bu gelişmeyi şöyle açıklıyor:

"Kullanılan sabit sermayenin değer büyüklüğü ile dayanıklılığı, kapitalist üretim biçiminin gelişmesiyle birlikte geliştiğine göre, sanayi ile sanayi sermayesinin ömrü her belirli yatırım alanında birkaç yıl, diyelim ki ortalama on yılı kapsayacak şekilde uzar. Sabit sermayenin gelişmesi, bir yandan bu ömrü uzattığı halde, diğer taraftan da bu ömrü, kapitalist üretim biçiminin gelişmesiyle aynı şekilde devamlı olarak hız kazanan- üretim araçlarındaki sürekli devirler ile kısalır. Bu, üretim araçlarında bir değişiklik ve bunlar, fiziki olarak tükenmeden çok önce manevi değer kaybı nedeniyle, sürekli yenilenmeleri zorunluluğunu getirir. Modern sanayiinin temel dallarında bu yaşam çevriminin (ömrünün, bn.) ortalama on yıl olduğu var sayılabilir. Ama burada esas olan, belli rakamlar değildir. Açık olan şudur: Bu süre içerisinde sermayenin sabit kısmı tarafından hareketsiz tutulduğu birkaç yılı kapsayan birbiriyle bağlantılı devirler çevrimi, devresel krizlere maddi bir temel sağlar. Bu çevrim sırasında işler, birbirini izleyen durgunluk, orta derecede faaliyet, hızlanma ve kriz dönemlerinden geçer. Sermayenin yatırılmış olduğu ve zaman bakımından çakışmaktan çok uzak buldukları doğrudur. Ama bir kriz, daima geniş yeni yatırımların çıkış noktasını oluşturur. Bu nedenle, bir bütün

olarak toplumun bakış açısından, bir sonraki devir çevrimine az çok yeni bir temeli sağlarlar" (K. Marks, agk,s.198).

Bazı sonuçlar çıkartalım:

- Marksist kriz teorisi, ekonomik krizlerin devrevliliğini (periyodik oluşunu) sabit sermayenin dönüşümüyle açıklıyor. Yani marksist kriz teorisine göre, ekonomik krizlerin sürekli olmaları sözkonusu değil.

- Sabit sermayenin bütün kısımlarının dönüşüm süresinin aynı olmaması, ayrı olması, bu dönüşümlerin her bir sanayi dalında farklı sürede olması sorunun özünde hiçbir şey değiştirmez.

- Sabit sermayenin dönüşümü krizlerin nedeni değildir. Bu, sadece, ekonomik krizlerin neden belli aralıklarla, periyodik olarak patlak verdiklerini açıklar.

- Yukarıda, açıklamasına girmeden belirttiğimiz gibi, ekonomik krizlerin nedenleri kapitalist üretim biçiminin temel çelişkisinde ve krizin patlak vermesi de bu zemindeki çelişkilerin keskinleşmiş olmasında aranmalıdır.

Kapitalist üretim biçiminin temel çelişkisi olan üretimin toplumsal karakteri ile ona el koyusun kapitalist karakteri arasındaki çelişkidir kaynaklanan;

-Üretim ile pazar arasındaki çelişki,

-Münferit üretim dallarının gelişmesi arasındaki çelişki,

-Kâr oranının düşmesi; bütün bu ve başka çelişkiler keskinleştiğinde zora dayanan çözümleri kaçınılmaz olur. Zora dayanan çözüm, krizin patlak vermesinden başka bir şey değildir ve belirleyici, ekonomide motor rolü oynayan bir sektörde patlak veren kriz, diğer sektörleri de kendi girdabına çeker.

"Bir krizin (yani fazla üretim krizinin de) genel olması için önemli ticari maddelere sirayet etmesi yeterlidir" (K. Marks, C. 26/2, s, 506).

Demek oluyor ki, sabit sermayenin, sanayiinin bütün sektörlerinde aynı dönüşümüne sahip olup olmadıkları, krizin bütün sektörlerde patlak verip vermediği önemli değildir. Önemli olan, önde gelen sektör-

lerdeki hareketliliklerdir. Bu sektörlerde veya onlardan birinde sabit sermayenin dönüşümü sağlanması -ömrünü doldurması- ve belirtilen çelişkilerin keskinleşmesi bu sektörde krizin periyodik olarak patlak vermesine neden oluyor. Bu da, diğer sektörleri ve bir bütün olarak sanayi üretimini etkiliyor.

Türkiye ekonomisine geçerken bir tartışma yapalım:

Bilindiği gibi kapitalizm, 15-18. yüzyıllar arasında oluşmaya başlamıştı. Ama fazla üretim krizi ilk defa 1825'te İngiltere'de ve daha sonraki dönemlerde de kapitalist ülkelerde patlak vermişti. Demek oluyor ki fazla üretim krizi, kapitalizmin gelişmesinin belli bir aşamasında kapitalist üretim biçimine özgü oluyor. Bunun sabit sermayenin rolüyle makinalı üretimle doğrudan ilgili olduğunu baş tarafta belirtmiştik. Yani periyodik olarak patlak veren ekonomik krizler, kapitalizmin makinalı üretim aşamasının krizleridir. Bunun böyle oluşunun ve başka türlü olamayacağını nedeni oldukça basit ve açıktır: Kapitalist üretim biçiminin ilk iki gelişme aşamasında (basit meta üretimi ve manifaktür üretimi aşamaları) üretim, sadece ve sadece çalışanların -manifaktür işçileri- sayısının çoğalmasıyla genişletilebiliyordu. Böylelikle üretimin büyümesi, çalışanların sayısal çoğalması ve buna bağlı olarak da onların alımgücünün artmasıyla gerçekleştirilebiliyordu. Böyle bir gelişme aşamasında ücretlilerin; işçilerin satın alma gücü ile üretimin artışı arasındaki çelişkinin keskinleşmesinin maddi temeli henüz yoktu. Kapitalist üretim biçiminin makinalı üretim aşamasında ise durum tamamen değişmişti. Krize neden olan bütün çelişkiler, kapitalizmin bu aşamasında etkide bulunma koşullarına sahip olmuşlardı. Marks'ın dediği gibi kapitalizm ancak makinalı üretim aşamasında "kendi ayakları üzerinde duracak" duruma gelmişti. Yani kapitalizm ancak bu aşamasında, kendi materyal-teknik tabanını makinalı büyük üretim biçiminde oluşturduktan sonra gerçek anlamda kapitalist üretim biçimi olmuştur. Ancak /artık bu süreçte; bu aş-

mada kapitalizmin temel çelişkisinin ve buna bağlı olarak diğer bütün çelişkilerinin, dolayısıyla periyodik krizlerin koşulları oluşma sürecinden çıkarak etkide bulunma; keskinleşme ve patlak verme sürecine girmişlerdir. Kısmen tekrar pahasına da olsa yukarıdaki süreci bir daha belirtmemizin nedenine aşağıda geleceğiz. Buna geçmeden önce bir açıklama daha yaparak soruna teorik yaklaşımı tamamlayalım.

Periyodik krizler, bir defa başladık-tan/patlak verdikten sonra devrevilik kendini belli aralıklarla yeniler. Bu konuda Marks şöyle diyor:

"Tıpkı belirli bir hareketle fırlatılmış bulan gök cisimlerinin daima bunu yenilemeleri gibi, bir kez bu birikimi izleyen genişleme ve daralma hareketi içine sokulan toplumsal üretim için de durum aynıdır. Sonuçlar, sırası gelince neden halini alırlar ve durmadan kendi koşullarını yeniden üreten sürecin tümü içerisindeki değişik olaylar devresel bir şekle bürünürler" (Kapital, C.I, s.650/651).

Şimdi Türkiye ekonomisine geçebiliriz. Türkiye ekonomisini -güncel durumu ekonomik kriz açısından ele aldığımız için önce şu '70'li yıllar esprisini açıklayalım.

Ekonomik Kriz Açısından Türkiye Ekonomisi

Şu '70'li yılların Türkiye ekonomisi açısından oldukça önemli olması gerekir. Aksi takdirde üzerinde durulmaz. Burjuva iktisatçılardan küçük burjuva akımlara kadar geniş bir yelpaze, Türkiye ekonomisinin '70'li yıllarda özel bir durumunun olduğunu anlatmaya çalışır. Komünistler de bu dönem üzerinde dururlar, ama diğerleri gibi değil. Bu yıllar sanki büyüme, mıknaatıslı. Türkiye'de ekonomik gelişme dendiğinde, adeta bu gelişmenin miladı oluyorlar. Burjuva iktisatçılar, Türkiye ekonomisinin sorunlarının bu dönemde yoğunlaştığından bahsederler. Marksizm adına konuşan küçük burjuva çevreler ise sürekli krizini '70'li yıllarda başlatır. Yani dönüp-dolaşır hep

bu '70'li yıllara geliniyor. Sürekli krizden bahsedenler, krizi '70'li yıllarda başlatıyorlar. Soru şu: '70'li yıllardan önce, diyelim ki 1923-1970 dönemi Türkiye ekonomisinde kriz yok muydu? Bu çevreler, an-ti-mark-sist kriz anlayışlarından dolayı bu soruya cevap verecek durumda değildiler. Onlar açısından en cüretli çıkış, Türkiye ekonomisi '70'lerden beri değil, 1923'lerden beri sürekli kriz içindedir demek olacaktır. Demek zorundalar ama...Evet, ama nasıl açıklayacaklar?! Bizim basınımızda krizle ilgili yazılarda dönem dönem Türkiye'de ilk fazla üretim krizinin 1979/80 döneminde patlak verdiği tespiti yapılır. Denecek ki aynı soru sizin içinde geçerli. Yani 1979/80'den önce Türkiye ekonomisinde kriz yok muydu? Unutmayalım ki burada bir anlayış farkı var. Küçük burjuva çevreler **sürekli krizden** bahsediyorlar. Biz ise **fazla** üretim krizinden bahsediyoruz, yani genel olarak krizden değil. Dolayısıyla 1979/80'de ilk kez patlak veren fazla üretim krizi. Bu anlayış, 1979/80 öncesi Türkiye ekonomisinde krizlerin **olmadığını değil**, sadece, fazla üretim krizinin olmadığını ifade eder. Bu önemli konuyu biraz açalım: Bunu açıklayabilmek için önce, belli sektörlerin ekonomideki payına bakmak gerekir. Sabit fiyatlarla GSMH'da 1923'te tarımın payı % 43.1, sanayinin payı da % 10.6. -Tarımın payı giderek düşüyor ve sanayinin payı da giderek artıyor. Öyle ki '70'li yılların ikinci yarısında GSMH'da tarım ve sanayinin payı dengeleniyor ve 1983'te tarımın payı % 21,6'ya düşerken, sanayinin payı % 22,4'e çıkıyor. 1983'ten sonra GSMH'da tarımın payı geriye dönüşsüz olarak sürekli azalırken, sanayinin payı artıyor. Örneğin 1995'te GSMH'da tarımın payı ancak % 14,5 iken, sanayinin payı % 27,7 olarak gerçekleşiyor. Toplumsal Toplam Ürün açısından da aynı paralelde bir gelişme sözkonusu. TTÜ'de tarımın payı 1982'de % 36,2'ye düşerken, sanayinin payı % 36,3 oluyor. Sonraki yıllarda tarımın payı sürekli düşüyor. Örneğin 1985'te tarımın TTÜ'deki payı % 31,3'e dü-

şerken, sanayinin payı % 39,1'e çıkıyor. Buradan çıkartılması gereken sonuç şudur: Türkiye, 1923-50 döneminde gerçek anlamıyla bir **tarım** ülkesiydi. Ama sanayinin hiç olmadığı bir tarım ülkesi değil. 1923-1947 dönemi TTÜ'sünde sanayi üretiminin payı 1923'te % 17,3'ten 1947'de % 24,6'ya çıkıyor, aynı yıllarda tarımın payı da % 72,6'dan % 61,9'a düşüyor.

Türkiye, 1950-1970 döneminde **tarım-sanayi** ülkesi durumundaydı. Bu dönemde TTÜ'de sanayinin payı 1950'de %

20,2'den 1970'te % 28,7'ye çıkarken, tarımın payı % 63,3'ten % 48,4'e düşüyordu,

1970-1980 dönemi Türkiye ekonomisinin bileşiminde yapısal değişimin olduğu bir dönemdir. '70'li yıllar esprisi, bu değişimden dolayıdır. Yukarıda belirttiğimiz gibi bu dönemde ekonomide tarım ve sanayinin payları şu veya bu şekilde denkleşiyorlar ve sonraki yıllarda tarımın payı sürekli düşerken, sanayinin payı sürekli artıyor. Türkiye, 1970-80 döneminde ekonomisinde tarımdan ziyade sanayinin ağırlık olduğu bir ülke olma sürecine girmişti ve dönemin sonunda; '80'H yılların başında bu daha da belirginlik kazanmıştı, (isteyen sürecin böyle olduğunu ve başka türlü olmadığını, ithalat ve ihracatın bileşimine bakarak da çıkartılabilir).

Bu gelişmenin anlamı nedir? Oldukça basit, oldukça açık. Ekonomik kriz; fazla üretim krizi, kapitalizmin makinalı sanayi aşamasının krizidir. 1970-80 dönemi öncesinde Türkiye ekonomisinde fazla üretim krizinin varlığından bahsetmek için Türkiye ekonomisinde sanayi üretiminin hakim olduğunu kanıtlamak gerekir. Böyle bir kanıt var mı? Yok. Öyleyse 1970-80 dönemi öncesi Türkiye ekonomisinde de devrevi krizin patlak verme koşulları yok. Ama olasılığı var. Tam tarım karakterli bir (1923-50) ve tarım-sanayi karakterli (1950-70) bir ekonomide periyodik olarak patlak veren krizden, makinalı üretime özgü krizden bahsetmek antimarksizmdir.

Bu dönemden önceki Türkiye ekonomisi hep yükseliş içinde miydi, kriz yok muy-

du? Vardı. 1923-1970 döneminde ekonomide dönem dönem krizler, konjonktürel gerilemeler, yani maddi değerlerin üretiminde mutlak gerilemeler olmuştur. Sabit fiyatlar üzerinden sanayi üretimi 1924'te % 7,1; 1928'de % 0,6; 1935'te % 0,1; 1936'da % 3,4; 1940'da % 10,2; 1941'de % 2,4; 1942'de % 2,5; 1943'te % 1,4; 1944'te % 6,1; 1945'te % 16,6; 1949'da % 2,7 ve 1970'de % 0,5 oranlarında mutlak olarak gerilemiştir.

Tarım üretimi ise 1927'de % 30,9; 1930'da % 3,9; 1932'de % 28,8; 1935'te % 6,1; 1937'de % 3,5; 1940'da % 1,2; 1941'de %16,5; 1943'te % 12,5; 1944'te % 10,7; 1945'te % 23,4; 1947'de % 11,7; 1949'da % 13,5; 1954'te % 13,9; 1961'de % 4,9; 1964'te % 0,4; 1965'te % 3,9 ve 1969'da da % 1,4 oranında mutlak olarak düşmüştür. 1924-1970 arasında yani 46 yıllık sürede sanayi üretimi 35 yıl mutlak büyürken, 12 yıl mutlak olarak küçülmüştür. Büyümenin ve küçülmenin hiçbir devriliği yok, iç ve dış koşulların etkilemesi sözkonusu. Korumacılık, tedbirler sözkonusu. Örneğin 1929-32 dünya krizi döneminde Türkiye'de sanayi 1929'da % 3,8; 1930'da %12,7; 1931'de % 14,2 ve 1932'de de % 17,8 oranlarında büyürken, H. Emperyalist Paylaşım Savaşı döneminde, yukarıda gösterdiğimiz gibi sürekli küçülmüştür. Bu, anormal bir durumun değil, bir tarım ve tarım-sanayi ülkesinde sanayi üretiminin, sermaye hareketinin kendi devriliğini sağlayamadığını gösterir. Bu nedenden dolayı Türkiye ekonomisinin 1923-1970 döneminde görülen, krizleri, krizsel durumları ve konjonktürel olumsuz gelişmeleri periyodik fazla üretim krizleriyle karıştırmamak gerekir.

Demek oluyor ki; Türkiye ekonomisinde sanayinin gelişmesiyle; makinalı büyük üretimin gelişmesiyle sabit sermaye ekonomisinin periyodik gelişmesinin temelini ancak '70'li yıllarda oluşturmuştur. Bu oluşturma süreci ise '30'lu yıllarda başlamıştı. Yani '30'lu yılların sonundan 1970'li yıllara kadar uzanan süreç, Türkiye ekono-

misinde makinalı üretim hakim olma sürecidir.

Marksist teori '70'li yılların gizemini böyle kaldırıyor.

Şimdi fazla üretim krizinin en temel özelliklerini belirtelim ve Türkiye somutuna geçelim.

Fazla/aşırı üretim, mutlak aşırı üretim değildir. Şayet toplumun bütün ihtiyaçları; üretici güçlerin gelişme seviyesine tekabül eden .bütün zorunlu ihtiyaçlar karşılanmış olursa fazla üretim olmaz (Aynı zamanda proletaryanın mutlak yoksullaşması da olmaz). Metalden oluşan fazla üretim, emekçi yığınların birçok temel ihtiyaçlarının karşılanmamasından dolayı doğmaktadır. Bu da gösteriyor ki, aşırı üretim, görecedir. Yani fazla üretimden anlaşılması gereken, mutlak fazla üretim değil, görece fazla üretimdir. Buradaki görecelik, emekçi yığınların alım-gücüne nazaran daha fazla meta üretilmiş olmasından doğuyor. Fazla üretimin göreceliğinde fiyat artışlarının, enflasyonun da bir rolü vardır. Yani metaların pahalı olması yığınların alımgücünün düşmesi anlamına gelir. Bu da fazla üretimin görece olmasında bir rol oynar. Türkiye'deki fiyat hareketi-enflasyon buna tipik bir örnek teşkil eder.

Devam etmeden önce Marks'a danışalım:

"Fazla üretim anlarında ulusun büyük bir kısmı (özgün olarak da işçi sınıfı) daha az tahıl, daha az ayakkabı vs. alabilir, şarap ve mobilya alımından hiç bahsedilmez. Ulusun bütün üyeleri en elzem ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra fazla üretim patlak verebilseydi burjuva toplumun şimdiye kadar ki tarihinde sadece genel değil, kısmi fazla üretim asla patlak veremez. Aşırı üretimin sadece, alınabilir ihtiyaçlarla ilgisi var. sözkonusu olan, mutlak fazla üretim değil- (burada) fazla üretim- mutlak ihtiyaç göre veya metalara sahip olma arzusuna göre fazla üretimdir" (K. Marks, C.26/2, s. 507).

Demek oluyor ki fazla üretim, periyodik krizin nedeni değildir. Şüphesiz ki fazla

üretim, kapitalist ekonominin periyodik krizinin en önemli özelliğidir, ama nedeni değildir. Kriz, kendini fazla üretimde açığa vuruyor. Bu anlamda da fazla üretim, periyodik krizin en önemli göstergesi oluyor.

Fazla üretim sadece meta üretiminde görülmez. Fazla üretim, reel sermayede fazla üretim, üretim kapasitesinde fazlalık ve nihayet işsizlikte fazlalık biçimlerinde de gösterir: Öyleyse kriz dönemlerinde sermaye fazlalığı, üretim kapasitesi fazlalığı, işsiz sayısında artış sözkonusudur.

Demek oluyor ki, metalarda, sermayede, meta olarak işgücünde fazla üretim her bir periyodik krizin temel özelliğidir. Bu üç temel özelliği açtığımızda şu gelişmeleri görürüz:

- Maddi değerlerin üretimi (TTÜ) mutlak azalır
- GSMH mutlak olarak geriler
- ihracat düşer
- ithalat düşer
- Firmalar iflas eder (burada sözkonusu olan, ekonomide ağırlığı olan firmalardır)
- Mali şirketler, bankalar iflas eder
- Fesihler artar
- işsizlik artar vs.

Bütün bu göstergelerde olağanüstü bir mutlak, gerileme-artış sözkonusu olursa ekonominin o anki sürecinin krizde olduğu söylenebilir. Söylenebilir diyoruz, çünkü bu göstergeler konjonktürel bir gelişmeyi de ifade edebilirler.

- 1987 sabit fiyatlarıyla GSMH 1979'da % 0,5; 1980'de % 2,8 ve 1994'te de % 6,1 oranlarında ve kişi başına GSMH'da 1978'de. % 0,8; 1979'da. % 2,5; 1980'de % 4,8 ve 1994'te de % 7,8 oranlarında mutlak geriliyor.

- Toplam sanayi üretimi 1979'da % 4,4; 1980'de % 3,7 ve 1994'te % 6,2 oranlarında ve imalat sanayi üretimi de 1979'da % 6; 1980'de % 3,9 ve 1994'te de % 8,3 oranlarında mutlak olarak düşüyor. (Sanayinin alt sektörlerindeki veya her bir sektöründeki gelişmeyi ayrıca ele almayı gerekli görmüyoruz.)

Şim7779di çerçevesini çizdiğimiz teorik

yaklaşım bazında 1998 yılında ekonomik gelişmenin seyrine bakalım.

Cevaplandırmamız gereken soru, 1998 yılı itibariyle sanayi üretiminin gelişme seyrinin nasıl olduğu ve ekonominin 1998'de krizde olup olmadığıdır.

Tablo I hakkında kısa yorum: 1994'te ekonomi krizdeydi. Ocak ve Mart ayları dışında sanayi üretimi bütün diğer aylarda mutlak olarak küçülüyor ve 1994 yılı itibariyle de reel üretim % 6,2 oranında mutlak olarak düşüyor. Salt bu veriler sanayi üretiminin 1994 yılında krizde olduğunu açıklamaya yetiyor. Sanayi üretimi 1995 yılında % 8.6, 1996 yı

	1994	1997	1998
Ocak	8.5	-0.5	5.9
Şubat	-3.6	4.8	17.1
Mart	1.9	10.4	7.9
Nisan	-10.4	6.8	6.2
Mayıs	-16.3	11.0	9.2
Haziran	-8.5	9.6	3.2
Temmuz	-16.3	12.1	1.7
Ağustos	-0.4	14.3	0.3
Eylül	-7.2	21.4	0.6
Ekim	-6.3	13.0	0.1
Kasım	-2.7	8.6	-2.3
Aralık	-11.5	16.0	-9.1
Toplam	-6.2	10.8	1.8

lında % 5.9 ve tabloda da gördüğümüz gibi 1997 yılında da % 10.8 oranında mutlak büyüyor. 1998 yılının Mayıs ayına kadar sanayi üretiminin istikrarsız büyümesi devam ediyor. Mayıs ayından itibaren sanayi üretiminin büyüme oranları **istikrarlı** bir şekilde giderek **küçülüyor**. Öyle ki, Kasım ayında büyüme mutlak küçülmeye dönüşüyor. Küçülme Aralık ayında da devam ediyor. Sanayi üretimi 1998'in sadece Kasım ve Aralık aylarında mutlak olarak küçülüyor. Ama üretim yıl bazı itibariyle % 1,8 oranında mutlak büyüyor. Şimdi soru şu: 1998'de sanayinin büyüme seyriyle 1994'teki büyüme seyri birbirine benziyor mu? Benzemiyor. Öyleyse 1998 yılında

ekonominin krizde olduğu neye dayanılarak savunulabilir? Bu sorunun cevabını sürekli krizden bahsedenler, ekonominin 1998 yılında krizde olduğundan bahsedenler vermek zorundalar.

Tabii burada bir soru gündeme geliyor. 1998'in Kasım'ından günümüze sanayi üretiminin gelişmesini nasıl tanımlayacağız? Bizce esas sorun da bu. Bu soruna açıklık getirmek için sözkonusu dönemdeki gelişmeyi gösterelim.

	Bir önceki yılın -Zincirleme Endeks-		
	Kasım 1998	Aralık 1998	Ocak 1999
Toplam sanayi	-2.3	-9.1	-8.2
Madencilik	-2.0	4.5	-10.8
İmalat	-2.8	-11.8	-10.3
Gıda	0.5	-1.3	-1.7
Mensucat san (testil)	23.2	-36.1	-38.0
Kağıt	-14.7	13.6	-26.8
Kimya Sanayi	8.9	-0.2	7.0
Taş.Top.	-0.4	-1.0	-3.0
Metal ana san	-6.3	-11.7	-14.2
Makina sanayi	-5.2	-20.2	-22.2
Elektrik, gaz ve su	2.2	5.4	3.7

Toplam sanayi üretiminde madencilik için payı % 5,1; imalat sanayi için payı % 84,7 ve elektrik, gaz ve su sektörünün payı da % 10,2. Bu durumda toplam sanayi üretiminin gelişme seyrini maden sektörü etkileyemez. Gaz, elektrik ve su sektörünün etkileme gücü zayıf. Esas olan, imalat sanayi, imalat sanayi içinde gıda sanayi için payı % 17,7; mensucat sanayi için payı % 15,5; orman ve mobilya sektörünün payı % 1,2; kağıt ve basım sektörünün payı % 3; kimya sanayi için payı % 27,8; Taşa-toprağa dayalı ürünler sanayi için payı % 7,1; metal ana sanayi için payı % 6,3; makina sanayi için payı % 21,1 ve diğerlerinin payı da % 0,3 oranında. Bu durumda imalat sanayi üretiminin, dolayısıyla toplam sanayi üretiminin gelişme seyrini kimya, makina, gıda ve mensucat (tekstil) sektörlerindeki üretim belirlemektedir. Kasım 1998'de imalat sa-

nayi üretiminin, 1997'nin Kasım'ına göre % 2,8 oranında mutlak gerilemesinde metal ana sanayiindeki ve makina sanayiindeki üretim düşüşü bağlayıcı olmuştur. Aralık ayında bu iki sektörün yanısıra mensucat sanayiindeki % 36,1 oranına varan üretim düşüşü etkisini göstermiştir.

Gelişmenin adı nedir, seyir nasıl? Bir ekonominin krizde olup olmadığını tespit etmek için aylık verileri kıstas almak yanlış olur. Ekonomik gelişmenin adını koyabilmek, gelişmeyi tanımlayabilmek için belli bir zaman dilimine ihtiyaç vardır. Aylık verileri kıstas olarak, ancak gelişmenin yönünü, trendi tespit edebiliriz. Aylık gelişme, sorunun konjonktürel mi, gerçekten kriz mi, yoksa olağanüstü durumdan kaynaklanma mı olup olmadığını tespit etmemize uygun değildir. Kasım, Aralık ve Ocak aylarındaki üretim gelişmesine bakarak, konjonktürel durum, kriz tespitleri yapabiliriz. Bunlardan hangisinin doğru olduğunu; gelişmenin yönünü, diğer gelişmeleri ve dünyadaki durumu; yani başka faktörleri hesaba katarak tespit ettiğimizde doğru yönetime göre hareket etmiş oluruz. Aylık değerlendirme açısından Kasım ayında kağıt ve basım sanayi, metal ana sanayi ve makina sanayi krizde olduğunu söyleriz. Aynı ayda toplam sanayi üretiminin % 2,3 ve imalat sanayi üretiminin de % 2,8 oranında mutlak gerilemesi, mutlaka kriz anlamına gelmez. Aralık 1998'de madencilik, elektrik, gaz ve su dışında bütün ana ve alt sektörlerde üretim mutlak gerilemiş. Aralık ayı itibarıyla mensucat (tekstil); kağıt ve basım, metal ana sanayi ve makina sanayi sektörleri açık ki krizde ve bundan dolayı, aynı ayda toplam sanayi üretimi % 9,1 ve imalat sanayi üretimi de % 11,8 oranlarında mutlak gerilemiş. Ocak 1999'da madencilik, kimya ve elektrik, gaz ve su sektörleri dışındaki diğer bütün sektörlerde üretim mutlak olarak gerilemiş.

Bundan dolayıdır ki Türkiye'de sanayi üretimi ve bir çok sektör 1998'in Kasım ve Aralık aylarında ve 1999'un da Ocak ayında konjonktürel kriz içindedir. Literatürde

bunun diğer adı krizsel durum, ara kriz demek-, tir. Tanımlamayı böyle yapmamızın bir dizi nedeni var. Bu nedenlerden en önemlileri şunlar:

a- Bu dönem zarfında Türkiye'de büyük, tekelci firmaların iflasları, çökmeleri görülmemiştir. Keza mali kuruluşlar da -örneğin bankalar- iflas etmemiştir.

b- Ekonomi (özel ve devlet) nakit para, olağan dışı kredi sıkıntısı çekmemiştir.

c- 1994 krizi döneminde ve hemen sonrasında Türkiye'de yoğun bir sabit sermaye yenilenmesi görülmüştür. Yani bu sabit sermayenin dönüşümü henüz sağlanmamıştır.

d- Ama Türk ekonomisi dış gelişmelerden, dış ticaret vasıtasıyla oldukça olumsuz etkilenmiştir. Dış ticaret, bir ekonominin krize sürüklenmesinde veya krize girmemesinde belirleyici önemi olan bir faktördür. Asya ve sonra da Rusya krizi Türk ekonomisinde etkisini 1998'in ikinci yarısından itibaren göstermeye başlamış ve Türkiye'nin ihracatında önemli bir rol oynayan Rusya'ya ihracat adeta durmuştur. Bu da üretimi etkilemiş, stoklar artmış ve nihayetinde ihracata yönelik üretimde mutlak gerileme gündeme gelmiştir.

e- Türkiye, ihracatının çok büyük bir kısmını AB ülkelerine yapıyor. Bu ülkelerin krizde olmaması ihracatın devamı anlamına geliyor. Ki bu, Türk ekonomisine nefes aldırılmaktadır.

f- Asya ve Rusya'da patlak veren mali kriz, Türkiye'yi de etkilemiş ve yabancı yatırımcılar, Türkiye pazarından kaçmışlardı. Ama Türkiye'de mali sektör kısa zamanda toparlandı ve Kasım 1998'de 2100 civarında olan endeks (İMKB), Mart 1999'da 4500'ün üstüne çıkmıştır. Ekonomik durumun nasıl olduğunu tespitinde borsa hareketi, önemli bir kıstastır. Hiç kimse, İMKB'ndeki gelişmeyi Türk ekonomisinin genel seyirinden farklı olarak algılayamaz ve borsa adeta füze gibi yukarıya fırlamış. Borsa endeksi hiç de krizde olan bir ekonomiyi göstermiyor. Borsa endeksi, tarihinin rekoruna doğru gelsecek ve reel üre-

tim krizde olacak! Bu, hiçbir teoriye sığmaz.

g- yukarıdaki son tablo, konjonktürel gelişmenin veya ara krizin veya krizsel gelişmenin Aralık 1998'de dibe vurduğunu göstermektedir. Toplam sanayi üretiminin mutlak gerilemesi Kasım'da % 2,3'ten Aralık'ta % 9,1'e düşüyor. Oldukça hızlı bir düşüş. Ama bu oran Ocak 1999'da % 8,2 ve Şubat'ta da % 4 oluyor. Yani mutlak gerilemenin düşüş hızı, kesilmesinin ötesinde geriliyor. Üretim düşüşünün gerilediğini imalat sanayiinde de görüyoruz. Aralık'ta % 11,8 oranında mutlak küçülen imalat sanayi üretimi Ocak 1999'da % 10,8 oranında ve Şubat'ta % 5 oranında küçülüyor. Yani küçülmenin hızı kesilmiş ve üretim mutlak büyüme trendine girmiş. Mensucat, metal ana ve makina sanayi sektörlerinde üretimin Kasım'dan Aralık'a düşme hızını Aralık'tan Ocak'a düşme hızıyla karşılaştırsak hızın kesildiğini görürüz. Örneğin mensucat sanayi üretimi bir yıl öncesine oranla 1998'in Kasım'ında % 23,2 oranında mutlak büyürken, Aralık'ta % 36,1 oranında mutlak küçülüyor. Ama bu küçülme Ocakta 2 puan artarak % 38 oranında oluyor. Makina sanayiinde Kasım'dan Aralık'a küçülme 15 puan (20,2-5,2) ama Aralık'tan Ocak'a (2 puan 22,2-20,2). Üretimdeki mutlak düşüşün hızının kesilmesi ve borsaadaki gelişme sanayi üretiminin yükseliş trendi içinde olduğunu gösteriyor. Ama bu, ekonominin krizsel durumdan, ara krizden çıktığı anlamına asla gelmez.

Ara kriz kavramına açıklık getirdikten sonra bazı sonuçlar çıkartalım.

Ara krizden anlaşılması gereken nedir veya ara kriz, kapitalist ekonomide **yasal** bir gelişmenin ifadesi midir? Bazı koşulların bir araya gelmesinden dolayı iki periyodik fazla üretim krizi arasında patlak veren **tali** özellik taşıyan krize, ara kriz denir. Ara kriz, ekonominin periyodik hareketini böler ve etkisi "normal" fazla üretim krizlerine göre" daha azdır, süresi kısadır. Ara kriz, kapitalist üretim biçiminin yasal bir görünümü değildir. Bundan dolayı da ekonominin

her bir devrevi hareketinde mutlaka görülmez. Bilindiği gibi, ekonominin devrevi hareketi farklı aşamalardan oluşur: durgunluk, canlanma, yükseliş ve kriz. Ekonomik devrevilik bu dört aşamanın toplamından oluşur. (Ama günümüz kapitalizminde bu klasik devrevilik deforme olmuş ve yükseliş aşamasının yerini inişli-çıkışlı durgunluk almıştır). Kriz, devrevi hareketin en önemli aşamasını oluşturur. Kriz aşamasının gücü, yani krizin etkisi, devreviliğin gelişme seyrini belirler. Ara krizin bütün bu gelişmelerle ilgisi yoktur. Çünkü ara kriz, belirttiğimiz gibi kapitalizmde belli bir yasallığın, fazla üretim krizinde olduğu gibi bir yasallığın ifadesi değildir. Ara kriz; olağanüstü dengesiz bir gelişmeden dolayı, dış etki-den dolayı, ekonomik olmayan nedenlerden dolayı patlak verebilir. Bu kriz patlak verdikten sonra, esas krize neden olan çelişkileri en fazlasıyla kısmen çözer ve ekonominin yeni bir devreviliğine çıkış noktasını oluşturmaz.

Kriz faktörlerine baktığımızda Türkiye'de sanayide reel üretimin düşmesinde iç çelişkilerden ziyade dış etkenlerin (etkilerin) belirleyici olduklarını görmekteyiz. Türk ekonomisi Asya-Rusya krizinden oldukça etkilenmiştir. Rusya krizi, Türk ekonomisini ihracat vasıtasıyla etkilerken, Asya krizi de ithalat vasıtasıyla etkilemiştir. Örneğin birçok tekstil sektörüne özgü hammadde ve yan mamul maddenin Asya ülkelerinde paranın değer kaybından dolayı daha ucuza mal edilmesi ve bu ucuz malların Türkiye'de satılması, iplikte ve pamukta bu gelişme görülmüştür.

Bunun ötesinde İstanbul borsasının gelişme seyri oldukça ilginçtir. Önce, yabancıların borsadan kaçtıklarını ve borsa değerlerinin düştüğünü görüyoruz. Ama sonra borsa endeksi sürekli yükselmeye başlıyor. Bunda, yabancı sermayenin borsaya yeniden girmesinin yanısıra borsada faal olan şirketlerin durumu da belirleyici olmuştur. Şöyle: iç nedenlerden dolayı krizde olan bir ekonomide, o ekonomiyi sürükleyen firmaların, şirketlerin borsa değerleri

mutlaka düşer, piyasaya sürülen hisse senetleri değer kaybederler. Bunun sonu iflastır, İstanbul borsasında olan ise bu gelişmenin tam tersi, Belirttiğimiz gibi İMKB'nin Kasım 1998'de 2100 civarında olan endeksi, Mart sonu (1999) itibarıyla 4500'ün üstüne çıkıyor. Yani reel üretimin düştüğü aylarda borsa endeksi yükseliyor. Öyle ki Kasım'dan Mart'a iki mislinden fazla artıyor. Krizde olan bir ekonomide böyle bir gelişme asla olamaz. Kapitalist gelişmenin sermaye hareketinin seyrine tamamen ters düşen, kapitalizmin yasalarını inkar eden bir durum olur. Borsadaki gelişmenin bu yönü Türk ekonomisinin iç kriz çelişkilerinden dolayı değil, dış etkilerden dolayı bir ara kriz sürecinde olduğunu göstermektedir. Bu, yukarıda üretim değerlerindeki gelişme ile de gösterdiğimiz gibi şiddeti kırılmış bir ara krizdir.

1979/80 krizi döneminde Türkiye'nin ithalatı, 1978'de % 20 oranında azalırken, 1979'da % 10,2 ve 1980'de de % 56 oranında artmıştı. Yani kriz döneminde ve hemen sonrasında firmalar sabit sermaye yenilenmesine girişmişlerdi, daha kapsamlı üretim için hazırlanmışlardı. 1994 krizinde ise ithalat, 1993'te % 28,7 oranında artarken, 1994'te % 20,9 oranında gerilemiş ve 1995'te de % 53,5 oranında artmıştı. Yani yeni bir sabit sermaye yenilenmesi için bolca makina vs. ithal edilmişti. Her ne kadar Türk ekonomisi derme çatma değil ve küçümsenemeyecek bir teknolojik yenilenme içindeyse de bu, onun her birkaç senede bir teknolojik yenilenmenin üstesinden gelecek güçte olduğunu göstermez. Yani Türk ekonomisinde, ekonominin devrevi hareketini kriz aşamasına götürecek iç çelişkilerin tam anlamıyla keskinleşmiş olduğunu söyleyemeyiz. Bunu kanıtlayacak durumda değiliz. Nakit para, kredi sıkıntısı, büyük firma iflasları, banka iflasları, borsa değerinin düşmesi vs. var mı, olağanüstü boyutlarda mı? Hayır. Böyle bir durum yoksa tespit yaparken birkaç kez düşünmek gerekir.

Bundan sonra ne olabilir veya ara krizin

gelişme seyri hangi yöndedir? Ekonomik konularda geleceğe yönelik tahminler, eğilimi ifade ederler. Ekonomik konularda, 35 ay sonra, 12 yıl sonra şu veya bu olacaktır demek kehanettir. Marksist teorinin kehanetle ilgisi yoktur. Ama marksist teori ışığında, mevcut durumu analiz ederek, gelişmenin hangi yönde olacağını pekala tespit edebiliriz. Trendi, eğilimi gösterebiliriz. Bu anlamda Türk ekonomisinin 1999'daki gelişme eğilimi:

Özellikle Japonya ve Güney Kore'de ekonomi dibe vurma sürecinden çıkma işaretleri gösteriyor. Belli bir kıpırdanmanın olduğu açık. Brezilya krizi, Latin Amerika ekonomisinin beklenenden daha az olumsuz etkiledi. ABD ekonomisi, 1998'in son çeyreğinde % 6 oranında ve 1998 yılı itibariyle de % 3,9 oranında büyüdü. Bu ülkede ekonominin krize doğru gelişme eğilimi yok. Avrupa'nın emperyalist ülkelerinde, bir bütün olarak AB'de ekonomik büyüme, küçülse de devam ediyor. 1998 yılı itibariyle AB'nin önde gelen emperyalist ülkelerinin hiçbirisinde reel üretim mutlak gerilemedi. Sadece, büyüme oranları küçüldü. Bu ülkelerde ekonomi daha ziyade durgunluk-canlanma arasında gidip geliyor. Durgunluk-kriz arasındaki gidip gelme aşılma benziyor.

Kosova Savaşı dünya ekonomisini nasıl etkiler, olumlu-olumsuz başka askeri ve siyasi olağanüstü gelişmeler olur mu bunları bilmiyoruz ve tüm bunlardan bağımsız olarak dünya ekonomisinin mevcut konjonktürel durumu Türk ekonomisini daha da olumsuz etkileyemez. Bütün olumsuz etkilenme Kasım, Aralık, Ocak aylarında görüldü ve dünya ekonomisi konjonktürel olarak böyle kalırsa Türk ekonomisi 1999 yılında bu ara krizden çıkar. Şüphesiz % 5, % 7 gibi bir reel büyüme olmayacaktır, ama gelişmenin yönü, % 5, % 7 gibi mutlak üretim düşüşünün olası olmadığını da gösteriyor. Buna, Nisan'daki seçimlerde burjuvazinin ve ordunun istediği bir hükümetin çıkması, belirttiğimiz eğilimi pekiştiren bir faktör olacaktır.

Türk ekonomisinin mevcut durumu ve gelişme yönü böyle.

Coğrafyamızda Marksizm adına konuşan, yani marksist-leninist olduğunu iddia eden küçük burjuva hareketlerin ekonomi üzerine yaptıkları "analiz"lere inanacak olursak, dünyada ve Türkiye'de kapitalizm, ekonomi ya çöktü, ya da çökmek üzere. Onlar açısından kapitalizm, sürekli kriz içinde olmalıdır, sürekli krizlerle boğuşmalıdır. Şüphesiz ki kapitalizm kendi krizleriyle boğuşmaktadır. Ama bu, kapitalizmin bütün çelişkilerinin her dönemde sürekli ve aynı derecede etken olduğu anlamına asla gelmez. Bundan dolayı kapitalizm, hiçbir şekilde kendi çelişkilerinden dolayı kendi kendine çökmeyecektir. O, kendini yenilemenin yolunu sürekli bulmuştur. Örneğin ekonomik kriz, kapitalizmin krize neden olan ve baş tarafta belirttiğimiz çelişkilerinin çözüme ulaşmasından başka bir şey değildi. Hal böyle olmasına rağmen coğrafyamızda küçük burjuva hareketler, Marksizmin üç bileşeninden birisi olan politik ekonomiyi katlediyorlar. Sanılıyor ki, sürekli krizden bahsederek kapitalizmi en iyi teşhir etmiş oluruz. Bu arkadaşlar açısından teorinin, yöntemin çok fazla değeri yok. Öyle ki onlar, doğruyla yanlış, gerçeikle demagojiyi, genel lafızları tekrarlamakla propagandayı birbirine karıştırıyorlar.

- Ne zamandan beri marksist teori, kapitalist ekonominin kendi çelişkilerinden dolayı çökeceğini öğretiyor?

- Ne zamandan beri Marksist teori kapitalizmde periyodik olarak patlak veren krizlerden değil de sürekli krizlerden bahsediyor?

- Ne zamandan beri Marksist teori, kapitalizmin yasalarının nesnel ve evrensel olmadığından bahsediyor?

Bu ve benzeri sorular çoğaltılabilir. Küçük burjuva çevrelerin kapitalizm ve kriz üzerine yaptıkları "analiz"lerin yanlış olduğunu dünya ve Türkiye gerçeği göstermiştir. ■

TÜRK ŞOVENİZMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Tarihin tozlu sayfaları Türk şovenizminin, Osmanlı'nın özellikle son döneminden günümüze değin, coğrafyamızda yaşayan halklara ve insanlığa karşı işlediği ağır suçlara tanıktır. Bu tozlu sayfaların içerisinde, Kürt ve Ermeni katliamları, yoğun asimilasyon politikaları, Hitler faşizminin yanında Pantürkist hayallerle yayılmacılık vb. vs. vardır. Bütün bu suçlar, resmi tarih içerisinde tersyüz edilmiş ya da arşivlerde "devlet sırrı" olarak gizlenmektedir. Gizlenmektedir; çünkü, her dönem olduğu gibi aynı suçlar işlenmeye devam ediyor.

Kürt halkına karşı 15 yıldır sürdürülen kirli savaş bunun ifadesidir. Şimdi Türk şovenizmi, Kürtlere karşı yürütülen savaşın içerisinde tahkim ediliyor. Topyekün kirli savaşın katliamcı ve yok ediciliğinin üzerinden Türk şovenizmi geliştiriliyor. Şovenizmin saldırgan, katliamcı özelliğinin yanında egemen sınıfların kitleleri yönetmesinin, kontrol etmesinin ve faşist rejimin toplumsal dayanağının geliştirilmesinin bir

aracına dönüştürülüyor. Türk halkı, şovenizm sayesinde egemen sınıfların politikalarının bir uzantısı haline getirilmeye çalışılıyor. Diğer taraftan da, ABD emperyalizminin bölgesel çıkarlarıyla paralel olarak dışa dönük yayılmacı emeller geliştiriliyor.

Halklarımızın kardeşliğine ve kurtuluşuna giden yolu örebilmenin en önde gelen ayaklarından birini, Türk şovenizmini ideolojik, politik ve pratik olarak yenilgiye uğratmak, Türk halkını bu etki çemberinden kurtarmak oluşturuyor. Türk halk, şovenizmin zihinleri felç eden etki çemberinden kurtulmadığı sürece, özgür olamayacaktır. Bu paslı silahın etkisizleştirilmesi, egemen sınıfların ve faşizmin ayağının altındaki toprağın kaymasını sağlayacaktır. En büyük görevin düştüğü, Batı'da gelişen devrimci-komünist hareket de bir bakıma, şovenizmin etki çemberini kırdığı oranda gelişecektir.

İşçi, emekçi Türk halk yığınlarına şovenizmin yol açtığı sonuçları kavratmak, anti-şoven bir bilincin gelişmesini sağlamak

devrimci komünist hareketin güncel bir görevidir. Bunu başarmak için güncel teşhir ve ajitasyon görevlerinin yanında, ideolojik mücadeleyi daha fazla geliştirmeye ve şovenizmin tarihsel temellerini sergilemeye de her zaman olduğundan daha fazla ihtiyaç vardır. Çünkü bugün, dünün bir devamıdır ve bugünü anlamak da bir bakıma dünü anlamaktan geçer. Güçlü şovenist önyargıların olduğu, tarih bilincinin oldukça zayıf olduğu, egemen politikaların ideolojik kuşatması altında baskı ve terörle belleksizleştirilmiş bir toplum yapısıyla karşı karşıya bulunuyoruz. Bu nedenle çok genel hatlarıyla da olsa Türk şovenizminin ortaya çıkışı ve gelişimine değinmeye çalışacağız.

Türk şovenizmi ve Pantürkist akımlar hangi koşulların ürünü olarak ortaya çıkmış ve ne gibi motiflerle gelişmişlerdir? Tarihsel sürecin çeşitli aşamalarında şovenizm ve Türkçülük ne tür roller oynamıştır?, Bu sorulara karşı geliştirilecek cevaplar, Türkçü-şoven akımların, şovenizmin tarihsel ve güncel pozisyonunun açığa çıkmasına hizmet edecektir.

Marks ve Engels Komünist Manifesto'da, "*insanlık Tarihi sınıflar savaşı tarihidir*" derler. Sınıfların ortaya çıkması, karşıt sınıflar arasındaki savaşı da gündeme getirmiş ve sınıflar savaşı tarihi ilerleyişinin dinamosu olmuştur. Sömürücü bütün sınıflar kendi egemenliklerini devam ettirebilmek için, toplumları ideolojik kuşatma ve baskı altında tuttular. Modern sanayinin gelişmesinin yol açtığı üretimin toplumsal karakteriyle mülkiyetin özel biçimi arasında oluşan çelişki, birbirine zıt iki ideolojinin; burjuva ideolojisi ve proletarya ideolojisinin ortaya çıkmasını sağladı. Burjuvazi, feodal aristokrasiyi yenilgiye uğratarak iktidarı ele geçirdikten sonra hızla gericileşti. Milliyetçilik, şovenizm, ırkçılık ve nihayetinde de emperyalizm döneminde ortaya çıkan faşizm, burjuva ideolojisinin varyantlarından başka bir şey değildirler.

Türk şovenizminin ve Türkçülük akımlarının da, bunlardan bağımsız olmayan

fakat, kendine özgü bir tarihsel seyri vardır. Türkçü, şoven akımların ortaya çıkışları, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine değin uzanan bir dönemi kapsar. Fakat Türklerin tarihinin derinliklerinde önemli dayanaklar oluşturulmaktadır. Bugün çeşitli Türkçülük akımları ve resmi kemalist ideoloji, Türklerin geçmiş tarihlerine ilişkin tek yanlı, zorlama değerlendirmeleri veri olarak kabul etmekte ve Türk şovenizminin temel dayanaklarından biri haline getirmektedir. Tarih, bilimsel kuralları içerisinde, eksiğiyle-fazlasıyla yaşanmış olaylara ışık tutması gerekirken, ırkçı-şoven bir zihniyetle alınmaktadır. Resmi ideoloji ve Türkçülük akımlarının yalnız bugünkü konulanışları değil, aynı zamanda tarihe bakışları da ırkçı-şoven karakterdedir. Tarih, verili ekonomik-toplumsal koşullar içerisinde değil, ırkçı bir pencereden bakılarak yorumlanmakta ve sunulmakta. Aynı bakış açısı, resmi ideoloji açısından da fazlasıyla geçerlidir.

Tarihin bu denli ırkçı-şoven düşüncelere dayanak yapıldığı koşullarda, Türklerin tarihlerine ilişkin ırkçı-şoven aktarımlara kısaca da olsa değinmek kaçınılmazdır. Kuşkusuz ki burada niyetimiz, geçmiş tarihlerine ilişkin Türkleri ya da başka herhangi bir halkı yargılamak değildir. Tarihte olanlar yaşanılmış ve geride kalmıştır. Her toplum insanlığın gelişmesinde az ya da çok bir rol oynamıştır. Tarihte her bakımdan mükemmel etnik kökenler olmadığı gibi, her bakımdan suçlu olanlar da yoktur. Belirli aşamalarda insanlığın/uygarlığın gelişmesinde çok önemli roller oynamış toplumlar bugün yok olmuşlardır ya da tersi. Burada önemli olan, tarihi doğru aktarmaktır. Kasıtlardan, sübjektif yargı ve önyargılardan kurtarmak ve en önemlisi de, bugüne ilişkin olarak, ırkçı-şoven düşüncelere kaynak yapılmasının önüne geçmektir. Bütün halklar gibi, köklü bir geçmişe sahip olan Türkler de, tarihte şu ya da bu yönde önemli roller oynamış bir toplumdur. Bugün de Türk devrimcilerinin kendi halk şekillenmelerini öğrenerek zaafly yan-

larının aşılması, olumlu değerlerinin ise geliştirilmesi için uğraş vermesi gerekmektedir. Kemalist resmi ideoloji ve Türkçülük akımlarının, Türklerin tarihine ilişkin aktarımları abartılı, tek yanlı değerlendirmelerle doludur. Hepsinden önemlisi de "üstün ırk" bakış açısıyla yazılmıştır. Buna göre; iyi, güzel olan her şey Türklere özgüdür. Ahlaki özellikleri gelişkindir, eşitlikçidir, kültürel olarak ileridir, soyludur, medeniyetler yaratmıştır, savaşçıdır, kahramandır vs. Türklerin, hep diğer halklardan daha üstün olduğu vurgulanmaya çalışılıyor. Türklerin, elbette, gerek Orta Asya'da, gerekse de daha sonrasında şekillendirdikleri bir kültür yapısı vardır. Bu şekillenme kendine özgü ayırt edici özellikler de taşır. Bunlar kendi içinde olumlu ve olumsuz yanlarıyla bir bütünlük arz eder. Durum böyleyken, iyi, güzel olan her şeyi Türklere atfetmek, kötülükleri ise başkalarına yüklemek ne oluyor? Türkler her zaman üstün niteliklidir demek nasıl bir bakış açısıdır? Bütün ulusların ırkçı-şovenleri gibi Türkçüler de aynı pencereden bakıyorlar. Alman Nazileri de, faşist ırkçı yaklaşımlarını ve üstün ırk olduklarını tarihe dayandırmışlardır.

Türklerin vasıflarına ilişkin abartılı aktarımlar bir başka şeyle bütünleşiyor; Türklerin tarihi kahramanlıklarla doludur. Burada tarihin çarpıtılması ve istendiği gibi yorumlanması devreye giriyor. Kurgu, Türklerin kahramanlıkları üzerine olunca, aktarımlar da bu kahramanlık destanlarını haklı çıkarma yönünde zorlanıyor.

Türklerin tarihleri, "uygarlıklar", kurdukları devletler, Orta Asya'dan Anadolu'ya göç etme nedenleri, nasıl müslüman oldukları vb. sübjektif niyetlere göre aktarılıyor. Türk tarih kitapları kahramanlıklarla doludur. Tarih Türklerle başlayıp Türklerle biter. Varsa yoksa Türklerdir. Diğer halklar çoğunlukla "düşman" olarak tarih sayfalarındaki yerini alır, ya da çok az söz edilir. Buna göre Türkler büyük "uygarlık"lar kurmuşlardır. Fakat dünya tarihi bu uygarlıkları bilmez. Dünya, Çin, Mısır, Mezopotamya, Yunan, Roma, Amerika'da İnka

Medeniyeti vb. bilinmektedir. Türk tarih kitaplarında dünya tarihi ve uygarlıkları çok az yer tutar. Okutulan tarih kitaplarıyla sınırlı bir bilgiye sahip olan her birey, dünya tarihini büyük oranda Türkler'in tarihi olarak öğrenir. Bu yüzdendir ki okutulan tarih kitapları "milli"dir ve ırkçı-şoven aktarımlarla doludur. "Milli tarih" adı altında öğretilmeye çalışılan da zaten ırkçı-şoven bir Türklük bilincinden başka bir şey değildir. •

Yazılanların aksine, Türkler hiçbir dönem "büyük uygarlık" olarak söz edeceğimiz medeniyetler kurmadılar. Birçok Türk devleti kurulmuş, yıkılmış ve yenisi kurulmuştur. Elbette bu devletler içerisinde Türkler kendilerine Özgü zenginlikler, kültürler oluşturdular. Fakat bunlar, kuruldukları çağın içerisinde "ileri bir uygarlığı" temsil etmediler. Türklerin en eski yazılı kaynakları olan Göktürk Abideleri de böyle bir uygarlığa işaret etmemektedir. Orta Asya'da göçebe feodal bir toplum düzeninin egemen olduğu Türk boyları, kendi toplum ve devlet yapısına uygun bir "uygarlık"tır. Fakat dönemin koşulları içerisinde ilerici bir uygarlık değildir. Hele, Türklerin yaşadığı Orta Asya toprakları uygarlığın beşiği hiç değildir.

Orta Asya'dan Anadolu'ya göç edildikten sonra kurulan, Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı imparatorlukları da "büyük uygarlık"lar yaratamadı. Türkçü-şoven bakış açısı uygarlığı, kahramanlık, savaşçılık gibi özellikler ve kurulan güçlü egemen devletlerle sınırlı gördüklerinden, ileri uygarlıkları da bu çerçeveye içerisinde sıkıştırmaya çalışıyorlar. Moğollar da çok savaşçı, yağmacı bir toplumdur ve bu özelliklerine dayalı olarak güçlü egemen devletler kurmuşlardı. Fakat hiçbir zaman ileri uygarlıklar yarattı diye söz edilemez. Tersine, "o yıllarda yaşayanlar için Moğollar tüm uygarlığın yok edilmesi anlamına geliyordu ". (1)

Türkler, Orta Asya'daki anayurtlarından, 11. ve 13. yüzyıllarda büyük göç dalgaları halinde Mezopotamya üzerinden Anadolu'ya doğru göç ettiler. Bu göçlerin

birbirine bağlı çeşitli nedenleri vardır. Resmi tarih kitaplarında, ve Türkçü akımlar tarafından bu göçlerin nedeni olarak, iklim koşullarındaki değişmeye bağlı olarak Orta Asya'nın çölleşmesi ve bunun yol açtığı ekonomik nedenlerden söz edilir. Bu durum, büyük oranda eksik yansıtmaktadır. Birincisi, Orta Asya'da yaşanmış çok büyük iklim değişiklikleri olmamıştır, ikincisi de, göç sadece ekonomik nedenlerle gerçekleşmemiştir.

Elbette nüfusun artmasının da etkisiyle, göçebe Türk boylarının göç etmesinde ekonomik koşullar önemli bir etken oldu. Diğer bir önemli etken ise, Moğolların ardı arkası kesilmeyen saldırıları ve bütün savaşı özelliklerine rağmen Türk boylarının bu saldırıların sonucunda Orta Asya'dan göç etmek zorunda kalmalarıdır.

"Moğol akınlarının baskısı sonucunda eski kalelerinden Horasan'da daha fazla kalmaları artık mümkün olmayınca, Oğuzlar dervişliğin cenneti halini alacak olan Anadolu'ya kitleler halinde aktılar." (2)

"Bu baskılar, iki tarz ve birbirini izleyen iki dalga halinde ortaya çıktı, ilk olarak hâlâ Orta Asya 'da ve İran 'da bulunan Türk kabileleri Moğolların peşlerinden kovalamasıyla Anadolu 'ya sığındılar ve Selçukluların zar zor kurdukları dengeyi yerinden oynattılar. Onların arkasından Moğollar geldi. " (3)

11. yüzyılda yaşanan ilk göçte ekonomik nedenler ağırlıklıyken, sonrasında, 13. yüzyılda yaşanan göçte Moğol istilaları daha belirleyici bir hal almıştır. Moğolların saldırılarla yakıp-yıkılmalarından kaçan Türkler de gittikleri yerlerde kendilerine yurt edinmek için, tıpkı Moğolların yaptıkları gibi yakıp-yıkılmışlar, kılıç gücüyle egemenlik kurmaya, çalışmışlardır. *"Türkler ise, kendileri nasıl Moğollara yenilmiş ve sürülmüşlerse, onlar da şimdi... Romalıları sürüyorlar. Ve Moğollara karşı ne kadar zayıf direnç gösterdiler ise, şimdi Romalıların karşısına o denli güçlü çıkıyorlar." (4)*

Orta Asya'dan Anadolu'ya göçen Türkler, göçebe feodalizminin belirlediği toplum

düzeninden, yerleşik feodal düzene geçmek zorunda kaldılar. Bu durum, göçebe toplum düzenine alışmış olan Türkler içerisinde isyanlara varan sorunlar yaşanmasına neden oldu. Türkler, göçebe toplum yapısının oluşturduğu kültür ve gelenekleri daha sonrasında da değişik biçimlerde devam ettirdiler.

Türklerin İslamiyeti kabul etmelerine ilişkin de, resmi ideoloji ve ırkçı, dinci, Türk-İslamcı akım ve çevreler tarafından yoğun bir çarpıtma yapılmaktadır. Bu çevreler, Türklerin geleneklerinin, ahlaklarının, İslamiyetin esaslarına yakın olması nedeniyle, Türklerin İslamiyeti kolaylıkla kabul ettiklerini söylemektedir. Gerçekte ise, Türklerin İslamiyeti benimsemeleri zorlu, sancılı ve daha da önemlisi, yaklaşık 300 yıl süren savaş ve katliamların sonucunda gerçekleşmiştir.

Orta Asya'da Türk boylan, kendi ekonomik ve toplumsal yapılarına uygun dinsel inanca sahiplerdi. Henüz tek tanrılı dinler, Orta Asya'nın göçebe toplulukları arasında yaygınlaşmamıştı. Türkler şamanizme inanmakta ve gelenek-görenekleriyle de kaynaştırdıkları dinsel inançlarını sürdürmekteydiler. Farklı inanç toplulukları da bir arada uyumlu şekilde yaşamaktaydı.

İslamiyet ve Hz. Muhammet de dahil İslam önderleri, Türkleri İslamiyetin en büyük düşmanı görüyor, aşağılıyor ve karşı karşıya gelinmemesini istiyorlardı. Türklerle ilişkin aşağılayan, "düşman" gören düşünceler Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Muhammet'in hadislerinde de mevcuttur. Hatta, Türklerle savaşa girilmesi "kıyametin kopması"na neden olacak şeylerden biri olarak görülmektedir.

Kıyamet kopmasının şartlarından biri de sizlerin kıldan çadırlar giyen bir kavimle (Türklerle) harp etmenizdir." (Buhari Hadisi) (5)

"... Kuvvetli bir kavim olan Türklerle çarpışmadıkça kıyamet kopmayacaktır." (Müslim) (6)

Hz. Muhammet bir başka hadiste de, Türklerle ilgili şunları söylemektedir: *"Türk-*

ler size ilişmedikçe siz de onlara ilişmeyin; 'çünkü sizi severlerse yerler, sevmezlerse öldürürler". (7) •

"Düşman diye bir şey yok diyorsunuz. Fakat sizler, yaygın suratlı, küçük gözlü ve kızıl saçlı bir millet olan Yecuc ve Mecuc'larla karşılaşmayıncaya kadar düşmanlarla savaşmış olmayacaksınız. Bunlar giderek çoğalan ve yüzleri kalkana benzeyen kimselerdir." (8) Alıntıda "Yecuc ve Mecucular" olarak söz edilen Türklendir. Türklere ilişkin bu aşağılayıcı ve Arap milliyetçiliğiyle bezenmiş bu yaklaşımlar, İslamiyetin daha sonraki dönemlerinde de korunarak devam ettirildi. Resmi tarih yazıcıları, Türk-İslamcı, şeriatçı, Türkçü yazar ve çevreler İslamiyetin Türklere bu olumsuz, aşağılayan, düşman gören, savaşılmasını "kıyametin kopma-sı"yla eşdeğer gören yaklaşımlarını görmezden gelmekte, ya da çarpıtarak haklı çıkarmaya çalışmaktadırlar.

Arap-İslam ordularıyla Türklere, 7. yüzyılın son döneminden itibaren karşı karşıya geldiler. İslam orduları Orta Asya ve Hindistan yönünde yayılmak ve egemenliğini geliştirmek için, Türklere topraklarına karşı saldırılarını hızlandırdı. Türk boylarına kılıç gücüyle İslamiyeti kabul ettirmeye çalıştılar, İslam hukuku, müslüman olmayan topluluklara karşı, "İslam dinini taşımak" adı altında yağma ve talan savaşlarını meşru görüyordu. "Gaza" denilen bu savaşlarda girilen yerlerin bütün zenginlikleri talan edilmekteydi. Türk şehirlerini de yağmaladılar, insanları kılıçtan geçirdiler, gençleri köle olarak kullanmak üzere esir alarak götürdüler. Zenginliklerin yağmalanması, toprakların egemenlik altına alınmasıyla İslamiyeti zorla kabul ettirme çabaları birlikte sürdürüldü. Kimi Türk boyları, canlarını ve mallarını kurtarmak için İslamiyeti kabul ettiklerini söylemekle birlikte, kendi gelenek, görenek ve inançlarını bir şekilde sürdürüyorlardı. Ya da İslamiyeti, kendi kültür ve gelenekleriyle uyumlu olacak şekilde değiştirerek uyguluyorlardı.

Arap-İslam ordularının istilalarına karşı

Türklere direnişi yaklaşık 300 yıl boyunca kesintisizce sürdü. Bu istilalar, çok büyük katliamlar, yağmalar ve onbinlerce Türk gencinin esir alınıp köleleştirilmelerini beraberinde getirdi. Türk kökenli köleler, Arap-İslam saraylarında devşirme usulüyle yetiştirildiler. Ordu içinde çok önemli görevlere gelerek etkinlik kurdular.

Türklere, savaşçı özellikleri sayesinde, İslam ordularını birçok yenilgiye uğrattılar da kendi içlerinde yeterli bir birlikteliğe sahip olmadıklarından topraklarından sökülüp atamadılar. Daha da önemlisi, Türk egemenleri, İslamiyetin yağma ve talanı meşru gören özünü kendi çıkarlarına uygun görece işbirliğine gittiler ve İslamiyeti benimsediler. Her ne kadar yağma savaşları Türklere eskiden de vardiysa, bunu daha çok ihtiyaçlarına dönük olarak yapıyorlar. Türk egemenleri, İslamiyetin bu özünü kendi çıkarlarıyla ve egemenliklerini geliştirme ve yayılma çabalarıyla uygun düşüğünü gördüler. Yağma ve talanı "İslamiyeti taşıma" adına gerçekleştirerek, hem Türklere belli düzeylerde var olan yağma ve talan savaşlarını yayılcı doğrultuda geliştirmek, hem egemenlik alanlarını genişletmek için İslamiyeti benimsediler. Bu yüzden İslamiyeti ilk benimseyenler, Türk egemenleri oldu. Halk ise ancak bu süreçten sonra daha yaygın olarak müslüman oldu. Türklere egemen kesimlerini İslamiyeti algılayış şekliyle, halk kitlelerinin İslamiyeti özümsemeleri de birbirinden farklıdır. Egemen kesimler, kendi çıkarlarına da uygun düşen bir tarzda, İslamiyetin yağmacı, talancı yapısını benimserken, halk kitleleri ise, kendi kültür ve gelenekleriyle uyumlu hale getirerek benimsiyor ve uyguluyorlardı.

Bütün bu yazılanlarla Türklere İslamiyeti "kolayca kabul ettikleri", ahlaklarına, kültürlerine ve geleneklerine uygun düşüğü için benimsedikleri şeklindeki açıklamalar gerçeği yansıtmıyor. Bu yönlü kimi araştırmacılar, Türklere İslamiyeti nasıl kabul ettiklerine değinmek zorunda kaldıklarında, ya çarpıtmaktadırlar ya da, "İs-

lamiyeti taşıyorlardı" düşüncesiyle haklı görmektedirler. Yapılan katliamları, yağma ve talanları onaylamaktadırlar. Eğer söz-konusu tarihsel kesitte ahlaki olan, haklı görülebilecek olan bir şey varsa, o da, Türklerin kendi topraklarını, yaşamlarını, kültür, gelenek ve inançlarını korumak için direnmeleridir.

Osmanlıların, Avrupa, Asya ve Afrika'yı kapsayan geniş bir coğrafyada 600 yıl egemenlik kurmalarına olanak sağlayan içsel, dışsal ve coğrafik nedenler vardı. Bunu sadece Türklerin savaşçılıklarıyla açıklamak mümkün değildir. Şüphesiz ki, özellikle kuruluş ve ilk gelişme dönemlerinde bunun önemli etkileri olmuştur.

Osmanlı egemenliğinin yayılmaya başladığı dönemde, Avrupa devletlerinin dikkatleri daha başka yerlerde yoğunlaşıyordu. Rönesans ve reform hareketleri Avrupa'da ekonomik toplumsal yapıdaki gelişmelerin belli boyutlarının ürünüydü. Diğer taraftan, Amerika Kıtası'nın ve Afrika'da henüz keşfedilmemiş olan birçok yerin keşfi, Avrupa'nın güçlü devletlerini buralara yöneltmişti. Amerika'nın yerlilerini kılıçtan geçirerek, aradıkları toprağı ve zenginliği buralarda fazlasıyla bulmuşlardı. Bakir Amerika'nın yer altı ve yer üstü zenginlikleri büyük bir hızla Avrupa'ya akıyordu. Avrupa'da, kapitalizmin ön koşullarının hazırlanması ve sermayenin ilk birikimlerini sağlanmasında bunun yeri büyüktür, ilk sömürgeci devletler olan İspanya, Portekiz ve Hollanda, daha sonraki dönemde belirleyici duruma gelen İngiliz ve Fransız sömürgeciliğı, Amerika'nın bakir ve zengin topraklarında kolonilerini kurarak, egemenlik ve yayılma alanları olarak Afrika ve Amerika'yı seçmişlerdi.

Amerika ve Afrika'da yapılan keşifler, Macellan'ın dünyayı dolaşması gibi gelişmeler Osmanlıların egemenlik kurmaya çalıştığı coğrafyanın ve buradan geçerek Uzakdoğı ve Çin'e uzanan ipek Yolu'nun önemini azaltmıştı. Avrupa'lı devletlerin dikkatlerini başka topraklarda yoğunlaşmış olması, Osmanlı despotizminin engel-

siz bir şekilde, askeri üstünlüklerine de dayanarak, geniş bir coğrafyada egemenlik kurmalarına fırsat vermiştir.

Bunun yanında, Osmanlıların askeri üstünlükleri, idari, ekonomik örgütlenmesi, despotik devlet yapısı vb. faktörler de içsel faktörlerdir. Fakat, Osmanlılar imparatorluk sınırları içerisinde hiçbir dönem gerçek bir uygarlık yaratamadılar. Araplar ve Acemler'den etkilenen mimari vb. dışında ileri bir uygarlığın temsilcisi olmadılar. Bilim, kültür, sanat gibi alanlarda gelişmeleri hep geriden takip ederek; Batı'da aydınlanma dönemine 'girilmesinden sonra ise, gelişmeye engel olan, kendisini buna kapatan bir pozisyon içerisinde oldular. Bu nedendir ki, matbaa ancak icadından 200 yılı aşkın süre sonra Osmanlı topraklarına girebildi.

Osmanlı imparatorluğu, geniş bir coğrafyada kurduğu egemenlikle aynı zamanda bir halklar hapishanesi özelliğı taşıyordu. Balkanlar, Ortadoğı ve Kuzey Afrika'da birçok halk Osmanlı egemenliğı altındaydı. Osmanlı devleti, diğer halkları askeri üstünlüğüne dayalı olarak, despotik bir baskı cenderesinde tutuyordu.

Şeriat kurallarının geçerli okluğundan dini yöndeki ayırım ve baskı daha fazla ön plandaydı. 1517'de Ridaniye Savaşı'yla halifelik de Osmanlıların eline geçti. Böylece Osmanlı padişahları aynı zamanda halife unvanı da taşımaya başladılar. Henüz yükseliş dönemini sürdürdüğünden güçlü askeri yapısı; feodal-despotik örgütlenmesine, İslam dünyasının halifesi olma gücü de eklenmiş oldu. Böylece yalnız Osmanlı devleti sınırları içerisinde değil, aynı zamanda, hakim olduğu toprakların dışında kalan İslam alemi üzerinde de önemli bir egemenlik ve güç oluşturdu.

Osmanlı'da, şeriat hukuku insanların etnik kökenlerine göre değil, dinsel varlıklarına göre işletiliyordu. Ayrımlar çoğunlukla müslüman, gayri-müslüm temeli üzerine kuruluyordu. Gayri-müslüm topluluklar vergi, askerlik, devlet yönetimine katılmak vb. konularda adaletsiz ve ayrımcı bir

uygulamaya tabi tutuluyordu. "Nasıl ki, büyük İnka, annelerinin çocuklarına kaç kere meme vermek zorunda olduğunu bile tespit etmişse, büyük Türk de vergilendirmedik bir ot bırakmaz." (9) Gerçekten de Osmanlı'da iğneden ipliğe her şey vergilendirilmişti. Birçok biçimde toplanan Öşür vb. vergiler herkesi kapsıyordu. Bu genel vergilendirmelerin dışında, gayri-müslümlerden "Cizye" denilen kelle vergisi toplanıyordu. Bu vergilendirme de İslam hukukuna dayandırılıyordu. 1856 yılında, "Islahat Fermanı" ile bu vergilendirme kaldırıldı. Fakat yerine, gayri-müslümler askerlik yapmadıklarından, daha doğrusu askere alınmadıklarından "ebed-i askeri" denilen vergi alınıyordu. Bu vergi de ancak, 2. Meşrutiyet'ten sonra müslüman olmayan toplulukların da askere alınmasıyla kaldırıldı. Türk şovenistlerinin ve şeriatçıların belirttikleri gayri-müslüm topluluklara baskı yapılmamıştır düşüncesi gerçeği yansıtmamaktadır.

Devletin dini karakterine Sünni mezhebi, ön veriyordu. Gayri-müslüm topluluklar gibi Aleviler de baskı altında tutuluyordu. Yalnızca Yavuz Sultan Selim 1514 yılında, Çaldıran Savaşı'ndan dönüşü sırasında 40 bin Alevi-Kürdü öldürmüştü.

Osmanlı imparatorluğu, kuruluş ve gelişme dönemlerinde öncelikle Batı'ya, Trakya ve Balkanlar'a yönelmişti. Bundan, Doğu'dan gelen Moğol saldırılarının etkisi olduğu gibi, Batı'da, halkın Bizans yöneticileriyle aralarında yaşadığı derin uçurum ve bunun yarattığı otorite boşluğu gibi veriler de etkili oldu. Bizans köylüleri, Bizans senyörlerinin baskından kurtulmanın yollarını arıyorlardı. Bizanslı yöneticiler de kendi içlerinde birçok çelişki yaşıyor, imparatorluk her bakımdan büyük bir çürüme ve dağılma süreci içerisine girmişti. Osmanlı devleti gerek köylülerin, gerekse de Bizans'ın bu zayıf durumunu değerlendirmişti. Bizans'ın oluşturduğu boşluğu yavaş yavaş Osmanlı despotizmi doldurmaya başladı. Osmanlı devleti, gerek bu iç çelişkilerden gerekse de Bizans'ın diğer devlet-

lerle savaşlarından fazlasıyla yararlandılar.

"Bu da onları Bizans yönetici sınıfıyla, siki ilişkilere girmeye yöneltiyordu. Aralarında yavaş yavaş bir modus vi vendi (hassımlar arası uzlaşma) kuruluyor ve Osmanlılar git gide iç buhranlar ve dış sorunların ağında kıvranan bu eski dünyanın yerini alıyora benziyordu. Osmanlılar ilerledikçe Bizanslı valiler onlara katılıyordu; Jean Kantakuce (Bizans hükümdarı-bn), Paleologlarla (Bizanslı son hanedan) mücadele için Avrupa yakasına onları davet ediyordu. Bu ilk temas aynı zamanda bir ilk adım oldu. 14. yüzyılın ilk yarısında, Bizanslılar çeşitli tehlikelere karşı koymak için boyna Anadolu'nün yedek insan gücünden yararlanıyorlardı. Böylece, Aydın, Saruhun'a, Karasi Beylikleri'ndeki kalabalık Türk yığınları, sonunda da Osmanlılar Çanakale Boğazı'nı geçtiler. Ama bütün bu Türkler, kendilerine verilen görev sona erdikten sonra bir daha geri dönmediler." (10)

Osmanlı devleti, 15. ve 16. yüzyıllar boyunca Balkanlar'daki gelişmesini en üst düzeye ulaştırdı. Egemenliğini pekiştirmek için yoğun bir sömürgeleştirme politikası izledi. Sömürgeleştirmenin en önemli ayaklarından birini nüfus yerleştirme oluşturuyordu. Türk nüfusunun yoğun olarak yerleştirilmesi, Balkanlar'ın, etnik, dinsel ve sosyal yapısını da hızla bozup değiştiriyordu.

(Devam edecek)

1-S. Tanilli, Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, syf. 514 .

2-Aktarma: F. Çiftyürek, Ulusal Soruna Somut Tarihsel Yaklaşım, syf.79

3-S. Yerasimof, Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye , C. I, syf. 141

4- Aktaran: S. Çiftyürek, eğe, syf. 52

6-Age, syf.52

7- Age, syf.55

8- Age, syf.56

9- S. Yerasimof, age, c. I, syf. 190

10- Age, syf. 162

"SOĞUK SAVAŞ" VE NATO'NUN DOĞUSU

Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün 1X(NATO) 1949'da kuruluşu, Almanya, İtalya ve Japonya'nın oluşturduğu faşist blokun, Sovyetler Birliği ile ABD ve İngiltere arasındaki askeri bağlaşmanın ortak savaşıyla yenilgiye uğratılmasının ardından başlatılan "Soğuk Savaş"ın mantıksal sonuçlarından biri, belki de en önemlisiydi. ABD ve İngiltere, 1941'den başlayarak esas olarak faşist emperyalist devletlerin maceracı ve saldırgan politikalarından zarar görmelerine ve ikincil olarak da "kendi" halkları da içinde olmak üzere dünya halklarının faşizme ve emperyalist savaşa karşı duydukları derin ve haklı nefrete bağlı olarak sosyalist Sovyetler Birliği'yle geçici bir askeri bağlaşmaya girmek zorunda kalmışlardı. Sosyalizme ve işçi ve emekçilerin anayurdu Sovyetler Birliği'ne düşman olan Amerikan ve İngiliz emperyalistleri doğaları gereği, bu savaşta ikircimli bir rol oynadılar. Onlar, bir yandan Sovyetler Birliği'yle ve faşist saldırganlara karşı savaşan Asya ve Avrupa halklarıyla "savaş yoldaşlığı" yaparken, bir yandan da

bu kavganın dünya ölçeğindeki siyasal güç dengesinin sosyalizmden yana değişmesine yol açmaması için çaba harcıyorlardı. ABD ve İngiltere'nin, daha ikinci Dünya Savaşı yıllarında Alman faşistleriyle gizli görüşmelerde bulunmaları*, bu savaşın asıl yükünü çeken Sovyetler Birliği'nin tümüyle bitkin düşmesi için Haziran 1944'teki Normandiya çıkartmasına kadar ünlü "ikinci cephe"yi açmaya yanaşmamaları, savaşın bitimine doğru faşizme karşı savaşan çeşitli ülkelerdeki halk güçlerini silahsızlandırmaya girişmeleri, savaşın hemen sonrasında Sovyetler Birliği'ne karşı yeni bir dünya savaşına hazırlanmaları ve ona nükleer şantaj yapmaları, Nazizmin ve faşizmin kalıntılarını kanatlarının altına almaları, sözümona "hür dünya"nın savunması adına bir dizi antidemokratik, gerici ve faşist rejimle işbirliği yapmaları, "Soğuk Savaş"ı ve bir dizi sıcak yerel çatışmaları kışkırtmaları, NATO, CEN-TO, SEATO gibi askeri paktlar kurarak Sovyetler Birliği'ni kuşatmaya kalkışmaları, sömürgelerde patlak veren ulusal kurtuluş hareketlerini kanla ve hileyle bas-

tırmayı sürdürmeleri vb. bunun su götürmez kanıtlandır. Hal böyleyken, burjuva politikacıları ve yazarları, ikinci Dünya Savaşı'nın Mayıs 1945'te bitmesinden sonra iki kamp -ABD'nin başını çektiği gerici ve emperyalist kampla Sovyetler Birliği'nin başını çektiği demokratik ve anti-emperyalist kamp- arasındaki ilişkinin giderek gerginleşmesinin Stalin'in ve Sovyetler Birliği'nin "yayılmacı politikaları"ndan kaynaklandığı yalanını yaymış ve pek çok insanı da buna inandırmayı başarmışlardır. Bu teze göre "Soğuk Savaş"ın ve ardından NATO'nun kuruluşunun nedeni, "Sovyet tehdidi" ve Sovyetler Birliği'nin "yayılmacı emelleri"ydi. Örneğin, tanınmış burjuva tarihçisi W. Lacqueur, revizyonist blokun ve Rus sosyal-emperyalizminin yıkılmasından sonra, yani ikinci Dünya Savaşının sona -ermesinden neredeyse yarım yüzyıl sonra yayımlanan bir kitabında şöyle diyebiliyordu:

"Eğer Stalin Doğu Avrupa'yı yalnızca bir Sovyet nüfuz alanına dönüştürmekle yetinmiş olsaydı, Batı Avrupa'nın biraraya geleceği, daha sonra NATO'nun (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü) yolunu açacak olan Marshall Planı'nın, OEEC'nin, Brüksel anlaşmasının ortaya çıkacağı kuşkuludur." (Europe in Our Time, A History, 1945-1992, Preface, s. vii) Öte yandan, NATO 1995'de kendisi tarafından yayımlanan bir kitapta kuruluşunu şöyle gerekçelendiriyordu:

"1945 ile 1949 yılları arasında ivedi bir yeniden inşa, göreviyle karşı karşıya bulunan Batı Avrupa ülkeleri ve onların Kuzey Amerikalı bağlaşıkları SSCB'nin yayılmacı politikalarını ve yöntemlerini kaygıyla izlemekteydiler. Savunma kurumlarını küçültme ve silahlı güçlerini terhis etme yolundaki savaş dönemi yükümlülüklerini yerine getiren Batılı hükümetler, Sovyet liderliğinin kendi askeri gücünü bütünüyle muhafaza etme niyeti açığa çıktığı ölçüde giderek telaşlandılar. Dahası, Sovyet Komünist Partisi'nin açıklanmış bulunan ideolojik hedefleri gözönüne alındığında, BM Bildirgesine ve savaşın bitiminde varılan uluslararası anlaşmalara saygı gösterme çağrılarının, dış saldırı ve iç yıkıcılık tehdidiyle karşı karşıya

bulunan demokratik devletlerin ulusal egemenliğini ve bağımsızlığını güvence altına almaya yetmeyeceği açıktı...

"1947 ile 1949 yılları arasında, gelişen bir dizi dramatik siyasal olay, yaşanan sorunları bir dönüm noktasına getirdi. Bu sorunlar Norveç, Yunanistan, Türkiye ve diğer Batı Avrupa ülkelerinin egemenliğine yönelik doğrudan tehditleri, Çekoslovakya'da Haziran 1948 darbesini ve aynı yılın Nisan ayında Berlin'in yasadışı bir tarzda abluka altına alınmasını kapsıyordu.

"Mart 1948'de Brüksel Anlaşması'nın imzalanması, beş Batı Avrupa ülkesinin - Belçika, Fransa, Lüksembourg, Hollanda ve İngiltere- güvenliklerine yönelik ideolojik, siyasal ve askeri tehditlere karşı koyabilmelerini sağlayacak ortak bir savunma sistemi oluşturma ve aralarındaki bağlan güçlendirme yolundaki kararlılıklarına işaret ediyordu." (NATO Handbook, s. 20-21) Adı geçen kaynakta, daha sonra ABD ve Kanada ile yapılan görüşmelerin ardından Avrupa ülkeleri ile Kuzey Amerika ülkeleri arasında Kuzey Atlantik Anlaşma Örgütü'nün (NATO) kurulması için anlaşmaya varıldığı, Brüksel Anlaşması'nı imzalayan devletlerin Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz'i de bu sürece katılmaya çağırdıkları ve görüşmelerin Nisan 1949'da Washington Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlandığı, 1952'de Yunanistan ve Türkiye'nin, 1955'de Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ve 1982'de İspanya'nın NATO'ya üye oldukları belirtiliyor.

Hitler'in ünlü propaganda bakanı J. Goebbels'in, bir yalanı yeterince fazla yinelemenin onun gerçek olarak kabul edilmesini olanaklı kılacağı yönündeki sözlerini kendilerine rehber edinen emperyalist burjuvazinin, "Soğuk Savaş"ın ve NATO'nun kökenleri konusunda bilinen ve artık klasikleşmiş olan bu yalanlarını dünya kamuoyuna esas olarak kabul ettirmiş olduklarını kabul etmemiz gerekiyor. Burada Marks'ın, Alman ideolojisi adlı yapıtında dile getirdiği,

"Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda, zihinsel üretim araçlarını da denetim altında bulundurur."

(Felsefe incelemeleri, s. 108) yolundaki ünlü deyişinin yaşam tarafından bir kez daha doğrulanmasıyla karşı karşıya bulunuyoruz. D. W. Fleming, Soğuk Savaş ve Kökenleri adlı kitabında şöyle diyordu:

"Sovyetlerin dünyayı istila etmek istediklerine olan inancımızın nedenleri pek seyrek olarak açıklanmıştır. Soğuk Savaş'ın ilk dönemlerinde bu fikir bir slogan olmuş, inancımızın başlıca kaynağı olmuştur. Hemen hemen bütün liderlerimiz bunu binlerce kere öylesine tekrarlamışlar, kamu haberleşme araçlarının hepsiyle bunu öylesine kamuoyuna iletmişlerdir ki, kimsenin bundan kuşkulanan aklının ucuna bile gelmemiştir." (Aktaran H. Higgins, Soğuk Savaş, s. 66) Oysa Sovyetler Birliği'nin barışçı amaçları ve politikası bir yana, faşizme karşı verilen korkunç kavganın asıl yükünü taşımış olan Sovyet ülkesi ve halklarının savaştan ne denli zarar görmüş olduğunu ve barışa ne denli gereksinme duyduğunu gösteren veriler bile bu emperyalist yalanları çürütmeye yeterdi. Bir Sovyet kaynağında bu konuda şu bilgiler veriliyordu:

"Savaşta can veren Sovyet yurttaşlarının sayısı 20 milyona varıyordu. 1,710 kasaba yağma edilerek yıkıma uğramış, 70,000 köy yakılmış ve 32,000 sanayi tesisi yerle bir edilmişti. Naziler, ülkedeki çelik üretiminin yüzde yetmişini sağlayan metalürji tesislerini çalışmaz duruma getirmişlerdi. Kömür üretiminin yüzde altmışını sağlayan maden ocaklarına su doldurmuşlar, 4,100 tren istasyonunu ve 65,000 kilometrelik demiryolunu havaya uçurmuşlardı.

"Tarımsal alanda da ağır bir yıkım görülmekteydi. 1,876 sovhöz, 2,890 makina traktör istasyonu ve 98,000 kolhoz yağma edilmişti. Canlı hayvan kaybı ise, 71 milyon baştı. Bu durum, işgale uğramış topraklarda tarım tekniğinin yeniden oluşturulmasını gerekli kılıyordu. Kültür tesislerinde, tıbbi tesislerde ve konutlarda da ağır hasarlar meydana gelmişti. Savaşın sonucu olarak ülkenin toplam kaybı, askeri giderler ve işgal altında bulunan bölgelerdeki ulusal gelirin geçici kaybı dahil, 2,600 milyar rubleydi. Savaş, ülkenin kalkınmasını on yıl geriye

atmıştı." (N. V. Yesileyeva-A. Z. Manfred, Yakın Çağlar Tarihi, S. 529) Bütün bunlara rağmen,

"Haziran 1945'te, yani Almanya zaferinden hemen sonra Sovyet Hükümeti, silahlı kuvvetlerini terhis etmeye başladı. Mart 1948'de terhis işlemleri tamamlanmış ve ordunun sayısal gücü 11,400,000'den 2,900,000'e indirilmişti. Bu, ülkenin savunması için gerekli olan asgari miktardı. Sovyet Hükümeti, bu davranışıyla, barıştan yana olduğunu ve saldırgan amaçlar taşımadığını ortaya koymuştu." (Adıgeçen kitap, s. 530) Buna karşılık, 1861-65 iç Savaşından bu yana topraklarında herhangi bir askeri operasyon yaşanmamış bulunan, ekonomisi Sovyetler Birliği'ninkinden çok daha güçlü olan ABD, kendisine Sovyetler Birliği karşısında önemli bir avantaj sağlayan stratejik hava kuvveti ve güçlü donanmasına ek olarak nükleer silahlar da edinmiş ve böylece üstünlüğünü daha da perçinlemişti. Bir Amerikalı tarihçinin belirttiği gibi,

"Birincisi ABD, Sovyetler Birliği karşısında 1944'den en az 1962'ye kadar büyük bir edimsel ve potansiyel güç üstünlüğüne sahipti. Bu kronolojik dönem boyunca iki ülke arasındaki mutlak ve görece güç ilişkisini hiçbir şey değiştirmemiştir." (W. A. Williams, The Tragedy of American Diplomacy, s. 207) ikinci Dünya Savaşının bitiminde ABD, kapitalist dünyadaki sanayi üretiminin yüzde 60'ına, ihracatın yüzde 33'üne, ticaret filosu tonajının yüzde 50'sine ve altın rezervlerinin yüzde 70'ine sahip bulunuyordu. Ünlü tarihçi E. Hobsbawm, savaşın bitiminde, ABD'ne kıyasla çok daha zayıf konumda bulunan Sovyetler Birliği'nin liderlerinin Batı'ya karşı saldırgan bir tutum içinde olmadıklarını şöyle açıklıyordu:

"Rasyonel bir değerlendirme temelinde SSCB'nin, Kızıldere'nun işgal kuvvetlerinin menzilin dışında bulunanlar için herhangi bir yakın tehdit oluşturduğu söylenemezdi. SSCB savaştan yıkıma uğramış, kaynaklarını tüketmiş, bitkin ve barış dönemi ekonomisi çökmüş bir durumda... çıkmıştı. Batı sınırında o, daha bir kaç yıl Ukrayna'lı ve diğer ulusalcı gerillalarla uğraşmaya devam

etti... O (SSCB-b.n.) alabileceği ekonomik yardımın tümüne gereksinim duymaktaydı ve dolayısıyla kısa erimde çıkarları, bu yardımı verebilecek durumdaki tek devletle, ÂBD'yle ilişkilerini bozmamasını gerektiriyordu." (Age of Extremes, s. 232)

Dolayısıyla, ABD'nin bir "Sovyet tehdidi"nden çekinmesi için görünürde hiçbir mantıksal neden yoktu. Ama "Sovyet tehdidi" gürültüsünün koparılmasının ABD ve dünya emperyalizminin çıkarları bakımından "mantıksal nedenleri" vardı elbette. Lenin, Ekim Devriminin zaferinden sonra kaleme aldığı bir yazıda şöyle demişti:

"... Sovyet Cumhuriyeti'nin sürekli olarak emperyalist devletlerin yanısıra varolacağı düşünülemez. Sonunda ya biri ya da diğeri zafer kazanacaktır. Ve bu son gelene kadar, Sovyet cumhuriyeti ile burjuva devletler arasında bir dizi en korkunç çatışma olması kaçınılmazdır." (Aktaran, Uluslararası Komünist Hareketin Genel Çizgisi Hakkında Polemik, s. 334)

Evet, başında Stalin'in bulunduğu SBKP'nin önderlik ettiği Sovyetler Birliği saldırgan bir politika gütmüyor, ABD emperyalizmi için doğrudan bir tehdit oluşturmuyordu. Ancak, bu iki karşıt sistem arasındaki çelişmenin objektif olarak antagonist karakterini ortadan kaldırmıyordu. Gerek SBKP ve Sovyet devletinin önderleri, gerekse Alman, İtalyan ve Japon saldırganlarının çizmelerini giymiş olan ABD ve dünya tekelci burjuvazisi bunu biliyordu. Bu ikincilerin gözünde, ikinci Dünya Savaşından zaferle çıkmış olan Sovyetler Birliği'nin varlığı, adı ve devrimci örneği en büyük tehditti. Çekirdeğini Sovyetler Birliği'nin ve Asya ve Avrupa halklarının oluşturduğu devrimci güçler, faşist bloku onulmaz bir yenilgiye uğratmak suretiyle dünya ölçeğinde güçler dengesini değiştirmiş, kapitalist-emperyalist dünya sistemini temellerinden sarsmışlardı. Bu, Sovyetler Birliği'nin ve sosyalizmin saygınlığının dünya ölçeğinde artmasına, komünist hareketin gerek emperyalist, gerekse geri ve bağımlı ülkelerde gelişmesine, sömürgecilik sistemi altında ezilmekte plan halkların ayağa kalkmaya

başlamalarına yol açmış, proletarya ve halklara umut, özgüven ve cesaret aşılamıştı. Kominform'un yayım organı For A Lasting Peace, For A People's Democracy (Kalıcı Bir Barış, Bir Halk Demokrasisi için) adlı yayım organının, ikinci Dünya Savaşının bitiminden yaklaşık beş yıl sonra yayımlanan 27 Ocak 1950 tarihli sayısının başyazısında, savaş sonrası durum şöyle anlatılıyordu:

"Bugünkü uluslararası durumun en belirgin özelliklerinden birisi sömürge ve bağımlı ülkeler halklarının devrimci savaşımının daha önce görülmemiş bir düzeye ulaşmış olmasıdır.

"Bir çok ülkede bu savaşım, Doğu'nun yüz milyonlarca emekçi halkının katıldığı silahlı savaşım biçimini almıştır, işçi sınıfı ve komünist partileri tarafından yönetilen bu savaşımın boyutları ve doğası, sömürge ve bağımlı ülkeler halklarının kararlı bir biçimde sömürge egemenliğine karşı ve ulusal kurtuluş için devrim yolunu tuttuklarını, göstermiştir.

"Savaş sonrası dönemde bağımlı ve sömürge ülkelerdeki devrimci kurtuluşçu savaşımın güçlü ilerleyişi tüm dünya emperyalist sistemini temellerinden sarsmış, ve sömürge ülkelerin artık eski tarzda yaşamak istemediklerini ve metropol ülkelerin egemen sınıflarının artık onları eski tarzda yönetemediklerini göstermiştir." (Documents of the Communist Party of India, Cilt 2, s. 609-10) Gerçekten de, ikinci Dünya Savaşının en önemli sonuçlarından birisi, faşist blokun yenilgiye uğratılmasından sonra Filipinler'den Endonezya'ya, Filistin'den Çin'e, Malaya'dan Güney Kore'ye, Vietnam'dan Hindistan'a, Yunanistan'dan Birmanya'ya, Kolombiya'dan Madagaskar'a kadar pek çok yerde ezilen ve sömürge halkların çoğu kez silahlı ayaklanma ve gerilla savaşı biçimini alan direnişlerinin gelişmesiydi. Daha da önemlisi, faşizmi yenilgiye uğratmış olan Sovyetler Birliği'nin ve halk demokrasili ülkelerinin ve güçlü bir; uluslararası" komünist hareketin varlığından güç alan bağımlı ve sömürge ülkeler halklarının isyan ruhunun ve ateşinin gide-

rek yayılma eğilimi göstermesi ve metropol ülkelerinin güçlü ve militan işçi sınıfı hareketiyle birleşme ve tek bir devrimci cephe oluşturma potansiyelini taşımasıydı.

Emperyalist burjuvazi ve onun siyasal liderleri ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra öncelikle işte bu devrim dalgasının önünü almak için kolları sıvamaya başladılar. Onlar bunu gerek kendi ülkelerinde ve gerekse dünya ölçeğinde, anti-komünist cadı kazanları kaynatmak ve hayali bir Sovyet tehdidi yaratmak suretiyle yapmaya giriştiler. Dünya kapitalist-emperyalist sisteminin tartışılmaz şefi konumuna yükselmiş olan ABD'nin yöneticileri, saldırgan ve militarist politikalarını yaşama geçirebilmek için senatör Vandenberg'in de söylediği gibi "Amerikan halkının ödünü patlatmak" zorundaydılar. Dolayısıyla onlar "kendi" proletarya ve halklarını tüm dünyayı egemenliği altına almaya hazırlandığını ileri sürecekleri Sovyetler Birliği umacısına karşı anti-komünizm ruhuyla biçimlendirmeye giriştiler.

"Soğuk Savaş"ın başlatılmasının ve ABD'nin başını çektiği dünya emperyalizminin Sovyetler Birliği'ne ve dünya proletaryası ve halklarına karşı genel bir saldırıya girişmesinin bir diğer önemli nedeni, kapitalizmin ekonomik gereksinmeleriydi. Daha Kasım 1944 gibi erken bir tarihte, yani Almanya'nın 8 Mayıs 1945'de teslim oluştundan altı ay önce ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı D. Acheson, Savaş Sonrası Ekonomik Politika ve Planlama Kongre Komitesi önünde yaptığı konuşmada ülke ekonomisinin savaştan sonra 1930'ların ekonomik depresyonuna benzer bir depresyon ya da bir çöküş tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceği yolundaki kaygısını şu sözlerle dile getirmişti:

"Ülkemizin ekonomik ve toplumsal konumuna baktığımızda çok kötü bir dönemden geçtiğimiz açık olmalı. Ekonomik ve toplumsal sistemimiz üzerinde son derece kapsamlı etkiler yaratmadan 1920'lerin sonu ve 1930'ların başındakine benzer bir onyıllı yeniden yaşayamayız... Bu soruna baktığımızda, bunun bir pazar sorunu olduğunu söyleyebiliriz. Bir üretim sorunumuz yok-

tur. ABD, sınırsız bir yaratıcı enerjiye sahiptir. Önemli olan pazarlardır. Ülkenin ürettiğinin tüketilmesini ve üretimi olanaklı kılan mali düzenlemeler çerçevesinde satılmasını sağlamamız gerekir... Gözlerinizi dış pazarlara çevirmelisiniz." (Aktaran, W. A. Williams, The Tragedy of American Diplomacy, s. 235) Acheson daha sonra ABD'nin, Sovyetler Birliği'nin durumunda olduğu gibi bütün üretimini ülke içinde kullanmasının olanaklı olmadığını, "bunun anayasamızı, mülkiyete ve insan özgürlüklerine bakış açımızı ve hukuk anlayışımızın ta kendisini bütünüyle değiştirmeyi (yani kapitalizmin yıkılmasını ve sosyalizmin kurulmasını -b.n.) gerektireceğini" (Adıgeçen kitap, s. 236), dolayısıyla kimsenin böyle bir şeyi düşünmeyeceğini söyledikten sonra dış pazarlar olmaksızın ABD'de tam istihdam ve gönenc olamayacağını belirtti. ABD emperyalizminin sözcüleri zamanla daha açık konuşur oldular. Bunu, 12 Mart 1947'de ilan edilen ve aşağıda değinilecek olan Truman Doktrini'ne ilişkin tartışma ve yorumlarda görebiliriz. Sözümona Yunanistan ve Türkiye'yi "komünizm tehlikesi"nden ve "Sovyet tehdidi"nden korumak amacıyla ilan edilen bu doktrinin asıl amacı, artık emperyalizm ve gericilik için ivedi bir "tehdit" olmaktan çıkmış olan Yunan devrimini bastırmak ve bu iki ülkeyi Sovyetler Birliği'nin çevresinde örülmekte olan cordon sanitaire'in birer halkası haline getirmekten çok, Doğu Akdeniz ve Yakındoğu'da sarsılmakta olan emperyalist statükoyu ayakta tutmak ve bölgedeki enerji kaynaklarının denetimini sağlamlaştırmaktı. Örneğin, Business Week dergisinin 22 Mart 1947 tarihli sayısının manşetinde,

"Yeni Demokrasi, Yeni İş Sahaları; ABD'nin Dışarıdaki Komünizmi Durdurma Hamlesi, Üsler, Yardım ve Yeniden İnşa İçin Ağır Mali Harcamalar Anlamına Geliyor" yazılıydı. ABD tekelci burjuvazisinin, herhalde hiç kimsenin açıksözlü olmadığını ileri süremeyeceği sözcüsü Wall Street Journal Ekim 1948'de şunları yazacaktı:

"Askeri siparişler çoğalırca, bu, stokların artması tehlikelerini ortadan kaldıracak-

tır... Eğer silahlanma geniş ölçüde hızlan-
saydı, ya da savaş çıksaydı, mal yığılması
diye birşey olmayacaktı artık."

Demek ki, "Soğuk Savaş"ın patlak ver-
mesi ve onun piçisi NATO'nun doğuşu, deyim
yerindeyse kaçınılmazdı. Kaldı ki, Ekim
Devriminin zaferinden ve iç Savaşın biti-
minden sonraki uzun dönem (1921-41) bo-
yunca emperyalist ülkeler, Sovyet ülkesine
karşı bir çeşit "Soğuk Savaş"ı zaten sürdür-
müşlerdi, iç Savaş'a aktif olarak Beyaz Mu-
hafızların yanı-sıra müdahale etmiş olan
emperyalistlerin daha sonraları Sovyetler
Birliği'ne karşı, diplomatik ve siyasal yalıt-
ma, ticari ambargo, gericiliğin kalıntılarını
destekleme, ekonomik sabotaj, Sovyet Par-
tisi ve devletini içten çökertme girişimleri ve
psikolojik savaş biçimlerini alan bir düş-
manlık politikası uyguladıkları biliniyor. Do-
layısıyla, faşist bloka karşı savaşa adeta
iradeleri dışında ve koşulların zorlamasıyla
sürüklenmiş olan emperyalist ülkelerin ve
özellikle de ABD ve İngiltere'nin, daha sa-
vaş bitmeden anti-sosyalist eylemlere giriş-
meleri, yepyeni bir olgu olarak görülemez.
Onlar bir bakıma yeni koşullarda, yani ikinc-
ci Dünya Savaşı sonrasının yeni güç den-
geleri koşullarında eski ve geleneksel politi-
kalarına dönmekteydiler. ABD ve İngiliz
emperyalistleri savaşın bitiminden başlaya-
rak; faşist işgal altına girmiş olan ülkelerde
Alman Nazileriyle, İtalyan faşistleriyle ve
Japon militaristleriyle işbirliği yapan ve on-
milyonlarca insanın ölümünden, yaralan-
masından, işkence görmesinden sorumlu
olan çok sayıda işbirlikçi, işkenceci ve katili
koruyucu kanatlarının altına almakla, SS ve
Gestapo'nun ve Alman istihbarat örgütleri-
nin pek çok üst ve orta düzey görevlisini
kendi istihbarat örgütlerinin hizmetine al-
makla, Çin'de, Kore'de ve Güneydoğu Asya
ülkelerinde gerçekleştirdikleri Nazi-tarzı iş-
kence ve katliamlar gerçekleştirmiş olan
Japon militaristlerinin askeri ve sivil şefleri-
ni de aynı sınıf kardeşliği duygusuyla koru-
makla kalmadılar. Onlar, Nazizmin ve faşiz-
min işbaşına gelmesine aktif olarak katkıda
bulunan ve ilerici insanlığa karşı işlenen
suçlardan doğrudan ve dolaylı olarak so-

rumlu olan tekeller ve iş çevreleriyle ilişkile-
rini de geliştirmeye yöneldiler. Bütün bun-
lar; devrimin, sosyalizmin, proletaryanın ve
halkların bu azgın düşmanlarının zerrece
değişmediklerini ve değişmeyeceklerini bir
kez daha gösteriyordu.

Bu tutum ve uygulamalar ABD, Sovyet-
ler Birliği ve İngiltere'nin faşist bloka karşı
sürdüdüğü savaşın deklare edilmiş amaç-
larına açıkça ters düşüyordu. Üç bağlaşıklık
devletin Aralık 1943 Tahran ve özellikle de
Şubat 1945 Yalta ve Temmuz-Ağustos
1945 Potsdam konferanslarında aldıkları
ortak kararlar, Alman ordusunun bütünüyle
dağıtılmasını, Almanya'nın savaş potansi-
yelinin yokedilmesini ve Almanya'nın ve Av-
rupa'nın Nazizmden ve faşizmden bütünüyle
arındırılmasını, Alman Nazizmini ve İtal-
yan faşizmini destekleyen tekel ve kartelle-
rin ve diğer savaş suçlularının cezalandırıl-
masını öngörüyordu. Örneğin Yalta Konfe-
ransı'nda ABD, Sovyetler Birliği ve İngiltere,
Avrupa'nın Nazi ve faşist egemenliğinden
kurtarılmasından sonra izlenecek ortak po-
litikayı şöyle formüle etmişlerdi:

"Onlar (Birleşik Krallık, ABD ve SSCB),
kurtarılmış Avrupa'nın içinde bulunduğu ge-
çici istikrarsızlık döneminde Nazi Almana-
sı'nın egemenliğinden kurtarılmış halklara
ve Avrupa'nın eski Mihver uydu devletleri-
nin halklarına ivedi siyasal ve ekonomik so-
runlarını demokratik yollardan çözümünde
yardımcı olmak için uyum içinde çalışma
konusundaki düşünce birliklerini ortaklaşa
açıkladılar.

"Avrupa'da düzenin kurulması ve ulusal
ekonomik yaşamın yeniden inşası, kurtarıl-
mış halkların Nazizmin ve Faşizmin son ka-
lıntılarını yoketmesini ve kendi seçimlerinin
ürünü olacak demokratik kurumlar yaratma-
sını sağlayacak süreçler yardımıyla başarııl-
malıdır." (K. Zilliacus, I Chose Peace, s. 90)
Ancak, ikinci Dünya Savaşının bitiminin ar-
dından aylar, hatta yıllar geçecek, ancak
ABD ve İngiltere bu doğrultuda hiçbir adım
atmayacaklardı. Sovyetler Birliği, Alman-
ya'nın Yalta ve Potsdam kararları uyarınca
demilitarizasyonu, özellikle de Ruhr havza-
sındaki savaş endüstrisi potansiyelinin orta-

dan kaldırılması, İngiliz ve Amerikan işgal bölgesi komutanlıklarının ayakta kalan Alman kara, deniz ve hava kuvvetlerini korumaktan vazgeçmesi için direktmesini 1946 ve 1947 yılları boyunca sürdürdü. Ne var ki, Sovyetler Birliği’ne karşı düşmanca tutumlarını giderek pekiştiren ve ona karşı bir blok olarak hareket eden ABD, İngiltere ve daha sonraları Fransa, daha ikinci Dünya Savaşı’nın yaraları soğumadan Alman tekelci burjuvazisini yeniden ayağa kaldırma konusunda anlaşmışlardı bile. Sovyetler Birliği ise, Alman tekellerini korumanın faşist Alman ordusunu korumakla aynı şey olduğunu söylüyordu. Bir kaynakta bu konuda şunlar yazılıydı:

"1945-1946 yılları boyunca Senato Askeri İşler Komitesi'nin Savaş Seferberliği Alt-Komitesi Başkanı Senatör Harley M. Kilgore, Alman kartel aygıtının ortadan kaldırılmak şöyle dursun, kasıtlı olarak yeniden inşa edildiği konusunda devamlı uyarıda bulundu...

"25 Şubat 1946'da... Karteller ve Dışarıdaki Varlıklar Bölümü Müdürü Russell Nixon, Kilgore Komitesi'ne, Birleşik Devletler ve İngiltere'nin, Sovyetler Birliği'nin tarafsız ülkelerde Nazi varlıklarının araştırılması çalışmalarına katılmasını engellediklerini anlattı." (M. Sayers-A. E. Kahn, Sovyetlere Karşı Büyük Komplo, s. 378-79) R. Nixon, Sovyetler'in katılımının "İspanya, Portekiz, İsviçre, İsveç ve Arjantin gibi ülkelerdeki faşist ya da gerici rejimlerin maskelerini düşürecek ve Müttefik ülkelerde bu rejimlerle işbirliği içinde bulunan belirli iktisadi grupların tüm unsurlarını gözler önüne serecek" (Adı geçen kitap, s. 379) olduğunu düşünüyordu. Alman militarizminin ve Nazizmin kalıntılarını ortadan kaldırma doğrultusunda adım atmayan, tersine onları bir biçimde yeniden yaşama kavuşturmaya çalışan ABD ve İngiltere bir yandan da, Almanya'daki işgal bölgelerinde, savaş sırasında Hitler'le işbirliği yapmış olan Hırvat faşistlerinin, Macar Nazi Partisi'nin, Polonya'lı beyaz general Anders yanlılarının ve krallık yanlısı Yugoslav gericilerinin askeri kuvvetlerini barındırmaktaydılar. Bir yanda ABD

ve İngiltere ve giderek onlarla aynı tutumu izlemeye başlayan Fransa ile öte yanda Sovyetler Birliği arasında Almanya'nın geleceğine ilişkin görüş ayrılıkları 1947 ve 1948 yılları boyunca derinleşmeye devam edecek ve "Soğuk Savaş"ın ve NATO'nun kuruluşunun en önemli gerekçelerinden birisi olacaktı. Savaşın bitiminde, Almanya'nın yönetimini üstlenen ve içinde Sovyetler Birliği, ABD, İngiltere ve Fransa'nın yer aldığı bir Dört Devlet Denetim Konseyi kurulmuştu. Bu Konsey, dört devletin işgal bölgeleri arasındaki ilişkileri, Almanya'nın demokratikleştirilmesini, Hitler Almanya'sının oluşumunda büyük rol oynamış bulunan tekellerin etkisizleştirilmesini, Almanya'nın başta Sovyetler Birliği gelmek üzere savaşta zarar gören devletlere tazminat ödemesini vb. koordine etmekle yükümlüydü. Ancak Batılı emperyalistlerin savaş sonrası dönemde, "Sovyet tehdidi"ne karşı güçlü bir Almanya yaratma yolundaki -giderek daha açık bir biçimde dile getirilen- eğilimleri, eski bağlaşıkların ortak bir Almanya politikası gütmelerini daha baştan olanaksız kılıyordu, ikinci Dünya Savaşı'nda en büyük bedeli ödeyerek insanlığı faşist barbarlığın pençesinden kurtarmakta belirleyici bir rol oynamış bulunan Sovyetler Birliği, haklı olarak gelecekteki olası bir saldırıya karşı güvenli sınırlara sahip olmak istiyordu. Bu nedenle o, gerek Birinci ve gerekse ikinci Dünya Savaşı'nın çıkmasında öndegelen bir rol oynamış bulunan Alman tekelci burjuvazisinin dışlarının ve tırnaklarının sökülmesinden yanaydı. Bu konuda Sovyetlerle taban tabana karşıt bir görüş savunan ABD'nin Dışişleri Bakan Yardımcısı D. Acheson, ülkesinin başını çektiği emperyalist devletlerin Almanya politikasının özünü 10 Mayıs 1947'de yaptığı bir konuşmada son derece özlü bir biçimde açıklamıştı:

"Almanya da dahil olmak üzere Avrupa'yı eski haline getirmeliyiz." (A. Maurois-L. Aragon, Amerika-Rusya, ikinci cilt, s. 199) Aynı günlerde, Fransız Le Monde gazetesi, geleceğin ABD Dışişleri Bakanı J. F. Dulles'in yaklaşımını değerlendirirken şunları yazacaktı: "Sovyet aleyhtarı tutumu

açıktır. Sözlerinden, Komünizme karşı bir engel meydana getirmek amacıyla gerekirse Almanya’yı bizim (yani Fransa’nın-b.n.) zararımıza olarak bile canlandıracağı şimdiden bilinmektedir.” (Adigeçen kitap, s. 199)

1 Ocak 1947’de İngiliz ve Amerikan işgal bölgelerinin birleştirilmesi, Almanya konusunda da yolların ayrıldığına önemli bir kanıttı. 12 Mart 1947’de Truman Doktrini’nin ilan edilmesi ise, iki taraf arasındaki bağların kopma noktasına geldiğinin herkesin önünde itiraf edilmesinden başka bir anlama gelmiyordu. Aralık 1947’ye gelindiğinde ise İngiltere ve ABD, artık Almanya’nın birleştirilmesinden vazgeçmiş ve ayrı bir Alman devleti kurmaya başlamışlardı. Sovyet hükümeti 6 Mart 1948’de yayımladığı bir notayla bu gelişmeleri protesto etti. Buna karşılık ABD, İngiltere ve Fransa 7 Haziran günü Belçika, Hollanda ve Lüksemburg’un da katılımıyla topladıkları Londra Konferansı’nda Almanya’nın Batı Avrupa’yla ekonomik entegrasyonunu kararlaştırdılar.-Sovyetler Birliği, bunun Yalta ve Potsdam Anlaşmaları’na aykırı olduğunu, eski bağlaşıklarının, kendisinin ve Almanya’ya komşu olan Polonya’nın ve Çekoslovakya’nın çağrılmadığı bir Almanya konferansı toplanmalarının, Dört Devlet Denetim Konseyi’nin ve Almanya’nın dördü yönetiminin sona erdiği anlamına geldiğini ileri sürdü. 24 Haziran 1948’de ise Varşova’da Sovyetler Birliği, Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Romanya ve Macaristan dışişleri bakanları bir araya geldiler ve Londra Konferansı’nın, Almanya’nın yeniden canlandırılmasının ve silahlandırılmasının yolunu açan kararlarını kınadılar. Londra Konferansı, Almanya’da edimsel olarak ayrı iki devletin kuruluşunun başlangıcı oldu. Bundan bir kaç ay önce, yani 17 Mart 1948’de NATO’nun temelini atan Brüksel Anlaşması’nın imzalanması ve bundan bir kaç ay sonra Ekim 1947’de Kominform’un kurulması, “Soğuk Savaş” dönemi saflaşmasının ana çizgilerini ortaya çıkaracaktı. Peki, bu noktaya nasıl gelinmişti?

“Soğuk Savaş”ın başlamasında ve Ni-

san 1945’de ölen devlet başkanı F. D. Roosevelt’in yerine geçen H. Truman yönetiminin dış ve iç politikasının belirginleşmesinde, Moskova’da görevli ünlü Amerikan diplomatı G. F. Kennan’ın “Uzun Telgraf” olarak bilinen yazısı önemli bir rol oynayacaktı. Almanya’nın teslim olmasından 9 ay ve Hiroşima ve Nagasaki kentlerinin üzerine atom bombası atılmasından ve Japonya’nın teslim olmasından 6 ay kadar sonra, ABD Dışişleri Bakanlığı’nın kendisinden Sovyetler Birliği’nin tutumu konusunda bir değerlendirme istemesi üzerine 22 Şubat 1946’da kaleme aldığı bu yazısında Kennan,- Sovyetler Birliği’yle uzlaşma çabalarının başarısızlığa mahkum olduğunu belirtiyor ve,

“Kremlin’in nörotik dünya görüşü geleneksel ve içgüdüsel Rus güvensizlik duygusudur... onlar her zaman yabancı sızmasından korkmuş, Batı dünyasıyla kendi dünyaları arasında doğrudan temastan korkmuş, Rusların dış dünyaya ilişkin gerçeği ya da yabancıların onların dünyalarına ilişkin gerçeği öğrenmeleri halinde olacaklardan korkmuşlardır.” (Aktaran, M. McCauley, The Origins of the Cold War, s. 113) diyor, “Sovyet saldırganlığı”nın ödünlerle önlemeyeceğini, bunun için güç kullanmak gerektiğini ileri sürüyordu, işin ilginç bu “Soğuk Savaş” diplomatının kendisinin daha sonraları “Uzun Telgrafta yazdıklarını bir peri masalına benzetmiş olmasıdır. Bu bay daha sonraları,

“O günün Rusyası konusunda en basit bir bilgiye sahip bir insan Sovyet liderlerinin kendi silahlı kuvvetlerini kullanarak askeri saldırılarla kendi davalarını yayma niyetlerinin olmadığını açıkça görebilirdi.” (H. Higgins, Soğuk Savaş, s. 67) diyecekti.** Ama dünya emperyalizminin o günkü çıkarları an-ti-komünist ve savaşyanlısı bir histeri kampanyasının başlatılmasını gerektiriyordu. Ve bunu Kennan’dan daha da ustalıklı yapacaklar çıkacaktı. 1945 Temmuz seçimlerini yitirerek başbakanlığı “işçi” Partisi’nden C. Atlee’ye bırakmak zorunda kalmış olan W. Churchill, 5 Mart 1946’da ABD’nin Fulton kentinde, F.-D. Roose-

welt'in yerine geçen H. i Truman'in başkanlık ettiği toplantıda bir konuşma yaptı. Sosyalizmin ve halkların kıdemli düşmanı türedi aristokrat, bu konuşmasında şunları söyledi:

"Ballık kıyılarında Stettin'den Adriyatik kıyılarına Trieste'ye kadar kıta boyunca bir Demir Perde çekilmiştir. Orta ve Doğu Avrupa'nın eski devletlerinin başkentleri o hattın gerisinde kalmışlardır... Avrupa'nın bütün bu Doğu devletlerinde çok küçük olan Komünist Partileri sayılarının çok ötesinde bir öncelikli konuma ve güç düzeyine yükseltilmişlerdir ve her yerde totaliter bir denetim kurma peşindedirler." (V. Cowles, Winston Churchill, The Era and the Man, s. 364) Bir zamanlar Ekim Devrimi'ni beşiğinde boğulması için çok çaba harcamış olan Churchill konuşmasında, Rus komünizminin "Hıristiyan uygarlığına yönelik mücadele ve tehdidi"ne, yani Sovyetler Birliği'ne karşı "İngilizce konuşan halkların dostça birliği", yani çekirdeğinde İngiltere ve ABD'nin bulunacağı yeni bir askeri bağlaşma çağrısında bulundu. Ve o, "mümkün olan hızla bütün ülkelerde özgürlük ve demokrasi şartlarının yerleşmesini", yani sözümona Demir Perde'nin arkasında kalmış ve "Sovyet nüfuzu" altına girme "tehlikesi"yle yüzyüze olan ülkelerin yeniden kapitalist-emperyalist sistemin nüfuz alanına çekilmesi için çaba harcanmasını istedi.

Son zamanlarda, özellikle revizyonist blokun ve Rus sosyal-emperyalizminin çökmesinden sonra ortaya çıkan bazı yeni belgeler, ABD ve İngiltere'nin bu tarihten önce, yani ikinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin hemen ardından anti-komünist ve savaş kışkırtıcı etkinliklerine yeniden başladıkları ve Sovyetler Birliği'ne karşı bir savaşa hazırlandıkları gerçeğini tartışma götürmez bir biçimde kesinleştirmiştir. Kestirilebileceği gibi, bu konuda başı, dünya emperyalizminin kaşarlanmış şefi Churchill çekiyordu. North Star Compass dergisinin Ağustos 1997 tarihli sayısında yer alan "Churchill - Her Zaman Sosyalizmin ve Sovyetler Birliği'nin Düşmanı" başlıklı yazıda şöyle deniyordu:

"Churchill, daha ikinci Dünya Savaşı sürmekteyken, bir yandan Kızılordunun ve SSCB'nin Avrupa'nın çoğunu kurtarmada oynadığı rolü över gibi gözükürken, bir yandan da bu ülkeye karşı bir savaş düşünüyordu. O, 23 Kasım 1954'de İngiltere'nin Woodford kentinde yaptığı bir konuşmada şöyle diyordu:

" 'Daha savaş sona ermeden ve henüz yüzbinlerce Alman silahlarını teslim etmekteyken, Lord Montgomery'ye (Avrupa'daki İngiliz birliklerinin komutanı-b.n.) çektiğim bir telgrafta ona, Alman silahlarını toplarken dikkatli olması, bu silahları Sovyet ilerlemesinin sürmesi durumunda kendileriyle yeniden birlikte hareket etmemiz gereken Alman askerlerine yeniden dağıtılacak biçimde istif edilmesi gerektiği yolunda direktif verdim.' "

"Bu tümceler 14 Kasım 1954 tarihli News Chronicle'da yayımlandı. Aynı sayıda Montgomery'nin, Churchill'in kendisine gönderdiği direktifi doğrulayan şu açıklaması yer aldı:

"Dün gece New York'ta Lord Montgomery şöyle dedi: 'Churchill'den böyle bir telgraf aldığım doğru. Ben de buyruklara uydum. Gerçek bir asker olarak, ben her zaman buyruklara uyarım.

Milliyet gazetesinin 2 Ekim 1998 tarihli sayısında yayımlanan bir haber bu konuda bir başka örnek oluşturuyordu. Adigeçen gazetesinin 'dış haberler' köşesinde yayımlanan "Churchill, 3. Dünya Savaşı'nı Çıkartacakmış" başlıklı yazıya okumuş olanlar, adı ikinci Dünya Savaşı'nın "baş kahramanları" arasında geçen bu bayın ve onun temsil ettiği sınıfların, ikinci Dünya Savaşı'nın yaralarının daha kapanmaya bile başlamadığı bir anda, insanlığı daha da kanlı bir mezbahaya sürüklemeyi planladıklarının somut kanıtlarından birini görmüşlerdir. Zafer Arapkirli'nin Londra'dan geçtiği haberde aynen şöyle deniyordu:

"ikinci Dünya Savaşı'nın hemen sonunda İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in, Sovyetler Birliği'ne karşı 'Üçüncü' Dünya Savaşı'nı başlatmanın planlarını yaptığı bildirildi, İngiliz arşivlerinde ortaya çıkan gizli

belgelere göre, Sovyet lideri Stalin’in, güneye inerek Türkiye, Yunanistan, İran ve Irak’ı işgal edeceği varsayılarak hazırlanan planlarda, ABD ve İngiliz kuvvetlerinin yanısıra, mağlup Alman kuvvetlerinin de Sovyetler’e karşı taarruza geçmesi planlanmıştı.

"The Daily Telegraph gazetesinin dün manşetten verdiği haberde, 29 sayfadan oluştuğu belirtilen gizli raporun ayrıntıları yer aldı. Churchill'in 'Operation Unthinkable' (Akla Bile Gelmeyecek Harekat) adını verdiği harekatla ilgili planların, 22 Mayıs 1945 tarihinde, yani Avrupa’da savaşın sona ermesinden sadece 14 gün sonra hazırlandığı bildirildi, 1 Temmuz 1945 tarihinde başlayabileceği tahmin edilen Üçüncü Dünya Savaşı'nın Dresden ve Baltık kıyıları arasında bulunan toplam 47 İngiliz ve Amerikan tümeninin taarruzuyla başlamasının da planlandığı kaydedildi.

"Belgelerde, Churchill'in General Montgomery ve General Eisenhower ile birlikte yeni savaş planları hazırlamasına neden olarak, savaşın sona ermesinden kısa bir süre sonra Sovyet ordusunun 29 Haziran 1945 tarihinde yeniden Topyekün savaş alarmına' geçirilmesi gösteriliyor. Ancak daha sonraki gelişmeleri izleyen İngiliz hükümetinin, savaş fikrinden vazgeçip, bunun yerine savunma planlarına yöneldikleri de anlaşılıyor."

Anglo-Amerikan emperyalistlerinin niyetlerini açığa vuran bir başka veri, M. Walker'ın 1993’de yayımlanan bir kitabında sunuldu. Buna göre, ABD Genelkurmayı, ikinci Dünya Savaşı'nın bitiminden yalnızca on hafta sonra Sovyetler Birliği'nin en büyük 20 kentine atom bombaları atmaya planlanmıştı. (The Cold War: And the Making of the Modern World, s. 26-27)

Ancak, eski veriler de emperyalist burjuvazinin ikinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından açığa çıkan saldırgan yüzünü ve amaçlarını görmemize olanak vermektedir. Faşizme karşı sürdürülen savaşta zaferin kazanılmasından hemen sonra ABD-İngiltere ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin önce daha yavaş ve üstü örtülü bir biçimde, sonraları daha hızlı ve açık bir biçimde bo-

zulmakta olduğu gelişmeleri izleyenler ve gözden geçirenler için bir sır değildi, İngiliz Başbakanı W. Churchill'in, daha Almanya'nın teslim olmasından önce, Sovyet, Amerikan ve İngiliz birliklerinin Nazi Almanya'sının sınırlarına dayandığı Nisan 1945’de,

"Birinci olarak, Sovyet Rusya hür dünya için öldürücü bir tehlike olmuştu, ikinci olarak da, hiç vakit geçirmeksizin, Sovyetlerin ilerlemesini durdurmak üzere yeni bir cephe kurmak gerekir." (A. Maurois-L. Aragon, Amerika-Rusya, ikinci cilt, s. 146) dediği biliniyordu. Almanya'nın teslim olduğu 8 Mayıs 1945 günü ABD'nin, Ödünç Verme ve Kiralama programını yürürlükten kaldırarak Sovyetler Birliği'ne yapmakta olduğu malzeme yardımını durdurması da. İşin tuhafı aynı günlerde, ABD ve İngiltere, Sovyet Kızılordusu'nun Uzak Asya'daki Japon birliklerine karşı operasyona girişmesini istiyorlardı (!) Washington'un böyle erken bir tarihte, biraz da Londra'nın telkiniyle bu, adımı atmasının görünürdeki nedeni, savaş sonrası dönemde Polonya'nın nasıl bir rejime sahip olacağı ve kimler tarafından yönetileceği sorunuuydu. ABD ve özellikle İngiltere, Polonya'nın Londra'da konuşlanmış olan sürgündeki burjuva hükümeti tarafından, Sovyet Rusya ise -Ocak 1945’de tanıdığı ve- Lublin Komitesi olarak bilinen komünist ve anti-faşist güçler tarafından yönetilmesinden yanaydı. Ancak, Polonya bunalımı, emperyalistlerin kışkırtmalarıyla zaman içinde daha fazla alevlenecek olan iki taraf arasındaki derin ve çok yanlı anlaşmazlığın görece küçük bir parçasından başka bir şey değildi. Başkan H. Truman, daha Ocak 1946’da, "Rusya'nın karşısına demir bir yumruk ve güçlü bir dille çıkmadıkça" yeni bir dünya savaşının engellenmeyeceğini, ABD ve Batılı bağlaşıklarının Japonya ve Pasifik üzerinde mutlak bir denetime sahip olmaları gerektiğini, Çin ve Kore’de güçlü ve Batı-yanlısı merkezi hükümetler kurulmasını ve Rusya'nın, savaş sırasında Ödünç Verme ve Kiralama programı uyarınca kendisine verilen askeri malzemenin karşılığını vermesi için zorlanması

gerektiğini savunuyordu.

ikinci Dünya Savaşı döneminde ABD'nin başında istikrarsız ve ikiye bölünmüş bir tarzda da olsa faşizme karşı Sovyetler Birliği'yle birlikte savaşmaktan yana olan eğilimi simgeleyen Başkan F. D. Roosevelt bulunuyordu. Onun 12 Nisan 1945'te ölümünden sonra yerine, bu sınıfın geleneksel saldırgan ve daha açık anti-komünist eğilimini simgeleyen yardımcısı H. Truman geçmişti. Ancak ABD'nin dış ve iç politikasındaki değişiklik, her iki başkanın kişisel karakterlerinden çok, güç ilişkilerinde faşizmin yenilmesiyle ortaya çıkan değişikliklerle doğrudan ilgiliydi. Gene de daha Ekim 1939'da,

"Bu büyük Cumhuriyet'in rolü uygarlığı kurtarmaktır; biz savaşa katılmamalıyız." demiş olan H. Truman'ın "Soğuk Savaş" döneminin ruhunu daha iyi simgelediği ve ABD'nin dünya jandarmalığı rolüne daha uygun düştüğü söylenebilir. O, Nazi Almanyası'nın Haziran 1941'de Sovyetler Birliği'ne saldırmasından sonra ABD'nin, karşılıklı olarak yormalarına ve tüketmelerine yardımcı olacak biçimde ikisine de yardım etmesi (!) gerektiğini savunmuş ve böylelikle Nazi Almanyası'nı doğuya, Sovyetler Birliği'ne yöneltmeyi hedeflemiş bulunan Chamberlain ve Daladier'lerin teslimiyetçi "yatıştırma ekolü"nü temsilcilerinden biri olduğunu ortaya koymuştu. Truman şöyle demişti:

"Almanya'nın kazandığını gördüğümüzde Sovyetler Birliği'ne; Sovyetler Birliği'nin kazandığını gördüğümüzde Almanya'ya yardım etmeliyiz ki, bu şekilde birbirlerini mümkün olduğunca çok kırsınlar." (New York Times'tan aktaran Tarih Çarpıtıcıları, s. 76) H. Truman, 6 ve 9 Ağustos 1945'te, artık gücü tümüyle tükenmiş ve teslim olmak üzere olan Japonya'nın Hiroşima ve Nagasaki kentlerine, Sovyetler Birliği'ne, dünya proletaryası ve halklarına gözdağı vermek ve savaş sonrası dönemde ABD hegemonyasına karşı konulamayacağını göstermek amacıyla atom bombası atılması kararının en önde gelen sorumlu-suydu.

Geçerken bu ve benzer verilerin; burjuvazinin ve onun sosyal-demokrat, Troçkist

vb. uşaklarının, Stalin'in ve SBKP'nin sözde aşırı kuşkuculuğu ve paranoyasına ilişkin gevezeliklerinin ne denli yanlış ve gerici bir karakter taşıdığını gösterdiğini anımsatmamız gerekiyor. Eğer Stalin değil ama, SBKP eleştirilecekse, "aşırı kuşkuculuk Ve paranoya"sından ötürü değil, sosyalizmin ve devrimin yeminli düşmanlarının tuzak ve entrikalarına karşı yeterince uyanık olmasından ötürü eleştirilmelidir. Emperyalist burjuvazi, her zaman bağına batmış bir diken olarak gördüğü Lenin ve Stalin'in Sovyetler Birliği'ni karalamak, bölmek ve ezme yolundaki planlarından hiçbir zaman vazgeçmedi. Onun, bundan sonra gerçekleşecek olan proleter devrimlerine karşı tutumu da bundan asla farklı olmayacaktır.

Emperyalist burjuvazinin sözcülerinin yukarıdaki türden açıklamaları, gelinen noktada ABD'nin 'yeni' ve daha saldırgan siyasal yöneliminin yaşama geçmesinin ideolojik hazırlığının tamamlanmak üzere olduğunu gösteriyordu. Bunun ilk değilse de en önemli adımı, kötü ünlü Truman Doktrini olacaktı, ikinci Dünya Savaşı'nda bitkin düşmüş ve artık ikinci sınıf bir emperyalist devlet haline gelmiş olan İngiltere'nin Yunanistan'da EAM (Ulusal Kurtuluş Cephesi) ve ELAS (Yunan Ulusal Kurtuluş Ordusu) önderliğinde sürdürülen devrimci savaşı bastırmak için yerli gericiliğe verdiği askeri ve ekonomik desteği sürdürmeyeceğini belirterek ABD'ne başvurması bir dönüm noktası oldu. 12 Mart 1947'de Kongre'de, okuduğu mesajında,

"ABD'nin dış politikasının, kendilerini bozunduruk altına almak için silahlı azınlıklarla harcanan çabalara ve dış baskılara karşı koyan özgür ulusları desteklemek olması gerektiği kanısındayım." (L. J. Halle, The Cold War As History, s. 121) diyen Truman, Kongre'den hükümete^ böylesi tehditler altında olduğunu ileri sürdüğü Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık askeri yardım yapma yetkisi vermesini istedi, istek kabul edildi ve 22 Mayıs 1947'de ABD Yunanistan'a 300 milyon ve Türkiye'ye 100 milyon dolar tutarında yardıma başladı. Ancak bu tarihte, EAM ve ELAS'ın başını çe-

ken Yunanistan KP önderliğinin ihaneti devrimci güçleri hem bölmüş, hem de askeri bakımdan büyük ölçüde zayıflatmıştı.*** Buna karşın, İngiliz emperyalistlerinin Nazi işgalcileriyle işbirliği yapmış olan gerici ve faşist güçlere dayanarak ayakta tutabildiği Yunan burjuvazisinin azgın beyaz terörüne karşı koyan devrimci güçler, 1947’den başlayarak yeniden direnişe geçmişlerdi. Takati tükenmiş olan İngiliz emperyalistleri bu tarihten başlayarak "bayrağı" dünyanın yeni jandarmasına teslim edeceklerdi. Bir kaynakta bu konuda ABD için şunlar söyleniyordu:

"Aynı yılın sonlarına doğru Yunanistan'a askeri malzeme yığmaya başlamıştı. O güne dek askeri hareketi düzenleyip, teçhizat sağlamakla yükümlü olan Ortak Amerikan-Yunan Kurmayı'nı bir yana iten ABD Askeri Heyeti (JUSMAPG), stratejik yönetimi ele geçirdi... Asker sayısı 200,000'e çıkarıldı ve özel anti-gerilla dağ birlikleri eğitildi. Ordu modern silahlar, toplar, napalm bombaları, tanklar ve uçaklarla donatıldı." (K. Çukalas, Yunanistan Dosyası, s. 126-27) Demokratik orduyla Yunan ordusu arasındaki çatışmalar Ekim 1949'a kadar devam edecek ve gericiliğin zaferiyle sonuçlanacaktı. Türk egemen sınıflarının "Sovyet tehdidi"ne ilişkin yaygaralarının, Sovyetler Birliği'nin Boğazlar'da üs ve Kars ve Ardahan'ın kendilerine verilmesini istediği yolundaki savlarının ABD ve İngiltere tarafından da ciddiye alınmadığı biliniyor. ABD emperyalistlerinin bu bölgeye gösterdiği yakın ilginin asıl amacı, İngiltere'nin zayıflamasıyla Doğu Akdeniz ve Yakındoğu'da sarsılmakta olan emperyalist statükoyu sağlamlaştırmak ve bu arada Yunan devriminin geriye kalan diri güçlerini boğmaktı. Bölgeye duyulan bu yakın ilginin bir ayağı da 1948'de resmen kurulacak olan Siyonist devletin doğum sancılarını azaltmaktı. Bütün bunlar için de "komünizm tehlikesi" ve "Sovyet tehdidi" üzerine gürültü koparılması gerekiyordu. ABD'de yayımlanan Time dergisinin 24 Mart 1947 tarihli sayısında yayımlanan bir yazıda aynen şöyle deniyordu:

"Görünürde Yunanistan ve Türkiye ko-

nusunda yaygara yapılıyordu, ama bu konuşmaların ardındaki fısıltılar güneydeki petrol deryası hakkındaydı.

"ABD tarihsel adımını atmaya hazırlanırken, ABD petrol şirketlerinin nüfuzlu bir grubu da tarihsel bir karara vardı. ABD ve İngiliz hükümetlerinin zımni onayıyla, şirketler bu petrol denizini kullanıma sokmak ve tamamen yararlanmak için bir dizi anlaşma... yaptılar." (Aktaran, M. Sayers-A.E. Kahn, Sovyetler'e Karşı Büyük Komplö, s. 387)

Truman Doktrini'ni, ekonomisi çökmüş olan Batı Avrupa ülkelerine büyük miktarda fon transferi yoluyla sözümona bu ülkelerin ekonomik kalkınmasının hızlandırılması ve böylelikle "siyasal istikrarsızlığın" ortadan kaldırılmasını amaçlayan Marshall Planı izleyecekti. Marshall Planı'nın asıl hedefi, anti-faşist direnişte oynadıkları rolün ve savaş sonrasının ekonomik çöküntüsünün etkisiyle güç ve saygınlıkları artmış olan Avrupa ülkelerindeki Komünist Partilerini etkisizleştirmektir. Gerçekten de pek çok Avrupa ülkesinde Komünist Partiler, savaş öncesine göre büyük ölçüde güçlenmişlerdi. Örneğin, Komünist Partilerinin üye sayısı Avusturya'da 1935'de 16,000'den 1948'de 150,000'e, Çekoslovakya'da 1935'de 60,000'den 1946'da 1,159,000'e, İtalya'da 1924'de 12,000'den 1944 Temmuzunda 402,000'e ve 1946 sonunda 2,068,000'e, Fransa'da 1937'de 328,000'den 1946'da 1,034,000'e yükselmişti. Çekoslovakya KP 1946 seçimlerinde 2,500,000 oy almış ve ülkenin en büyük partisi haline gelmişti. Finlandiya KP 1930'da yüzde 1.0 olan oy oranını 1945'de yüzde 23.5'e, Belçika KP 1939'da yüzde 6.5 olan oy oranını Kasım 1946 seçimlerinde yüzde 13'e, Norveç KP 1936'da yüzde sıfır dolayında olan oy oranını 1945'de yüzde 12'ye, Danimarka KP 1939'da yüzde 2.5 olan oy oranını 1945'de yüzde 12.5'e, Hollanda KP 1937'de yüzde 3.5 olan oy oranını 1946'da yüzde 10.5'e çıkarmıştı. Yugoslavya ve Arnavutluk'ta partizan savaşına önderlik etmiş olan Komünist Partileri iktidara gelmişlerdi. Yunanistan'da, Komünist Partisinin önderlik ettiği EAM, İn-

giliz ve daha sonra ABD emperyalistlerinin aktif biçimde desteklediği Yunan gericiliğine karşı gerilla savaşını sürdürmekteydi. Bulgaristan'da görece güçlü Komünist Partisi anti-faşist partilerin oluşturduğu Vatan Cephesi'nin önderi konumundaydı. Komünist Partilerinin saygınlığı ve nüfuzu, daha zayıf oldukları Macaristan, Romanya, Polonya gibi ülkelerde de artma eğilimindeydi. Savaş sonrasında 1946'da yapılan ilk seçimlerde Komünist Partileri, Fransa'da oyların yüzde 28.6'sını, İtalya'da yüzde 20'sini, Finlandiya'da yüzde 25'ini ve Çekoslovakya'ca yüzde 40'ını almışlar, 1945-47 döneminde dokuz Batı Avrupa ülkesinde (Fransa, İtalya, Belçika, Danimarka, Norveç, İzlanda, Avusturya, Finlandiya, Lüksemburg) hükümete katılmışlardı. Bu durum yalnızca ABD ve İngiliz emperyalistlerini değil, aynı zamanda Batı Avrupa tekeli burjuvazisini ve onların sosyalist ve sosyal-demokrat uşaklarını da büyük ölçüde kaygılandırıyordu. 1946 yılında ABD'ni ziyaret eden "sosyalist" Fransız başbakanı, Washington'un ekonomik yardımı olmaksızın Fransız KP'nin gelişmesinin ve iktidara tırmanmasının önünün alınamayacağı uyarısında bulunmuştu. Avrupa'da 1946 hasadının yetersizliği ve 1946-47 kışının çok şiddetli geçmesi, emperyalist burjuvazinin bu kaygılarını daha da arttırmıştı. Öte yandan, kuruluş kongresini 1945 Eylül-Ekiminde Paris'te yapan ve Komünist Partilerine yakın sendikaların yönetiminde ve tabanında önemli bir ağırlığa sahip olduğu Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu 56 ülkeden 65 işçi sendikasına bağlı 66 milyon işçiyi kucaklayarak dünyanın en büyük işçi kitle örgütü haline gelmişti. ABD, Dışişleri Bakanı G. Marshall'ın adını taşıyan ve "Soğuk Savaş"ın en etkili silahlarından biri olan bu "yardım" planını işte bu koşullarda yürürlüğe sokacak ve Batı Avrupa ülkeleri burjuvazisinin durumunu pekiştirmeye çalışacaktı. Eski general G. Marshall 29 Nisan 1947'de yaptığı bir radyo konuşmasında şunları söyleyecekti:

"Avrupa'nın canlanması beklenenden çok daha yavaş olmuştur. Parçalayıcı etkenler giderek daha belirginleşiyor. Doktor-

lar tartışırken, hastanın durumu kötüye gidiyor... Yapılabilecek olan... gecikmeden yapılmalıdır." (L. J. Halle, The Cold War As History, s. 127)

12-16 Temmuz 1947'de biraraya gelen 16 Batı Avrupa ülkesi Avrupa Ekonomik İşbirliği Konferansı'nı topladılar. Marshall Planı uyarınca ABD, bu ülkelere 1947-51 yılları arasında 5,300 milyon dolar aktardı. Bu planın hedeflerinden biri de Doğu Avrupa'daki halk demokrasilerinin siyasal yönelimini etkilemek, bu ülkelerin rotasını kapitalist-emperyalist sisteme doğru çevirmektir. Sovyetler Birliği ve bağlaşıklarının Marshall Planı'ndan yararlanmaları, ekonomik kayıplarını ABD'nin incelemesine izin vermelerine ve kendi pazarlarını Amerikan işadamlarına açmalarına, yani kabul edilemeyeceği önceden bilinen koşullara bağlanmıştı. Gerek Sovyetler Birliği ve gerekse halk demokrasisi ülkelerindeki Komünist Partileri ve diğer devrimci güçler, Marshall Planı¹ m reddettiler. "Hasta" Avrupa burjuvazisini ayağa kaldırmayı öngören Marshall Planı, nesnelere doğası gereği, emperyalist savaş çıkırtkanlığıyla elele gidiyordu. 8 Ağustos 1947'de ABD tekeli burjuvazisinin görüşlerini yansıtan US News dergisi şunları yazıyordu:

"Bir savaş stratejisi, Birleşik Amerika'nın siyasetine yön veriyor... Bütün işletmeler adımlarını, gerçek bir savaş stratejisine uydurmuşlardır. Bugün savaş, askeri bir plan üzerinde değil, siyasi ve iktisadi bir plan üzerinde yapılıyor artık... Gerçek savaş, kanlı bir döğüş belki on, belki onbeş, belki de beş yıl içinde patlayacak." (A. Kahn, Büyük ihanet, s. 180-81) 1947'nin sonlarında Senatör Bridges, ABD Senato'suna Doğu Avrupa ülkelerindeki rejimlere karşı savaşım veren "yeraltı savaşçıları"na para ve silah yardımı yapılmasını öngören bir yasa tasarısı sundu. Amerikan basını 1948 başlarında "Plan X" uyarınca kurulan gizli bir örgütten sözediyordu. Bu örgüt CIA'in önceli olan OSS'ye bağlı olarak çalışacaktı. Haziran 1948'de ABD Hava Kuvvetleri eski Genelkurmay Başkanı C. Spaatz ise, Life dergisinin iki sayısında arka arkaya çıkan

bir yazı yayımladı. O bu yazısında şöyle diyecekti:

"Belki de utanmazlık, yüzsüzlük denecektir buna. Bir asker, bir savaştan bu kadar az zaman sonra ikinci bir savaşı kazanmak için kullanılacak stratejinin ne olacağını düşünsün." (Adigeçen kitap, s. 185). Emekli general daha sonra bu stratejinin detaylarına giriyor,

"Rus şehirlerinin bazılarının yakınındaki sanayi bölgelerinde birkaç yüz kilometrekairelik yerin tam bir bombardımanı, onun sınıai gücünü kaçınılmaz şekilde zayıflatacaktır." diyordu.

H. Truman, yani atom bombasının insanlara karşı kullanılması buyruğunu veren ilk -ve şimdilik son- kişi olma "onurunu" taşıyan taşra politikacısı, 17 Mart 1948'de Kongre'nin iki kanadının ortak oturumunda yaptığı konuşmada, bir yıl önce ilan ettiği ve adıyla anılan doktrini resmen dünya çapında bir karşı-devrimci müdahale politikası düzeyine çıkaracaktı. O bu konuşmasında, dünyadaki sıkıntılarını,

"Esas olarak, bir ulusun (Sovyetler Birliği kastediliyor- b.n.) adil ve onurlu bir barışın kurulmasına katılmayı reddetmekle kalmayıp, daha da kötüsü bunu engellemeye çalışmasından kaynaklanmakta" (H. Feis, From Trust to Terror, s. 299) olduğunu söyledikten sonra sözlerini şöyle sürdürdü:

"Bu tehditle karşı karşıya olan Avrupa'nın özgür uluslarının ekonomik gonençleri ve özgürlüklerinin ortaklaşa savunulması için biraraya gelmekte olduğunu gösteren cesaret verici işaretler var..." Sizlere hitap ettiğim şu anda Avrupa topluluğunun beş üyesi Brüksel'de ekonomik işbirliği ve saldırganlığa karşı ortak savunma amacıyla 50 yıllık bir anlaşmaya imza atmaktalar... Biz bu gelişmeyi sonuna kadar destekliyoruz." (Adigeçen kitap, s. 299)

Bu noktada NATO'nun kuruluşuna giden adımlardan, daha doğrusu gerekçelerden en önemlisi, Ocak-Şubat 1948'de Çekoslovakya'da patlak veren bunalım olacaktır. Kurtuluştan sonra, Mayıs 1946'da Çekoslovakya KP oyların yüzde 38'ini alarak ülkenin en büyük partisi olmuş, kurulan anti-fa-

şist koalisyon hükümetinin temel gücü haline gelmiş ve Sosyalist Partisiyle birlikte parlamentoda yüzde 51'lik bir çoğunluk elde etmişti. 1938'de Çekoslovakya'yı Münih Anlaşması'yla Hitler'e peşkeş çekmiş, böylece Nazi sürülerini Sovyetler Birliği'ne saldırmaya özendirmiş ve ikinci Dünya Savaşının çıkmasına katkıda bulunmuş olan Batılı emperyalistler, bu kez de ABD'nin önderliği altında, özellikle 1947 yılı içinde Çekoslovakya'yı kapitalizm yoluna geri döndürmek için yeniden harekete geçmişlerdi. Ocak ayında hükümetteki burjuva partilerinin temsilcileri Sosyalist Partisi'nin sağ kanadını da yanlarına alarak yapay bir bunalım yaratmak için görevlerinden ayrıldılar. 25 Şubat 1948'de Komünist Partisi ve devrimci yığınlar buna sokağa dökülerek gerçekleştirdikleri kansız bir devrimle yanıt verdiler, işçilerin ve kendi tabanının eyleminin etkisi altında Sosyalist Partisi bir kez daha Komünist Partisi'yle işbirliğini doğruladı ve gerici güçlerin entrikaları sonuçsuz kaldı. Emperyalist devletlerin "Soğuk Savaş" doğru gidişte kilit bir rol oynadığını ileri sürdükleri "Prag darbesi" olayının içyüzü işte buydu.

"Prag darbesi" konusunda koparılan histerik yaygaraların yankıları sürerken İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg, sözümona Batı Avrupa'yı hedef alan "Sovyet tehdidi"ne karşı 17 Mart 1948'de Brüksel Anlaşması'nı imzaladılar. ABD'nin öndegelen köşe yazarlarından J. W. Alsop, bu anlaşmanın imzalandığı gün yayımlanan bir yazısında şunları söylüyordu:

"Bugün Washington'da esen hava artık savaş sonundaki hava değildir. Herşeyi olduğu gibi söylemek gerekirse bu, bir savaşa hazırlık havasıdır... Artık herkes önümüzdeki birkaç ay içinde savaşın çıkabileceğine inanıyor." (Aktaran, A. Kahn, Büyük ihanet, s. 180)

Demek oluyor ki, "Soğuk Savaş" stratejisinin yürürlüğe konulmasının ve 17 Mart 1948'de, NATO'nun önceli ya da çekirdeği olarak adlandırabileceğimiz Brüksel Paketi'nin kurulmasının en önemli ve en ivedi nedeni, Batı Avrupa ve ABD tekeli burju-

vazisinin işçi sınıfının ve Komünist Partilerinin güçlü ve güçlenmekte olduğu bu ülkelerde devrimci patlamaların olabileceği yolundaki beklentilerdi, işte, NATO’nun kuruluşu bu sürecin bir ürünüydü. NATO resmen 4 Nisan 1949’da kuruldu ve 21 Temmuz 1949’da da ABD NATO’ya katıldı.

Gerçekten de bu dönemde sömürge boyunduruğu altında tuttuğu ülkelerde vahşi bir beyaz terör sürdürmekle kalmayan emperyalist burjuvazi, "kendi" işçi sınıfına ve halkına da sistemli bir tarzda saldırıyordu. Komünist ya da ilerici insanların işlerinden edilmesi, "rejime bağlılık testi" uygulamaları, anti-komünizmin kışkırtılması ve özellikle ABD’de ilerici, demokrat ve hatta burjuva-liberal çizgide duran herkesi hedef alan beyaz terör ve ardından gelen Makkartici cadı avı, bu dönemin uygulamaları arasında yer alıyordu. Dahası, 1948-51 yılları arasında işçi sınıfının önderlerine karşı açık bir teröre varan saldırılar gerçekleştirildi. Arjantin KP Genel Sekreteri J. Calvo’nun, Belçika KP Genel Sekreteri J. Lahaut’un öldürülmesi, İtalyan KP Genel Sekreteri P. Togliatti’nin bir suikast sonucu ağır yaralanması, bu politikanın en belirgin göstergeleriydi. Emperyalist şefler, kulakları sağır eden "Sovyet tehdidi" yaygaralarına karşın, NATO’nün öncelikle Avrupa proletaryası ve halklarına karşı kurulmuş bir savunma örgütü olduğunu gizlemiyorlardı. Mayıs 1949’da ABD Dışişleri Bakanlığı, Batı Avrupa’nın askeri gücünün,

"... karışıklıkları önlemeye ve saldırıların böyle bir girişimi pahalıya ödeyeceğine inandırmaya yetecek düzeyde" (G. F. Kennan, Memoirs, s. 409-10) olması gerektiğini söylerken, ABD’nin öndegelen senatörlerinden Vandenberg 23 Ağustos 1949’da NATO’ya,

"... esas olarak iç yıkıcılığa karşı yeterli savunma sağlama pratiksel amacı için" (Alliance Policy in the Cold War, s. 71) gereksinim duyulduğunu belirtiyordu.

NATO, dün olduğu gibi bugün de, esas itibarıyla ABD emperyalizminin ve onun önderliği altındaki dünya emperyalizminin, başta proletarya ve halklara, onların ulusal

kurtuluşçu, demokratik ve sosyalist özlemlerine, ama aynı zamanda emperyalist statükoyu bozmaya ya da sarsmaya cüret eden herkese doğrultulmuş bir silahı olmuştur. Ama askeri donanımının çağdaşlığına, heybetli görünümüne ve taktiksel plandaki güçlülüğüne bu global terörizm aygıtı gerçekte, yani stratejik planda zayıftır ve ayağa kalkmaya hazırlanan proletarya ve halkların devrimci vuruşları karşısında dayanabilecek güçten yoksundur. O, tıpkı temsil ettiği gibi emperyalizm gibi çürümeye, yenilmeye ve yok olmaya mahkum "çamur ayaklı bir dev" (Lenin) dir.

(Devam edecek)

DİPNOTLAR

İngiltere, ABD ve Almanya temsilcileri arasında savaş sırasında, yani 1941, 1942 ve 1943 yıllarında İsviçre ve Portekiz’de yapılan gizli görüşmeler için, bkz. Tarih Çarpıtcıları, s. 80-82.

**Kennan 1967’de yayımlanan anılarında ise şöyle diyecekti:

"Bugün bu telgrafı, dehşet dolu bir zevkle, yeniden okudum, içindekilerin çoğu, tamamına, paniğe kapılmış Kongre Komitelerinin veya Amerikan ihtilalinin Kızları cemiyetinin, yurttaşları komünist suikastlarının tehlikelerine karşı uyarmak için çıkardıkları broşürlere benziyordu." (Y. Küçük, Türkiye Üzerine Tezler, İkinci Kitap, s. 356)

***12 Şubat 1945’de EAM ile İngiliz emperyalistleri ve onların kuklası Plastiras hükümeti arasında imzalanan Varkiza Anlaşması uyarınca, bütün gerilla birlikleri dağıtılacak, ELAS iki hafta içinde bütün silahlarını teslim edecek, EAM hükümette temsilci bulundurmayacak ve hükümet krallığın sürüp sürmemesi konusunda bir yıl içinde bir plebisit düzenleyecekti. Anlaşma, dışleri ve tırnakları sökülmüş olan Yunanistan KP’ne sözde yasal çalışma olanağı sağlıyor, ama gerillaların tutuklanması, işkence görmesi, ağır cezalara çarptırılmalarına ve katledilmelerine karşı hiçbir ciddi güvence sunmuyordu. Yaklaşık bir yıllık aradan sonra ELAS’ın ve Yunanistan KP’nin bir kesimi bu anlaşmayı tanımayarak faşist rejime karşı kavgayı 1949 yılına kadar sürdürdü.

Küreselleşme-Sermayenin Uluslararasılaşma Süreci **BURJUVAZİNİN KÜRESELLEŞME ANLAYIŞI**

Küreselleşme, globalleşmeyle eş anlamda ve burjuvazi tarafından kullanılan bir kavramdır. Bu kavram ile emperyalist burjuvazi, dünya çapında bir iktisadi, siyasi ve kültürel iç içe geçmişlik durumunu ve bu iç içe geçme eğiliminin giderek derinleştiğini kastetmektedir, iktisadi, siyasi ve kültürel alanda görülen bu eğilim, ulusal ve enternasyonal politikayı etkileyecek ve çeşitli değişimlere neden olacak boyutlara varmıştır emperyalist burjuvaziye göre. Bu kavramın merkezi unsuru, ekonomik bağımlılıktır. Bu, oldukça hızlı gelişen ve gelişme süreci içinde ulusal devletin geleneksel, kurumsallaşmış yapılarını yıkan ve ulusal ve enternasyonal alanda belli bir uyumluluğu ön plana çıkartan bir anlayışın ifadesidir. Bu kavramla emperyalist burjuvazi, insanların nicel ve nitel yeni olan bir çağda yaşadıklarını ve iktisadi ve sosyal yaşamın giderek büyüyen/artan bir bölümünün global/küresel süreç tarafından belirlendiğini ifade etmektedir.

Ama kavramın içeriği ve kullanımı konusunda görüş birliğinin olduğu söylenemez. Küreselleşme ile ifade edilen gelişmelerin ni-

celiği ve temposu oldukça farklı değerlendirilmektedir. Bazıları küreselleşme ile sadece iktisadi değişim süreçlerini ifade ederlerken, bazıları kavramın merkezine sosyal ve politik dönüşümleri koyuyorlar. Bunlara göre, anlatılan veya beklenen değişimler, nitel bir değişime neden olabilecekleri gibi, zaten var olan değişimlerin enternasyonal alanda bağımlılık sürecinin kapsamlaşmasına ve derinleşmesine neden olan nicel dönüşümler de olabilirler. Bazılarına göre küreselleşme, enternasyonal politikada, ulusal devlet olgusunun önemsizleşmesine paralel olarak küreselleşmiş toplum olgusunun oluşmasına/kurumsallaşmasına doğru gelişen bir sürecin ifadesidir. Bir kısım yazara göre de küreselleşme, zaten var olan entegrasyon ve bağımlılık ilişkilerinin nicel kapsamlaşma eğilimidir.

Görüyoruz ki, küreselleşme/globalleşme kavramı ve içeriği üzerine görüşler oldukça farklı ve sadece belirttiklerimizle sınırlı değildir. Globalleşme kavramıyla uluslararasılaşma ve çok uluslaşma kastedildiği gibi, bu kavramların (globalleşme, uluslararasılaşma

ve çok uluslaşma) bir ve aynı içerikte olamayacakları da ifade edilmektedir. Bu kavram ilk defa George Modelski tarafından 1972 yılında kullanılmış. ve o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun diğer devletleri kendine bağımlı kılma temelinde genişlemesi ifade edilmiştir. Ama kavram, özellikle revizyonist blokun dağılmasından bu yana ve "Yeni Dünya Düzeni" çerçevesinde yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Emperyalist burjuvazi ve ideologları bu kavramı toplumsal yaşamın her alanında; ekonomiden politik bilime, coğrafyadan sosyoloji bilimine kadar bütün bilim sektörlerinde moda kavram konumuna yükseltmişlerdir. Öyle ki, emperyalist burjuvazi bu kavramla dostluğu, barışı, demokrasiyi vb. ifade edecek kadar ileri gitmiştir.

Emperyalist burjuvazinin küreselleşme kavramına sığdırdığı dostluk, barış, demokrasi vb. demagojilerini bir kenara bırakarak, bu kavramla ifade edilen diğer içeriklerin veya kavramın kendisinin hiç de yeni olmadığını görürüz. Burjuva entelektüel tartışmanın kaçınılmaz kıldığı nüansları (farklı yorumları) dikkate almazsak bu kavramın esas içeriğinin kapitalizmin/sermayenin uluslararasılaşma sürecinden başka bir şey olmadığını görürüz. Kapitalizm/sermaye daha fazla uluslararasılaşıyor ve buna paralel olarak da burjuva dünya görüşü, hukuku, felsefesi de daha çok uluslararasılaşıyor. Teknolojik gelişmeye paralel olarak kapitalizm, dünyayı büyük olmaktan çıkartıyor ve "global bir köy"e dönüştürüyor. Yani bütün gelişmelerin bir avuç burjuvazi (emperyalist devlet) ve tekel tarafından kontrol edildiği bir alan haline getiriliyor, işte, yeni olmayan da bu gelişme ve bu gelişmeyi ilk gören ve açıklayanlar da burjuva ideologlar değil marksistlerdi; özellikle de Marks, Engels, Lenin ve Stalin.

Bilimsel sosyalizmin kuramcılarının ve dünya proletaryası önderlerinin bu sorunu ele alışlarını kısaca açıklayalım.

Marksist Teoride Küreselleşme Kavramı

Daha/Komünist Manifesto'da Marks ve Engels, şu tespiti yapıyorlardı.

"Amerika'nın keşfi, Ümit Burnu'nun dolaşılması yükselen burjuvaziye yepyeni alanlar açtı. Doğu Hindistan ve Çin pazarları, Ame-

rika'nın sömürgeleştirilmesi, sömürgelerle yapılan ticaret, değişim araçlarının ve genel olarak metaların artması ticarete, denizcilığe ve sanayiye o güne kadar görülmemiş bir itilim sağladı...

Büyük sanayii, Amerika'nın keşfiyle hazırlanan dünya pazarını kurdu. Dünya pazarı, ticarete, denizcilikte ve kara ulaşımında çok büyük gelişmeye yol açtı. Bu gelişme de, yeniden sanayinin yayılmasını sağladı...

Ürünleri için daima daha da genişleyen bir pazar ihtiyacı burjuvaziye yeryüzünün dört bir bucağına salar. Her yerde yuvalanmak, her yere yerleşmek, her yerde bağlantılar kurmak zorundadır burjuvazi.

Burjuvazi, dünya pazarını sömürerek, bütün ülkelerdeki üretim ve tüketime kozmopolit bir nitelik kazandırmıştır. Burjuvazi, sanayinin üzerinde durduğu ulusal zemini ayaklarının altından çekip alarak gericileri büyük bir yasa boğmuştur. Nicedir süregelen bütün ulusal sanayiler yıkılmıştır ya da günden güne yıkılmaktadır. Bunların yerini, kurulmaları bütün uluslar için bir ölüm kalım sorunu haline gelen yeni sanayiler, artık yerli hammaddeleri değil de en uzak yerlerden getirilen hammaddeleri işleyen sanayiler, ürünleri sadece içinde değil, aynı zamanda dünyanın dört bir yanında tüketilen sanayiler almaktadır... Eski yerel ve ulusal içe kapanıklığın ve kendi kendine yeterliliğin yerini çok yönlü ilişkiler ve ulusların evrensel karşılıklı bağımlılığı almaktadır" (Marks-Engels, "Manifesto", C.4, s.463-464).

Burada emperyalist burjuvazinin moda kavramı küreselleşme ile ifade ettiği bütün önemli olguları görüyoruz.

Marks, meta üretimini ve gelişmiş meta dolaşımını kapitalist üretimin tarihi ön koşulları olarak görür. Dünya ticaretini ve dünya pazarını da sermayenin modern yaşamının başlangıcı olarak tanımlar. Yani bu süreçleri/olguları; meta üretimini, dünya ticaretini ve dünya pazarını kapitalist üretimin esas kurucuları, nedenleri olarak görmez. O, bu gelişmeyi şöyle anlatır:

"Şüphesiz ki,...16. ve 17. yüzyıllardaki ticaretteki coğrafi keşiflerle ilerleyen ve tüccar sermayesinin gelişmesini süratle artıran büyük devrimlerin, feodal üretim biçiminin kapi-

talist üretim biçimine geçişini teşvikte esas momentlerden birisini oluştururlar. Dünya pazarının ani genişlemesi, dolaşımdaki metaların pekçoklaşması, Avrupalı uluslararasıındaki Asya ürünlerini ve Amerikan hazinelerini ele geçirme yarışı, sömürge sistemi, üretimin feodal sınırlarının parçalanmasına önemli katkıda bulunmuşlardır. Bununla beraber, modern üretim biçimi ilk döneminde, manifaktür döneminde ortaçağ içinde koşulların gelişmesiyle mümkün kıldığı yerlerde gelişmiştir" (Marks, Kapital, C.III, s.345).

O halde; dünya pazarı kapitalist üretim biçiminin bir sonucudur, tersi değil. Dünya pazarını oluşturan, kapitalist üretimdir ve dünya pazarı, kapitalist üretim biçimi açısından bir zorunluluktur.

Bu konuda Stalin de şöyle der:

"Kapitalizmin gelişmesi, daha geçen yızyılda üretim ve mübadele biçimini uluslararasılaştırma, ulusal içe dönüklüğü kaldırma, halkları ekonomik olarak birbirlerine yakınlaştırma ve muazzam (büyüklükteki) toprakları tedricen birbirine bağımlı bir bütünde birleştirme eğilimini gösteriyordu. Kapitalizmin devam eden gelişmesi, dünya pazarının gelişmesi, büyük su yollarının, demir yollarının inşası, sermaye ihracı vs. bu eğilimi, çok çeşitli halkları enternasyonal iş bölümü ve çok yönlü bağımlılıkla birbirlerine bağımlayarak daha da güçlendiriyordu" (Stalin, C.5, s. 159).

Görüyoruz ki, emperyalist burjuvazinin moda kavramı küreselleşme ile açıklanmak istenen hiçbir olgu yeni değildir.

Konumuzun kapsamını aşacağından ve bir yerde de konumuz dışı olduğundan dolayı anlatımını ve kanıtlanmasını bir kenara bırakarak şu tespiti yapıyoruz:

Kapitalist üretim ve ticaretin gelişme derecesini göz önünde tutarsak 19.yüzyılın ilk yansını, genel anlamda 1800-1825 dönemi dünya ticareti ve dünya pazarı oluşumunun başlangıç süreci olarak görebiliriz.

Demek oluyor ki, emperyalist burjuvazinin '80'li, özellikle de '90'lı yıllarda kendi dünyasını ifade etmek için ürettiği küreselleşme kavramı, marksist teori/anlayış açısından başlangıcını dünya ticaretinin ve pazarının oluşma sürecinde almaktadır. Yani dünya,

dünya ticareti ve dünya pazarı temelinde 1800'lerden bu yana küreselleşmektedir, globalleşmektedir. Bu, küreselleşmenin ilk aşamasıdır.

Küreselleşmenin ikinci ve niteliksel olarak nihai aşaması emperyalist dönemi kapsar. Bu aşamanın diğer adı, dünya ekonomisidir. Kapitalizmin, emperyalizm aşamasına girmesiyle birlikte dünyanın tekeller ve emperyalist devletler tarafından paylaşımı, bütün dünyanın (ülkelerin, ulusların) ekonomik bağlarla birbirine bağlanması esas itibarıyla tamamlanmıştı. Emperyalizm, uluslararası iktisadi ilişkilerde yeni oluşumları ifade ediyordu. Şüphesiz ki, kapitalizm değişmemişti. Değişen, uluslararası iktisadi ilişkilerin kapitalizmin gelişmesinden kaynaklanan nedenlerden dolayı daha da derinleşmesi, kapsamlaşması ve yeni biçimler almasıydı.

Kapitalizmin, emperyalist çağda kazandığı görünümün en önemlilerinden birisi, sermayenin tekeli ve enternasyonal olmasıydı. "Sermaye, enternasyonal ve tekeli olmuştur." (Lenin)

Lenin, "Emperyalizm..." yapıtında da şöyle der:

"Kapitalizm, dünya pazarını çoktan oluşturdu. Sermaye ihracı arttıkça ve büyük tekeli birliklerin yabancı ülkeler ve sömürgelele ilişkileri ve 'etki alanları' her bakımdan genişledikçe, işler 'doğal olarak' bu birlikler arasında, uluslararası bir anlaşmaya ve uluslararası kartellerin kurulmasına doğru yöneldi.

Bu, sermaye ve üretimin evrensel konsantrasyonudur, daha öncekileriyle karşılaştırılamayacak kadar yüksek bir konsantrasyon" (Lenin, Emperyalizm...C.22, s.250).

Stalin, bu süreci şöyle anlatır: •

"Sömürge ve bağımlı .ülkelere yoğun sermaye ihracı; bütün yerküreyi kapsayana kadar sömürge ve 'nüfuz alanları'nın sömürülmesi; kapitalizmin, dünya nüfusunun ezici çoğunluğunun bir avuç 'ileri' ülkeler tarafından mali köleciliğin ve sömürgeci baskının bir **dünya sistemine** dönüşmesi. Bütün bunlar, bir taraftan münferit ulusal ekonomileri ve ulusal toprakları, dünya ekonomisi denen bütünlüklü bir zincirin halkalarına dönüştürdü ve diğer taraftan da dünya nüfusunu iki

kampa böldü: Geniş sömürge ve bağımlı ülkeleri sömüren ve ezen bir avuç 'ileri' kapitalist ülkelere ve emperyalist boyunduruktan kurtulmak için mücadeleye zorlanmış olan sömürge ve bağımlı ülkelere oluşan çoğunluğa". (Stalin, C.6, s.83/84).

Sonuç:

Dünya ticareti, dünya pazarı ve uluslararası iş bölümü doğuyor ve kapitalist üretim, bu süreçler/olgular çerçevesinde dünya hakimiyetini kuruyor. Ama kapitalist üretim o aşamasında kalmıyor, onun gelişmesi devam ediyor. Kapitalizm, dünya ticaretini ve dünya pazarını oluşturduğu serbest rekabetçi aşamasından gelişmesinin **nihai aşaması** olan emperyalist aşamasına geçiyor. Ve kapitalizm, emperyalizm aşamasında belli bir sistem oluşturuyor. Bu sisteme dünya ekonomisi diyoruz.

Demek oluyor ki;

- Dünya ticareti ve dünya pazarı kapitalizmin serbest rekabetçi döneminde oluşuyor. Bu süreç, aynı zamanda küreselleşmenin de başlangıç aşamasıdır.

- Dünya ticareti, dünya pazarı ve uluslararası iş bölümü temelinde yükselen dünya ekonomisi kapitalizmin emperyalist aşamasında oluşmuştur. Ve kapitalist sistemde bütün dünya ülkeleri bir bütünselliği ifade eden dünya ekonomisinin, bu zincirin birer halkası olmuşlardır. Bu süreç, küreselleşmiş dünya anlamına gelir.

Görüyoruz ki, emperyalist burjuvazinin ideologlarının ve küçük burjuva dönük avanakların küreselleşme kavramıyla ifade etmeye çalıştıkları gelişmelerde **nitel** bir değişim yok. Emperyalist burjuvazi, özellikle revizyonist blokun yıkılmasından sonra ve bu blokun çöküşünü sosyalizmin çöküşü olarak lanse ederek, dünyanın değiştiğini ifade etmek için küreselleşme kavramına sarılmıştır. Şüphesiz ki dünya değişmektedir. Ama bu değişimler, kapitalist üretim biçimi çerçevesindeki gelişmelerdir. Bunlar, sistemi inkar eden, onu karakter bakımından başkalaştıran nitel değişimler değildir. Tersine sistemi derinleştiren, kapsamlılaştıran ve buna paralel olarak da onun çelişkilerini keskinleştiren nicel gelişmelerdir. Küreselleşme kavramı ile ifade edilen politikanın, ekonominin ve kül-

türün küreselleşmesi, emperyalizmden ve kapitalizmin genel krizinin derinleşmesinden başka neyi ifade ediyorlar? Küreselleşme rekabeti, sermayenin konsantrasyonu, tekelciliği, sermaye ihracım, kapitalist üretimin uluslararasılaşmasını, ulusal devlet olgusunun önemsizleşmesini, bağımlılığı dışlıyor mu? Hayır, tam tersine kapsıyor, bu ve benzeri süreçlerin ifadesi oluyor. Bu gelişmelerin hemen hemen hepsini Lenin, özellikle "Emperyalizm..." eserinde anlatmıyor mu? Anlatıyor. Demek oluyor ki Lenin, "Kapitalizmin En Son Aşaması Olarak Emperyalizm" çalışmasında küreselleşmeden, sermayenin uluslararasılaşmasından başka bir şey anlatmamıştır. Bir taraftan emperyalist burjuvazi ve ideologları ve diğer taraftan da küçük burjuva, dönük, hain avanaklar özgür, demokratik, barışçıl bir dünyanın fotoğrafını çıkartmaya çalışıyorlar. Böyle bir dünyayı kapitalist sistem ve antikomünizm temelinde kuruyorlar. Yıllardan beri, en azından bir asırdan bu yana marksistlerin bu konudaki tespitlerini dünya işçi sınıfına, emekçilerine ve marksistlere karşı kullanmaya çalışıyorlar. Marksist teorinin bir asırlık tespitini yeniden keşfediyorlar ve çıkarlarına uygun bir şekilde yorumluyorlar. Şimdi aynı olguları bir de biz yorumlayalım ve küreselleşmeyi, onu ifade eden faktörlerini ele alarak açıklayalım.

Küreselleşmenin itici Güçleri

Yukarıda da açıkladığımız gibi küreselleşme, sermayenin uluslararasılaşmasından; dünya çapında genişlemesinden/yaygınlaşmasından başka bir şey değildir. Burada yeni olan bir şey yok ve K. Marks ve F. Engels bundan 151 yıl önce, "Manifesto"da bu süreci göstermişlerdir. Dünya ticaretinin gelişmesi, dünya pazarının doğuşu, nihayet dünya ekonomisinin oluşması ve buna bağlı olarak sermaye ihracının gelişmesi Marks, Engels, Lenin ve Stalin'in bu konudaki tespitlerini tamamen doğrulamıştır.

Küreselleşme konusunda esâs ele alınması gereken soru şudur: Bilinen nicel ve nitel gelişmelerden dolayı küreselleşmenin yeni karakteristik bir aşamasından bahsedebilir miyiz, bahsedemez miyiz? Döneklerle, ha-

inlerle, küçük burjuva avanaklarla birlikte emperyalist ideologlar bu soruya kendi açılardan olumlu bir cevap veriyorlar. Onlara göre dünya değişmiştir ve globalleşme, yeni bir dünyanın ifadesidir. Ama marksistler, özellikle de coğrafyamızda bu soruyu kendilerine sormamışlardır. (Bkz. Proleter Doğrultu, Sayı 14, Ocak-Şubat 1998).

Konumuzun esasına dönelim. Marksist teori açısından sorun şu olmalı: Sermaye, giderek daha ivmeli ve kapsamlı bir şekilde dünya çapında örgütleniyor. Sermaye, dünya çapında faal olan bir üretim ağı örüyor. Sermaye, bütün kendini değerlendirme koşullarında uluslararası oluyor ve giderek uluslararası sermaye olarak biçimleniyor. Yani küreselleşmenin, gelişmenin motoru olan sermaye grupları doğuyorlar. Bu sürecin diğer adı, çok uluslu veya uluslararası tekellerdir. Esasen bu tekeller, küreselleşme sürecinin itici gücünü oluşturuyorlar ve giderek de ulusal sınırları ve düzenlemeleri yıkarak küresel yönlendirme sistemini kuruyorlar. Yani Lenin'in "Emperyalizm..." eserinde ele aldığı bütün süreçleri burada görüyoruz. Şimdi bunları güncel boyutlarıyla gösterebiliriz.

I- Küreselleşmenin itici gücü olarak uluslararası tekeller - Sermayenin uluslararasılaşma sürecinin gelişmesinde uluslararası veya çok uluslu tekellerin rolü

- Doğrudan Yatırımların Gelişme Seyri

Yabancı doğrudan yatırımlar son yıllarda devasa boyutlarda bir gelişme göstermiştir. Örneğin, bu türden yatırımların yıllık hacmi 1985'te 56 milyar dolardan 1990'da 203 milyar dolara çıkarak % 262,5 oranında, yani 3.6 misli artmıştır. 1991/92-94 dünya ekonomik krizinin etkisiyle bu yatırımların yıllık hacmi 1991'de 159; 1992'de 173 milyar dolara düşmüş, ama sonraki yıllarda artmış ve 1996'da 349 milyar dolara ulaşmıştır. Bu, 1985'ten 1996'ya % 523 oranında, yani 6.2 misli ve 1990'dan 1996'ya da % 72 oranında, yani 1.7 misli bir artışın ifadesidir. Yabancı yurt dışı yatırımlarının bu denli hızlı gelişmesinde dünya çapındaki liberalleşme sürecinin ilerlemiş olmasının ve yeni yatırım ve ik-

tisadi büyüme merkezlerinin doğmuş olmasının rolü büyük olmuştur.

Yabancı sermaye yatırımlarının toplam hacmi ise 1980'de 518 milyar dolardan 1990'da 1.690 ve 1996'da da 3 bin!78 milyar dolara çıkmıştır. Bu, 1980'den 1990'a %226 oranında, yani 3.2 misli; 1990'dan 1996'ya % 88 oranında, yani 1.9 misli ve 1980'den 1996'ya da % 513 oranında, yani 6.1 misli bir artış ifade etmektedir.

Bu, sermayenin görünüşte büyük bir küreselleşmesidir, yani uluslararasılaşmasıdır. Gerçekte ise sermaye, uluslararasılaşma süreci içinde bölgeselleşiyor. Bu noktaya aşağıda geleceğiz.

- Uluslararası tekellerin gelişine seyri

Yabancı ülkelere yapılan doğrudan yatırımların artışına paralel olarak çok uluslu tekellerin ve şubelerinin de oluşumu hızlanmıştır. Merkezi 15 sanayi ülkesinde olan çok uluslu tekel sayısı 1969'dan 1993'e % 285 oranında artarak 7.000'den 27.000'e çıkmıştır. Yine BM'nin verilerine göre ("World Investment Report 1997") çok uluslu tekellerin sayısı 44.000 ve bunların şube sayısı da 280.000'dir. Bu 280 bin işletmenin toplam cirosu 1993'teki dünya ihracatından yaklaşık % 30 fazlaydı. Dünya ticaret hacminin üçte birinden fazlası da çok uluslu tekeller arası ticaret akışından oluşuyordu. Salt bu veriler, uluslararası (sınır aşın) meta, hizmet, sermaye, teknoloji transferinde bu tekellerin belirleyici olduklarını gösteriyor. Japon dış ticaretinin % 40'ı Japon tekellerinin merkeziyle şubeleri arasındaki ticaret akışından oluşmaktadır. Dolar ve meta bazında yapılan hesaplamaya göre yurt dışında satılan Amerikan metallerinin % 80'i ihracatı değil, tekel merkezleri ile şubeleri arasındaki transaksyonu (mali muameleleri) oluşturmaktadır.

Sadece çok uluslu tekellerin değil, onların yurt dışındaki şubelerinin yatırımları da göz önünde tutulursa toplam yurt dışı yatırımlarının; uluslararası üretimin hacmi 1996 yılı itibarıyla 349 milyar dolardan 1,4 trilyon dolara çıkmaktadır.

En güçlü çok uluslu tekeller, dünya ekonomisini kontrol ediyorlar. Mali ve banka kurumları hariç en büyük 100 çok uluslu tekelin

1995'te-ki yurt dışı varlığı 1.7 trilyon dolara varıyordu. Bu, 1993'e göre % 30 oranında bir artış demektir. En büyük 100 uluslararası tekel, bu türden tekellerin ancak % 0,25'ini oluşturmalarına rağmen, bütün bu türden tekellerin 8,4 trilyon dolara varan sermaye stokunun beşte birini kontrol ediyor. Bu en büyük 100 tekelin merkezi, Daewoo Corp. (Güney Kore) ve Petroleos De Venezuela hariç sanayi ülkelerinde. Bunların arasında 33 Amerikan, 16 Japon, 12 Alman ve İngiliz ve 9. Fransız tekeli var. •

- Firma birleşmeleri ve sermayenin uluslararasılaşma boyutu

Dünya çapında firma birleşmelerinin ve devralmalarının hacmi 1988'de 112,5 milyar dolardan 1995'te 229,3 milyar dolara çıkıyor, yani % 103,8 oranında artıyor. Aynı dönemde yurt dışı doğrudan yatırımları da 168,1 milyar dolardan 317,8 milyar dolara çıkıyor. Yani % 89 oranında artıyor. Doğrudan yurt dışı yatırımlarında birleşme ve devralmaların payı 1988'de % 66,9'dan 1995'te % 72,2'ye çıkıyor. Herhalükarda doğrudan yurt dışı yatırımlarının üçte ikisi birleşmeler ve devralmalar için kullanılmaktaydı. Sadece dört emperyalist ülkenin (ABD, Japonya, Fransa, Almanya ve İngiltere) toplam yurt dışı yatırımlarındaki payı 1988'de % 67,2 (113 milyar dolar). Bu pay 1995'te % 65,2 oranında gerçekleşiyor (207,4 milyar dolar). Bu dört emperyalist ülke doğrudan yurt dışı yatırımlarının 1988'de % 64,8'ini ve 1995'te de % 66,6'sını firma birleşmeleri ve devralmalar için kullanmışlar.

Sadece 1998 yılında gerçekleşeceği açıklanan ve gerçekleşen en büyük firma birleşmelerinin toplam transaksyon değeri 595,78 milyar dolara varıyordu.

Bu veriler şunu gösteriyor: Dünya çapında sürdürülen rekabette, pazar ve üretim alanlarını nüfuz altına alma mücadelesinde sadece ve sadece çok az sayıda ve üretim ve sektörde hakim konumda olan dev tekeller var olma şansına sahiptirler. Bunlar, dünyanın her tarafında var olan ve örgütlenmiş durumda olan tekellerdir.

2- Küreselleşmenin ifadesi ola-

rak uluslararası üretim ağı - Sermayenin uluslararasılaşmasının doğrudan ifadesi olarak uluslararası üretim

Dünya 'pazarı, kapitalist üretim biçiminin evrensel gelişmesinde çok önemli bir rol oynar. Belirttiğimiz gibi, daha önce de emperyalizm öncesinde de dünya pazarı vardı. O dönemin; kapitalizmin serbest rekabetçi döneminin dünya pazarı uluslararası iş bölümü formunda ve birbirinden kopuk ulusal ekonomilerin toplamı temelinde yükselen bir pazardı. Emperyalizm, ulusal ekonomilerin birbirlerinden tecrit olma durumunu yıkmıştır. Bunun adı, dünya ekonomisidir. Demek oluyor ki, küreselleşme denince, diğer şeylerin yanısıra, üretimin uluslararasılaşmasının yeni bir süreç olduğunu sananlar fena halde yanılıyorlar. Bu, kapitalizmin emperyalist/tekelci aşamasına geçmesiyle oluşan bir süreçtir ve dolayısıyla hiç de yeni değildir. Yeni olan, bu alandaki üretimin uluslararasılaşmasındaki gelişmelerin büyük boyutlar almasıdır. Öyleyse değişim nitel değil, niceldir. Yeni olan, sermayenin dünya çapında özgür hareketini engelleyen sınırlamaların ortadan kaldırılması, bütün ulusal pazarların enternasyonal sermayeye açılmasıdır. Oldukça hızlı gelişen bu sürecin üç özelliği vardır.

a- Ticaret sermayesi uluslararasılaşıyor ve dünya pazarının oluşmasına taban teşkil ediyor. Bu süreç, 1800-1825'ten bu yana devam etmektedir.

b- Faiz taşıyıcı sermaye, yani kredi; para sermaye uluslararasılaşıyor ve uluslararasılaşma sermaye akışının önündeki engellerin yıkılmasıyla, yurt dışı yatırımlarıyla güçleniyor ve çok uluslu tekellerin transaksyonuyla ve uluslararası kredi sistemiyle pekiştiriliyor. Yine 19. yüzyılda, başlayan bu süreç, emperyalist çağda oldukça gelişmiştir.

c- Üretken sermaye uluslararasılaşıyor. Bunda amaç, azami kâr ve masrafların en düşük seviyeye düşürülmesi. Yani uluslararasılaşan sermaye, hiçbir sınır tanımıyor ve kendi-

si için en uygun koşullar dünyanın hangi bölgesinde ve ülkesindeyse orada üretime başlıyor. Bu, kapitalist üretim biçiminin; üretken sermayenin uluslararasılaşmasıdır. Bu süreç, ilk iki noktaya n a z a r a n ; yani dünya ticareti ve dünya pazarının oluşmasına nazaran nispeten geç başlamıştır. Bu süreç, dünya ekonomisinin oluşması döneminde g ü n d e -

me gelmiştir daha ziyade.

Bugün açısından önemli olan, bu sürecin; üretimin uluslararasılaşmasının varmış olduğu boyutlardır. O halde yeni olan, sürecin kendisi değil, sürecin nicel gelişme boyuttandır. Birkaç veriyle bunu göstereyim.

Siemens tekelinde çalışanların toplam sayısı 1991/92 döneminde 413 bindi. Bunun % 61'i yurt içinde, geriye kalan % 39'u da yurt dışında istihdam edilmişti. 1996/97 döneminde bu tekelde çalışanların sayısı 386 bine düşer. Bunun içinde yurt içinde istihdam edilenlerin payı % 51, yurt dışında istihdam edilenlerin payı da % 49'du. Yine aynı tekelin 1991/92'deki toplam yatırım miktarı 8 bin 574 milyar dolardı. Bu miktarda içinde yurt içi yatırımlarının payı % 68'di. Geriye kalan da (% 32) yurt dışında yatırılmıştı. Tekelin toplam yatırımları 1996/97 döneminde 9 bin 761 milyar marktı. Bunun % 39'u yurt içinde, geriye kalan % 61'i de yurt dışında yatırılmıştı. Yani 6-7 sene içinde durum tamamen yurt dışı lehine değişmiştir. Tabii ki böyle bir gelişme; üretimin uluslararasılaşması sadece Siemens tekelinde görülmüyor. Bütün iddialı tekeller, üretimlerini dünya çapında sürdürüyorlar. Önemli olan, bir ürün/meta nerede en ucuza üretiliyorsa orada üretim ağının kurulmasıdır. Bu nedenden dolayı bir tekelin rekabet gücü, ülke (ulusal) içindeki üretim koşullarına değil, dünya çapındaki üretim koşullarına bağlıdır. Ve dünya çapında üretim ağını kurabilen bir tekel, rekabette var olma/güçlü olma fırsatına sahip olmuş oluyor. Üretimin uluslararasılaşmasının emperyalist ülkeler açısından hangi boyutlara vardığını şu veriler de gösteriyor.

1993 yılı itibariyle Fransa açısından tekel içi ihracatın toplam ihracattaki payı %34'e varıyordu. Bu oran, aynı yıl bazında Japonya açısından % 25; ABD açısından % 36 ve İsveç açısından da % 38 oranlarına varıyordu.

En büyük 100 uluslararası tekelin yatırım amaçları da üretimin uluslararasılaşma sürecinin varmış olduğu boyutları göstermek açısından önem taşırlar.

1990-1995 döneminde Avrupa'nın en büyük 100 tekelinin toplam yatırımlarında yurt dışının payı % 59'du. Bu oranın 1996-2000 döneminde % 63'e çıkacağı hesap ediliyor. Kuzey Amerika'nın en büyük 100 tekelinin toplam yatırımlarında yurt dışının payı 1990-1995 döneminde % 42 idi. Bu oranın 1996-2000 döneminde % 55'e çıkacağı tahmin ediliyor. Japonya'nın en büyük 100 tekelinin toplam yatırımında yurt dışının payı 1990-1995 döneminde %48 idi. Bu payın 1996-2000 döneminde % 63 olacağı sanılıyor.

Üretimin, üretken sermayenin uluslararasılaşma boyutunu göstermek için yukarıdaki verilerin yeterli oldukları kanısındayız.

3- Küreselleşmenin ifadesi olarak mali pazarların gelişmesi- Spekülasyonun uluslararasılaşma boyutları

Mali sermaye, sanayi ve ticaret sermayesinin yanısıra var olan bir sermaye türüdür. Bu sermayeyi diğerlerinden ayıran, onun sürekli para formunda sermaye olmasıdır. Şüphesiz, sermaye kendini değerlendirmek istiyorsa, mutlaka para formundan geçmek zorundadır. P-M-P: Para-me-ta-daha fazla para. Bankalar, borsalar, sigortalar, değerli kağıtlar vs. para formundaki sermayelerdir. Mali sermaye, sadece geçici olarak para formunu alan değil, kendini değerlendirmek - sermaye olarak var olmak için- sürekli para formunda kalan ve para aşamasında çoğalan sermayedir.

Kapitalizmin yasaları nesnelidir ve sermayenin hareketi de nesnel yasalara göredir. Hiçbir güç nesnel yasaların gelişme seyrini değiştiremez, bu yasaları ortadan kaldıramaz. Ama etkileyebilir. Hal böyle olmasına rağmen burjuvazi, kapitalizmi ehlileştirmek,

onun hareketine gem vurmak için teoriler üretmiştir. Keynesçiler, sosyal demokratlar, reformistler kapitalizmi, sermayenin hareketini gemlemek için teori üretenlerin başında gelirler. Ama sermaye hareketi, kapitalizmin gelişme seyri bunları çürütmüştür. Ama buna rağmen her kriz döneminde sermaye hareketini kontrol etmek için tedbirlerin alınması hep gündeme getirilmiştir. Asya-Rusya krizinden bu yana bolca, sermaye hareketini gemlemek için tedbirlerden bahsedilmektedir. Yine başarısız kalınmıştır. En azından kapitalizmin tarihi kadar eski olan sermaye hareketi hep kendi yasaları doğrultusunda gelişmiştir. Örneğin hiçbir güç borsa-spekülasyon krizlerini engelleyememiştir. Hiçbir ulusal devlet, sermayenin para formunda uluslararasılaşmasını engelleyememiştir. Ulusal devletin tedbirleri, sürecin gelişmesini en fazlasıyla geciktirmiştir.

Küreselleşme dendiğinde ilk akla gelen, para formundaki sermayenin dünya çapındaki hareketidir. Bu sermaye ile kastedilen de spekülasyondur, borsa işlemleri, hisse senetleri, vb.dir. Mali işlemler, borsa, spekülasyon en azından kapitalizm kadar eskidir. Bu alanda da yeni olan bir şey yoktur. Ama şüphesiz ki yenilik vardır. Bu da bu türden sermayenin almış olduğu boyutlardır. Spekülatif sermayenin hacmi akıl almaz miktarlara ulaşmaktadır. Örneklesek; dünya döviz pazarlarındaki günlük ortalama ciro hacmi 1989'da 590 milyar dolardan 1998'de 1.490 milyar dolara çıkarak sadece 9 sene içinde % 152 oranında, yani 2,5 misli artmıştır. Demek oluyor ki, günümüzde her gün ortalama 1500 milyar dolar tutarında bir sermaye jet hızıyla yerküreyi dolaşüyor ve nerede en fazla kâr elde edeceğine inanıyorsa orada konaklıyor.

Bu türden sermaye hareketinde, bu türden sermayenin uluslararasılaşmasında mutlaka yeni bir şey aranıyorsa, bu yenilik neoliberalizmdir. Emperyalizm geri kalmış ülkelere dayattığı neoliberal politikalarla bu ülkelerde ulusal hiçbir alan bırakmamaktadır. Emperyalizm, sermaye hareketini kısıtlayan, yavaşlatan bütün engelleri yıkmakta ve onun en özgür bir şekilde hareketini sağlamaktadır, işte, yeni olan da sadece ve sade-

ce budur. Sermaye hareketinin önündeki engeller yıkıldığı içindir ki, bu türden sermayenin uluslararasılaşması (globalleşmesi) örneğin bu yüzyılın başındaki hareketiyle karşılaştırılmayacak derecede hızlı gerçekleşmektedir.

Aynı hızlı bir uluslararasılaşmayı banka sermayesinde de görüyoruz. Aynen çok uluslu tekellerde olduğu gibi banka sektöründe de rekabet gücüne sahip olmak için banka birleşmeleri baş döndürücü bir hızla geliyor ve bunların sermaye hacmi akıl almaz boyutlara varıyor. Banka sermayesinde konsantrasyon ve mali sermayenin uluslararasılaşma eğilimini Lenin "Emperyalizm..." eserinde ele almış ve açıklamıştı. Lenin'in bu çalışmasında saptadığı gelişme ile bugünkü gelişme arasında nitel bir fark yoktur, ama oldukça büyük bir nicel gelişme farkı vardır.

Benzeri bir gelişmeyi sigorta şirketlerinde de görüyoruz.

Toparlarsak:

Çağımız değişmemiştir ve emperyalist burjuvazinin küreselleşme kavramıyla açıklamaya çalıştığı gelişmeler leninist emperyalizm analizinin doğrulanmasından başka bir anlam taşımaz.

Üretimin konsantrasyonu ve tekellerin oluşması ve kapitalist ekonomide oynadıkları rol yeni değil. Bankalar ve rolleri yeni değil. Mali sermayenin oluşması ve kapitalist ekonomideki rolü yeni değil. Sermaye ihracı yeni değil. Dünyanın tekeller tarafından paylaşılması yeni başlamadı. Dünyanın güçlü devletler tarafından paylaşılması da keza yeni bir olgu değil. Bütün bu süreçleri, leninist emperyalizm analizinde görmekteyiz.

Şimdi sermayenin ve üretimin uluslararasılaşmasını ve sonuçlarını gösteren gelişmelerin ifadesi olan bazı sonuçları tez formunda tespit edelim.

- Yüzyılın başına nazaran sonunda, yani 100 sene içinde sermayenin uluslararasılaşması devasa boyutlarda gelişmiş ve kapitalizmin emperyalist aşamasına girişiyle veya bu yeni aşamanın ifadesi olarak oluşan dünya ekonomisi gelişmiş bir sistem olmuştur. Günümüzde uluslararası kapitalizm, yüzyılın başında uçlanmaya başlayan çok uluslu te-

kellerden oluşan bir kapitalizm olmaktan çıkarak, bütün alanlarında uluslararası olan bir sisteme dönüşmüştür. Bugün araştırma, geliştirme, üretim, satışın örgütlenmesi, haberleşme (komünikasyon), sermaye hareketi uluslararasıdır. Bu sürecin taşıyıcısı da çok uluslu tekellerdir. Bu tekellerin sayısı yüzyılın başında birkaç iken, bugün 40 bine çıkmıştır. Bu tekeller küresel hareket etme yeteneğine sahip olmak için doğmuşlardı, yüzyılın başında. Şimdi ise bu olanaklarını özürce kullanıyorlar.

- Yüzyılın başında oluşan dünya ekonomisinin bütün dünyayı etkileme gücü sınırlıydı. Bu sınırlı oluş, gelişmenin diyalektiğinde aranmalıdır. Bunun ötesinde Ekim Devrimi ile dünyanın altıda biri kapitalist sistemden kopmuştu. Yüzyılın sonuna gelindiğinde, ve böylece "pazar ekonomisi" tam anlamıyla "dünya pazar ekonomisi"ne dönüşmüş ve birkaç emperyalist ülkenin nüfuzu altında da olsa sermaye dünyanın en ücra köşelerine girmiştir.

- Uluslararası tekeller, küresel hareket ediyorlar, küresel düşünüyorlar, üretiyorlar ve dağıtıyorlar. Ama her bir uluslararası tekelin, ne denli çok uluslu olursa olsun, üs, çıkış noktası olarak kullandığı bir ulusal devlet var. Yani sermayenin mülkiyet biçiminde ulusal olgu belirleyici oluyor. Her bir devlet, kendi "ulusal" tekeli siyasi ve sermayesel olarak destekliyor, onun uluslararası rekabet gücünü artırmak için yol açıyor. Aksi takdirde, Amerikan, Alman, Japon vb. çok uluslu tekellerinden bahsedilemez.

- Sermayenin, üretimin ve pazarın küreselleşmesine; kapitalist üretimin uluslararasılaşma-sına paralel olarak bütün kapitalizm özgü gelişmeler de küresel boyutlar almaktadır.

- Rekabet, sermaye konsantrasyonu, modern teknoloji sonuç itibarıyla kronik kitlesel işsizliğe neden olmuştur. Daha ucuza ve daha fazla üretmek için giderek daha az sayıda işçi çalıştırmak, kapitalizmin genel krizi sürecinde eğilim olmaktan çıkarak yasa olmuştur. Öyle ki -yapılan hesaplamalara göre- 21. yüzyılda çalışabilir nüfusun beşte birinin çalışması tekellerin azami kârı için yeterli olacaktır. Ama kapitalizmin işsizliğin boyutlarını

bu denli genişletip genişletemeyeceği siyasi bakımdan soru götürür. Marks, Kapital'de şu tespiti yapıyordu: "Üretici güçlerin, işçilerin sayısını mutlak azaltan bir gelişmesi, yani bütün ulusun kendi toplam üretimini daha kısa zamanda üretmesini sağlayacak bir gelişme, nüfusun büyük kısmını işsiz bıraktığı için, devrime neden olabilir" (K. Marks, Kapital, C.III, s.275.).

Uluslararasılaşan kapitalizmin gelişme yönü böyle. Ama o zamana kadar bu sömürü sistemi devrimlerle yıkılmazsa, kapitalizm işçilerin, işsizlikten dolayı devrime yönelmelerini engellemenin yollarını arayacaktır.

- Emperyalist burjuvazi ve ideologları sürekli, globalleşmeden ve bunun sonucu olarak dünyanın bir "global köy"e dönüşmesinden bahsediyorlar. Bu doğrudur. Ama dünya aynı zamanda bölgeselleşmektedir. Dünya çapında sermaye ve ticaret akışına, pazar kapasitesine baktığımızda iki süreç görmekteyiz: Dünya horizontal (genişliğine) olarak globalleşiyor ama vertikal (derinliğine) olarak bölgeselleşiyor. Küreselleşen dünyanın bölgeselleşme, sürecini üç merkez ifade ediyor, a-NAFTA (ABD, Kanada ve Meksika), b-AB ve c- Pasifik alanı (Japonya ve "Asya Kaplanları" denen ülkeler (Yeni Zelanda ve Avustralya). Dünya çapında nüfuz sahibi olan hemen hemen bütün tekellerin merkezi bu üç bölgededir. Dünya üretiminin büyük bir kısmı (beşte dördü) bu bölgelerde sağlanıyor. Dünya ticaretinde de bu bölgelerin payı oldukça yüksek. Yurt dışı yatırımları ve genel olarak sermaye hareketi de bu bölgelere yönelik. Demek oluyor ki, dünya yüzeysel olarak globalleşirken, bu bölgeler vertikal olarak/derinlemesine bölgeselleşmiş oluyor. Aslında bunda yadırganacak bir durum yok. Yadırganması gereken anlayış, sürekli küreselleşmekten bahsedilirken, dünyanın üç bölge bazında bölgeselleşmiş olmasının göz ardı edilmesidir. Oysa bölgeselleşme, emperyalistler arası rekabette hakimiyet alanının ifadesidir. Bölgeselleşme, dünyanın yeniden paylaşılmasını talep eden güçlerin hakimiyet/çıkış alanıdır. Gelişmenin bu yönü görülmeksizin globalleşmekten bahsetmek, globalleşmeyi burjuva anlamda yorumlamak anlamına gelir. Emperyalist burjuvaziye göre

dünya ne denli global olursa, o denli dostluk, barış, refah artar, demokrasi uygulanır! Demirel de böyle konuşuyor. Ama dünya globalleşmesine rağmen, dostluk, barış sağlamıyor, "refah" ve "demokrasi" sözkonusu üç bölgede görülüyor. Dünyanın geriye kalan kısmında global sefalet, açlık ve baskı hakim.

Rekabetten dolayı, belli başlı emperyalist güçler arasında bölgeselleşme eğilimi esas eğilimdir. Sadece ABD, Japonya ve Almanya'nın dünya üretimindeki payı % 48.4, dünya nüfusundaki payı da % 8.4 (1991). Buna bölgeselleşme mi, yoksa küreselleşme mi denir?

Yüzde yüz tam globalleşme sermaye hareketinin diyalektiğine aykırıdır. Dünya bir noktaya kadar küresellesin O nokta ise dünyanın yeniden paylaşılması için emperyalistler arası savaşın başladığı noktadır. Ama emperyalist burjuvazi globalleşmeyi böyle anlatmıyor. Emperyalist burjuvaziye göre globalleşme, geneldir, rekabetten bağımsızdır. Doğrudur. Ama genel globalleşme sürecini açtığımızda, bu genelin içinde emperyalist ülkelerin, çok uluslu tekellerin dünya hakimiyeti için acımasız bir rekabetini görürüz. Öyleyse; her bir emperyalist ülke kendisi için geçerli olan bir globalleşmeden yana. Bu da rekabet, savaş ve bölgeselleşme demektir. I. Emperyalist Paylaşım Savaşı'ndan önce dünya yeteri kadar globalleştiği için emperyalist savaş çıktı. Aynı dünya H. Emperyalist Paylaşım Savaşı'ndan önce de yeteri kadar globalleşmişti ve yeniden paylaşılması için emperyalist savaş çıktı. Aynı süreç şimdi de işliyor. Buradan çıkartmamız gereken sonuç şudur: Küreselleşme, emperyalist güçler arasında rekabetin şiddetle sürdürülmesi anlamına gelirken, bölgeselleşme, önde gelen emperyalist güçlerin bu küreselleşme süreci içinde hakimiyetlerini sağladıkları alanın ifadesidir.

Neoliberalizm, küreselleşmenin; sermayenin uluslararasılaşmasının bugünkü boyutuna tekabül eden siyasi ifadedir. Neoliberalizm, uluslararası tekellerin çıkarlarını, sermayenin dünya çapında engelsiz dolaşımını, pazarların tamamen açılması önündeki ulusal engellerin yıkılmasını ifade eder. Aynı

zamanda neoliberalizm, emperyalizme bağımlı, yeni sömürge ülkelerde işgücünün ve yeraltı kaynaklarının; bütün ulusal zenginliklerin talan edilmesi anlamına gelir. Yeni sömürge sistemi olmaksızın emperyalizm var olamaz. Bundan dolayıdır ki emperyalizm, sermayenin o andaki uluslararasılaşma derecesine tekabül eden politika ve kurumlarla yeni sömürge ve bağımlı ülkeleri talan eder. Bu politikanın adı neoli-beralizmdir ve uygulayıcı kurumlar ise esasen IMF ve Dünya Bankasıdır. Her bir bağımlı ülke, uluslararasılaşan sermayenin çıkarlarına göre yeniden yapılanmalıdır. Ancak, yeniden yapılanmayı gerçekleştiren yeni sömürge ülkeler kredi alabilirler. Özellikle bu iki kurum, yeniden yapılanma için her bir yeni sömürge ülkenin koşullarına uygun düşen programlar hazırlarlar. Bu programların esası, özelleştirmeden, sınıf mücadelesini ezmekten, ücretleri düşük tutmaktan ve bütün ulusal zenginlikleri emperyalist sermayenin hizmetine sunmaktan ibarettir.

Küreselleşme, sermayenin uluslararasılaşması süreci ne denli ilerlemişse, yeni sömürge bağımlı ülkelerde de ulusal pazarlar emperyalist sermayeye o denli açılmıştır. Bu sürecin başlangıcında veya bir kaç on sene öncesine kadar bir çok ülke -bunlardan birisi de Türkiye'dir- birtakım yasal tedbirlerle iç pazarı, ulusal zenginlikleri bir yere kadar koruyabiliyorlardı. Bugün artık bu olanak ortadan kalkmıştır. Hiçbir bağımlı ülke, ulusal pazarı ve zenginlikleri, emperyalist sermaye karşısında yasal tedbirlerle koruyarak var olamaz.

Demek oluyor ki, neoliberalizm aynı zamanda bütün zenginlikler az sayıdaki ülkelerde toplanırken, dünyanın büyük bir kısmının sefalet ve yoksulluğa mahkum edilmesi anlamına geliyor. Küreselleşme ne denli boyutlanırsa refah ve sefalet arasındaki fark da o denli açılıyor.

- Küreselleşme sosyal hakların rafa kaldırılması, ücretlerin düşürülmesi ve dolayısıyla sömürünün yoğunlaştırılması demektir. Rakipleri karşısında güçlü olmak ve pazar paylarını yükseltmek için uluslararası tekeller, sömürüyü yoğunlaştırma sistemleri geliştirmişlerdir. Taylorizm, Fordizm, Tpyatizm der-

ken şimdi sıra esnek üretim sistemindedir. Önemli olan en kaliteli, en ucuz ve en hızlı bir şekilde üretmektir. Bunun için esas olan, ücretleri düşük tutmak, nakil masraflarını ortadan kaldırmak veya azaltmak, sendikaları gemlemek, bu mümkün değilse baskıyla, tehditle yola getirmek. Bütün bunları, rafine bir tarzda emperyalist ülkelerde, kaba bir tarzda da bağımlı ülkelerde yaşıyoruz/görüyoruz.

Küreselleşmenin varmış olduğu boyut, iş-gücünün talan derecesini gösterir

- Küreselleşmenin varmış olduğu boyut, uluslararası işbölümü derecesinin ne denli kap-samlaşmış olduğunu da gösterir. Yüzyılın başında veya dünya ticareti ve pazarının oluşmasından bu yana uluslararası iş bölümü belli süreçlerden oluşuyordu: Gelişmiş ülkeler, diğerlerine sanayi ürünlerini satıyorlar ve onlardan hammadde vs. alıyorlardı. Bu süreç bugün de işliyor, ama uluslararası iş bölümünün esasını oluşturmuyor artık. Şimdi bağımlı ülkeler, gelişmiş ülkelere hammadde satmalarının ötesinde ucuz üretim (işgücü) kapasitesi rolünü de üstlendiler. Bunun ötesinde gelişmiş ülkelerin sanayi atıkları, eski teknolojileri için depo oldular.

Küreselleşme, emperyalist ülkelerin geri kalmış ülkelerin sırtından geçinmelerinin kap-samlaşmış olduğunun da ifadesidir

- Yazımızın mantığından da anlaşıldığı gibi küreselleşme, yeni bir düzenin, yeni nitel gelişmelerin değil, leninist emperyalizm analizinin tespit ettiği nitel ve nicel gelişmelerin varmış olduğu boyutları ifade ediyor. Ama buna rağmen önemli değişme ve gelişme yok mu diye sorulabilir. Var. 100 yıllık emperyalist çağda kapitalist gelişme çok önemli yeni gelişmelerde göstermiştir. Örneğin II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrasında gerekli olduğu için bir IMF, bir Dünya Bankası ve başka emperyalist kurumlar doğmuştur. Bunlar, emperyalist sermayenin, mali sermayenin çıkarlarını dünya çapında gözetleyen ve ona göre tedbirler alan kurumlardır. Bunun ötesinde küreselleşme ve rekabet o denli gelişmiştir ki, artık bu kurumlar da gerçek anlamıyla yetersiz kalmışlar ve uluslara-

rası tekeller bir "global ana-yasa"ya ihtiyaç duymuşlardır: MAI ("Multilateral Agreement on Investment").

MAI'nın görevi nedir? Bu şöyle açıklanıyor. MAI, uluslararası yatırımcılar ve yatırımları korumak ve yatırım sistemini liberalleştirmek için hükümetlerin anlaşmasıdır. Bu formülasyonu Türkçeleştirirsek: MAI, yabancı sermayeye, uluslararası tekellere, bağımlı ülkeleri sömürmek, talan etmek için sınırsız hak tanıyor. MAI, güçlü olanın elinde sınırsız hak, zayıf olan için de sınırsız yükümlülük demektir.

Bu "anayasa" tepkilerden ve emperyalistlerin anlaşamamasından (ABD-Fransa) dolayı şimdilik taslak olarak kaldı ve rafa kaldırıldı. Ama ilk fırsatta yeniden gündeme getirileceğinden kimsenin şüphesi olmasın. Rafa kaldırılmış olsa da MAI, yeni bir yapılanmadır. Emperyalist ülkeler, çok uluslu tekeller, kendi aralarında şimdiye kadar sayısız anlaşma yapmışlardır. Ama o anlaşmaların hiçbirisi MAI kapsamlı/amaçlı ve karakterli olmamıştır, uluslararası tekeller, dünyayı kendi çıkarlarını ifade eden bir "anayasa" kurallarına göre talan edecek derecede güçlenmişlerdir.

Emperyalist burjuvazi, ideologları ve küçük burjuva avanaklar, hainler ve dönekler küreselleşmenin nimetlerinden, yeni dünya düzeninden, demokrasiden, proletaryanın yok olmasından, sosyalizmin ütopya olmasından bahsedebilirler. Antikomünizm ve burjuva düzeni kutsamak onların görevidir. Bu, iki dünya, iki ideoloji arasındaki mücadelenin gereğidir ve yeni değildir. Marksizm, olduğundan beri bu mücadele de vardır. Tarih, hep marksistleri haklı çıkartmıştır. Toplumsal ve ekonomik gelişmeyi doğru analiz edenler ve ona göre politika belirleyip yola koyulanlar hep komünistler olmuştur. Ve bugün, çağımızın değişmediğini, sosyalizmin değil, revizyonizmin yıkıldığını/yok olduğunu, işçi sınıfının var olduğunu ve sınıfsız topluma giden sürecin motoru olduğunu bizim bilmemiz yetmiyor. Bunu yığınlara anlatmak ve kavratmak güncel bir görevdir. Küreselleşme kavramı kullanılırken sorunun bu yönü unutulmamalıdır. ■

Marksist-Leninist Politik Ekonominin Sorunları

İŞÇİ SINIFININ YOKSULLAŞMASI

TEORİSİ

İşçi sınıfının genel yoksullaşması üzerine I teoriler Marks'tan önce de geliştirilmişti. Sanayi kapitalizmi (makinalı üretim) sürecinde ortaya çıkan ekonomik kriz olgusu, toplumsal bir güç olarak işçi sınıfının durumu, mücadelesi, yaşam koşulları, sonuç itibariyle bu sınıfın genel yoksullaşması üzerine düşünce oluşumunu da beraberinde getirmişti. (Bkz. K. Marks, "Kapital", C.I., Kapitalist Birikimin Genel Yasası bölümü) Bunun ötesinde, işçi sınıfının iktisadi (sendikal) ve siyasi (parti) örgütlenmesi; mücadelesi ve kendi ideolojisine-dünya görüşüne sahip olması (Marksizm-Leninizm) her dönem birçok kapitalist ülkede örgütlü güç olması, bir taraftan, sermaye tek elde toplanırken, diğer taraftan maddi değerleri üretenlerin yaşam koşullarının giderek mutlak ve görece kötüleşmesi, burjuvaziye en gericisinden en "ilerici" görünen sosyal demokratına kadar; işçi sınıfının yoksullaşmasıyla ilgilenmeye zorluyordu. Sanayi kapitalizmi ve emperyalizm-tekelci devlet kapitalizmi dönemlerinde bir dizi burjuva, sosyal demokrat yoksullaşma teorileri üretilmişti. Ama

bu teorilerin en doğrulan bile sorunu genel olarak ortaya koymaktan veya sorunun şu veya bu yönünü ele almaktan öteye geçememişlerdi. Ancak Marksizm/Marks, işçi sınıfının mutlak (ve de görece) yoksullaşma teorisini geliştirmiştir. Emperyalist çağda Lenin ve Stalin tarafından geliştirilen bu teorinin içeriği -kavrandığı koşullarda-Marksist/Leninist partinin burjuvaziye ve onun uşaklarına, her türden oportünizme karşı mücadelesinde sürekli kullanılması gereken bir silahtır. Bu teorinin içeriği, işçi sınıfı içindeki propaganda, ajitasyon ve teşhir faaliyetinin önemli bir çıkış noktasıdır.

I- Sanayi Yedek Ordusunun Oluşumu

Sermayenin artan organik bileşimi, işgücüne olan talebin görece olarak azalması anlamına gelir. Sermayenin değişken bölümü mutlak olarak artsa bile, işgücüne olan talep görece azalır. Toplam, 6000 TL olan bir sermaye düşünelim. Başlangıçta bunun 3000 TL'si değişmeyen ve 300

TL'si de değişen sermaye olsun. Birikim süreci seyrende değişmeyen sermayenin 5000 TL' ye ve değişen sermayenin de 4000 TL'ye çıktığını düşünelim. Bu, her bir işçinin aldığı ücretin değişmediği koşullarda, işçilerin sayısı artıyor demektir. Ama bu sadece % 33 oranında bir artıştır. Kapitalist üretim süreci eşit gelişmez. Bundan dolayı da sermayenin organik bileşimindeki değişim eşit değildir. Sermayenin değişmeyen kısmı ne kadar miktar ve oranda artıyorsa değişen kısmı da (ücretler) o miktar ve oranda artmaz.

"Özgül kapitalist üretim biçimi, işin üretici gücünde buna uygun düşen gelişme ve sermayenin organik bileşiminde bu yüzden meydana gelen değişme yalnız birikimin ilerlemesine ya da toplumsal zenginliğin büyümesine ayak uydurmakla kalmaz. Basit birikim, toplam toplumsal sermayedeki mutlak artış, bu toplumu meydana getiren bireysel sermayenin merkezileşmesi ile birlikte olduğu ve ek sermayenin teknolojik yapısındaki değişme, başlangıç sermayenin teknolojik yapısındaki benzer değişmeyle elele gittiği için; bunlar çok daha büyük bir hızla gelişirler. Bu yüzden, birikimin ilerlemesiyle, değişmeyen sermayenin değişen sermayeye oranı değişir. Başlangıçta diyelim 1:1 iken, bundan sonra sırayla 2:2, 3:1, 4:1, 5:1, 7:1 vb. haline gelir, yani sermaye artırmaya devam ederken, toplam değer 1/2' si yerine yalnızca 1/3, 1/4, 1/5, 1/6, 1/8 vb. oranında işgücüne dönüştüğü halde, 2/3, 3/4, 4/5, 5/6, 7/8 oranlarında olmak üzere üretim araçlarına dönüşür, işe olan talep, sermayenin bütünü ile değil, ancak değişen kısmının miktarıyla belirlendiğine göre, bu talep, daha önce varsayıldığı gibi toplam sermayedeki artış ile orantılı olarak artacağına, gittikçe küçülen şekilde düşer. İşe olan talep, toplam sermayenin büyüklüğü nispetinde ve büyüklüğün artması ölçüsünde artan bir hızla düşer. Toplam sermayenin büyümesi ile birlikte değişen kısmı, yani onunla birleşen işgücü de büyür, ama bu daima küçülen bir oranda olur. " (K. Marks, Kapital C.I, s.646/647)

Tam da bu süreç, kapsamı, bileşimi ne denli değişik olursa olsun, sürekli bir sanayi yedek ordusu doğurur.

"Kapitalist birikim, sürekli, görece, yani sermayenin kendini ortalama değerlendirme ihtiyaç için fazlalık olan bir nüfusu; işçilerden oluşan bir artı-nüfusu üretir." (Agk, s. 446)

Kapitalizmde artı nüfus görecedir. Bu nüfusun, yani sanayi yedek ordusunun göreceliği, kapsamı kapitalist üretimin-birikimin gelişmesine göre değişir:

"Bütünlüğü içinde ele alındığında toplumsal sermaye birikim hareketinin, onu bütünü az ya da çok etkileyen devresel değişmelere yol açtığı, bazen de geçirdiği çeşitli evreleri aynı anda farklı üretim alanlarına dağıttığı görülür. Bazı alanlarda, basit merkezileşmenin sonucu olarak, sermayenin mutlak büyüklüğünde bir artış olmaksızın, bileşiminde bir değişiklik olur; diğer bazı alanlarda ise, sermayedeki mutlak büyüme, değişen kısmındaki, yani bu kısmın emdiği işgücündeki mutlak azalma ile birlikte olur; yine bazı üretim alanlarında sermaye, kendi teknik temeli üzerinde bir süre büyümeye devam eder ve bu büyümeye orantılı olarak ek işgücünü kendine çeker, oysa bir başka zaman, organik bir değişiklik geçirir ve değişen kısmı azalır; bütün bu alanlarda, sermayenin değişen kısmındaki artış ve dolayısıyla çalıştırdığı işçi sayısı sürekli, şiddetli dalgalanmalara ve geçici artı-nüfus üretimine bağlanmış durumdadır; bu artı-nüfus üretimi çalışmakta olan işçilerin işten atılmaları biçiminde açık bir şekilde olabileceği gibi, ek işçi nüfusunun her zamanki kanallardan daha güç emilmesi şeklinde, daha az gerçek olmamakla birlikte, göze daha az çarpan bir biçimde de olabilir. Halen işlemekte olan toplumsal sermayenin büyüklüğü ve artış derecesi, üretimin boyutlarıyla çalıştırılan işçi kitlesindeki artış, bunların üretkenliklerindeki gelişme ve bütün zenginlik kaynaklarındaki çoğalma ve yoğunlaşma ile birlikte işçilerin sermaye tarafından çekilmesi hareketinin boyutlarında bir büyüme olduğu gibi, yine sermaye tarafın-

dan itilmelerinin boyutlarında da bir büyüme görülür, sermayenin organik bileşimindeki ve teknik şeklindeki değişimin hızı artar, gittikçe artan sayıda üretim alanı bazen aynı anda, bazen de değişik zamanlarda bu değişimin etkisi altında kalır. Bu nedenle, işçi nüfusu, kendi yarattığı sermaye birikimi ile birlikte, kendisini nispi ölçüde fazlalık haline getiren nispi artı-nüfus haline çeviren araçları üretmiş olur ve o, bunu, daima artan boyutlarda yapar. Bu, kapitalist üretim biçimine özgü bir nüfus yasasıdır; ve aslında, her özel tarihsel üretim biçiminin, yalnızca kendi sınırları içerisinde tarihsel bakımdan geçerli kendi özel nüfus yasaları vardır" (Agk. s.647/649).

Buna göre:

Kapitalizmde artı-nüfus görecedir.

Kapitalizmde sanayi yedek ordusu kaçınılmazdır.

Görece artı-nüfus veya sanayi yedek ordusu herhangi bir doğa yasasından değil, üretimin kapitalist karakterinden kaynaklanmaktadır.

Burjuva ekonomisti (ve papaz) Malthus (1766-1834) hiç de Marks gibi düşünmüyordu. Burjuva politik ekonominin bu savunucusu, kendinden önceki burjuva ekonomistlerden devraldığı nüfus yasasıyla tanınmıştır. Malthus'a; onun nüfus "yasa"sına göre yoksulluk, işsizlik/sanayi yedek ordusu, görece artı-nüfus, dolayısıyla işçi sınıfının yoksullaşması, kapitalist üretim biçiminden kaynaklanmıyor. Tersine bunlar, insanların mevcut gıda maddesi miktarından daha hızlı çoğalmalarından kaynaklanıyor. Malthus'a göre yoksullaşmanın, işsizliğin kaynağı insanların hızlı çoğalmasıdır ve bundan dolayı da üretilen gıda maddelerinin -ne kadar çok olursa olsun- yetersiz kalmasıdır. Bu papaza göre, bu, bir doğa yasasıdır. Bu yasayı geçersiz kılmamın, yani artı-nüfusun; işçilerin yoksulluğu alt etmelerinin yegane yolu az çoğalmalarından geçmektedir. Malthus'a göre **artı-nüfus, mutlak**tır. Marks'a; Marksizme göre ise **artı-nüfus görecedir**.

Malthus'un bu doğa "yasa"sını bugün "aklı başında" hiçbir burjuva ekonomisti

savunmaz. Bu anlayış bugün, ancak ırkçıların, faşistlerin elinde tir silah olabilmektedir. Özellikle emperyalist ülkelerde (örneğin Almanya, Fransa) gelişen faşist hareketlerin, işsizliğin ve yoksulluğun nedeni olarak yabancıları göstermeleri, Malthus'un bu anlayışının modernleştirilmiş bir varyantıdır.

Her şeye rağmen, gerçekten de yoksulluk yeteri kadar gıda/ihtiyaç maddesi üretilemediğinden mi kaynaklanıyor? Her işçi, gerekli olandan daha fazlasının üretildiğini biliyor. Ama ürünlerin tüketilebilmesi için değer olarak, meta olarak satılmaları gerekir, yani sahibine kâr sağlaması gerekir. Her ekonomik kriz, yoksulluğun ürün yetersizliğinden kaynaklanmadığını gösteriyor. Bugün dünyada sayıları 100 milyonlarla ifade edilen devasa bir işsizler ordusu var. Bütün dünyada yoksulluk içinde plan insan sayısı en azından bir milyar civarında, ama aynı zamanda pazarlarda ürün ve üretim aracı fazlalığı var. • Kapitalist, kâr getirmede için, satılmadığı için ürününü denize döküyor, çürümeye terk ediyor. Öyleyse sorun, nüfus fazlalığı değil veya nüfus fazlalığı, herhangi bir doğa yasasının etkisinin sonucu değildir. Artı-nüfusun nedeni, kapitalist üretim biçimidir; sanayi yedek ordusu, işsizlik, yoksulluk kapitalizme özgüdür. Bir dönemin, Lenin ve Stalin döneminin sosyalist Sovyetler Birliği'nin kapitalizmin hiçbir krizinden etkilenmemesi, üretimini devasa bir hızla genişletmesi ve işsizliği nihai olarak ortadan kaldırması, artı-nüfusun doğa yasalarından değil de kapitalizmden kaynaklandığını bütün dünyaya göstermiştir.

Görece artı-nüfus, çeşitli biçimlerde yansır, onun en çok bilineni veya göze çarpanı, akıcı artı-nüfustur, yani genellikle işsizlik kavramıyla kastedilendir. Bu artı nüfusa akıcı denmesinin nedeni, işçilerin konjonktürel duruma göre üretim sürecine alınmaları veya da bu süreçten uzaklaştırılmalarıdır.

"Büyük sanayi merkezlerinde -fabrikalarda, demir döküm yerlerinde, manifaktürlerde, madenlerde vb.- işçiler, üretimin bo-

yutlarına göre daima azalan oranda olmakla birlikte, bütünü göz önünde tutulduğunda, çalışanların sayıları artacak şekilde büyük kitleler halinde bazen işten uzaklaştırılırlar, bazen de işe alınırlar. Burada artı-nüfus, akıcı biçimdedir." (Agk. s.658)

Türkiye'de akıcı biçimde artı-nüfus, yani Marks'ın yukarıda tanımladığı biçimdeki işsizlerin sayısı tam olarak bilinmiyor ve devletin ilgili kurumları da gerçek sayının bilinmemesi için her yola başvuruyorlar. Resmi (iş ve işçi Bulma Kurumu) verilerine göre bu türden işsizlerin sayısı, örneğin 1960'da 688 binden 1980'de 505 bine düşer ve 1990'da 672 bine çıkar, ama sonraki yıllarda, örneğin 1995'te 336 bine kadar düşer (rakamları biz yuvarladık. Bkz. Proleter Doğrultu, Sayı: 10, s. 42, Mayıs-Haziran 1997 ve '95-'96 Petrol-İş, s. 311).

Türkiye'de bu türden işsizlerin sayısı oldukça fazladır. Bu milyonlarla ifade edilen bir sayıdır. Petrol-İş'in tahminine göre Türkiye'de "akıcı artı nüfus" kapsamına giren işsizlerin sayısı 1990'da 3 milyon 64 binden 1994'de 3 milyon 608 bine çıkar ve 1996'da da 2 milyon 821 bine düşer (Bkz. Petrol-İş'in a.g. yıllığı, s.306). Bu türden işsizlerin sayısının 1993'ten 1994'e 3 milyon 142 binden 3 milyon 608 bine çıkarak % 14,8 oranında artması ve 1994'ten 1995'e de % 14,7 oranında azalması, Türk ekonomisinin yaşadığı 1994 fazla üretim kriziyle doğrudan ilgilidir ve bu sayısal değişme, bu türden işsizlerin "akıcı artı-nüfusu" oluşturduklarını gösterir.

Görece artı-nüfusun ikinci biçimini gizli nüfus fazlası oluşturur.

"Makinanın bir etmen olarak girdiği ya da yalnızca modern işbölümünün uygulandığı bütün büyük işyerlerinde, olduğu gibi, gerçek anlamıyla fabrikalarda, olgunluk yaşına gelinceye kadar çok sayıda erkek çocuk çalıştırılır. Bu yaşa ulaşır ulaşmaz, bunların ancak pek azı, aynı sanayi kollarında iş bulmaya devam eder, çoğunluğu ise düzenli şekilde işten çıkartılır. Akıcı artı-nüfusun bir ögesini oluşturan bu çoğunluğun büyüklüğü, bu sanayi kollarının bo-yutlarına göre artar." (Marks, agk, s.658).

işgücü hızlı tüketilen işçiler de -çalışma koşullarından dolayı çabuk yıpranma- gizli artı-nüfusun bir bileşenini oluştururlar.

"Ayrıca, işgücünün sermaye tarafından tüketilmesi o kadar hızlıdır ki; işçi, yaşamının daha yarısında iken aşağı yukarı bütün ömrünü tüketmiş gibidir. Bu işçi, ya fazlalıkların arasına katılır, ya da işkallarının üst basamağından alt basamağına indirilir. En kısa ömre, büyük sanayi işçileri arasında rastlıyoruz." (Agk., s.659). -

Görece artı-nüfusun üçüncü biçimini, durağan fazla nüfus oluşturuyor.

"Görece artı-nüfusun üçüncü kategorisi; durağan artı-nüfus, faal işçi ordusunun bir kesimini oluşturmakla birlikte bir işte çalışmaları son derece düzensizlik gösterir. Böylece, sermayeye, her an el altında bulunan bitip tükenmez bir işgücü deposu sağlar. Yaşam koşulları, işçi sınıfının ortalamaya normal düzeyinin altına düşer ve bu durum, onu derhal, özel kapitalist sömürü kollarının geniş tabanı haline getirir" (Agk., s. 660).

Ev işçileri, artık yok olmaya yüz tutmuş üretim dallarında çalışanlar, belirli işi olmayan, geçimini fırsatları değerlendirerek sağlamaya çalışan varoş sakinleri, seyyar satıcılar, bir kısım dükkan sahipleri, yoksullar, "sokak çocukları" ücretsiz aile işçisi konumunda olanlar, durağan işsizliğin bileşenlerini oluştururlar. Türkiye'de bu türden işsizlerin sayısı tam olarak bilinmiyor. Ama Petrol-İş'in hesaplamasına göre bu sayı 3 milyon -1990'da 3. 073. 000 ve 1996'da da 3. 175.000- civarında (Bkz., Petrol-İş yıllığı, s. 306).

Sonuç itibariyle: Görece artı-nüfus, sermaye birikimi sürecinde yeniden ve yeniden üretilir. Bu nüfus fazlalığı kapitalizmin gelişmesinin, öyle ki varlığının koşulu olur. Kapitalist üretim, her an ve hızlı gelişmesi durumunda, sürekli üretime dahil edebileceği bir yedek işçi rezervesine ihtiyaç duyar.

Kapitalizm koşullarında görece artı-nüfusu ortadan kaldırmak imkansızdır, imkansızdır; çünkü, bu nüfus fazlalığı kapitalist üretimin sadece bir sonucu değil, aynı

zamanda onun bir koşuludur da. O halde; nedeni yok edilmeden, bu nedenin sonucu da ortadan kaldırılamaz; kapitalist üretim biçimi yok edilmeden işsizlik de ortadan kaldırılamaz.

Türkiye'de toplam işsiz sayısı 1990'da 6 milyon 132 binden 1996'da 5 milyon 999 bin olarak gerçekleşir, yani yuvarlak olarak 6 milyon civarındadır, işsizlik oranı da 1990'da % 29,2 ve 1996'da da % 26,2'dir. Demek oluyor ki, Türkiye işçi sınıfının 1990'da % 29,2'si ve 1996'da da % 26,2'si mutlak ve görece yoksulluğun en yoğun yaşandığı nüfusu oluşturuyor.

2- Mutlak Yoksullaşmanın Araç ve Biçimleri

Sürekli büyüyen görece artı-nüfus, işçi sınıfının durumunun kötüleşmesinin bir ifadesidir. Sanayi yedek ordusu "işçileri, sermayenin diktasına sokmak" gibi belirleyici öneme haiz bir fonksiyona sahiptir. Sanayi yedek ordusu veya görece artı-nüfus, işçi sınıfının üretimde faal olan kesiminin de mutlak yoksullaşmasının bir aracı olmaktadır. Kapitalizmde mutlak yoksullaşma, derecesi farklı da olsa işçi sınıfının çalışan-çalışmayan bütün kesimlerini kapsamına alır.

Belirttiğimiz gibi sanayi yedek ordusunun varlığı, çalışan, üretim sürecinde olan işçilerin durumunu doğrudan etkiler. Sanayi yedek ordusu, işçileri sürekli en kötü koşullarda çalıştırmak için kapitalistlerin elinde önemli bir baskı aracıdır.

"İşsizlikten sadece işsizler zarar görmüyorlar. Çalışan işçiler de bundan zarar görüyorlar. Onlar bundan, çok sayıda işsiz varlığı kendileri için işletmede güvensiz bir duruma neden oldukları için, yarını belirsiz yaptıkları için zarar görüyorlar. Bugün işletmede çalışıyorlar, ama yarın uyandıklarında işten atılıp atılmadıklarından emin değiller" (Statta Leninizmin Sorunları, 1951, s.466).

Böylece, kapitalistler ve tekeller, işsizler ordusunu, çalışan işçileri gerekli gördüğü gibi sömürmenin, onların işgücünü ta-

lan etmenin bir aracı olarak kullanıyorlar. Kapitalizmde toplumsal-maddi zenginliğin temel üreticisi işçi sınıfıdır. O, bir taraftan toplumsal zenginliği üretirken diğer taraftan da mutlak yoksullaşmasının nedenlerini üretiyor.

"Toplumsal zenginlik, işleyen sermaye bu burjuva sermayenin büyüme ölçüsü ile hızı ve dolayısıyla proletaryanın mutlak kitlesi ve işinin üretkenliği ne kadar büyük olursa, yedek sanayi ordusu da o kadar büyük olur. Sermayenin genişleme gücü ile, emrindeki işgücünün gelişmesi de aynı nedene bağlıdır. Bundan dolayı yedek sanayi ordusunun görece büyüklüğü, zenginliğin potansiyel enerjisi ile birlikte artar. Ama bu yedek ordunun faal orduya oranı ne kadar büyükse, sefaleti, çalışma sırasında katlandığı ıstırapla ters orantılı olan toplam artı-nüfus kitlesi de o kadar büyük olur. Nihayetinde, işçi sınıfının düşkünler tabakası ile yedek sanayi ordusu ne kadar yoğun olursa, resmi yoksulluk da o kadar yaygın olur. **Bu, kapitalist birikimin mutlak genel yasasıdır**" (Marks, Kapital, C.I,s.661).

Buna göre;

Sermayenin-zenginliğin birikimi ile birlikte;

a- Sanayi yedek ordusu büyüyor,

b- Proletaryanın yoksulluğu/sefaleti artıyor,

c- Kapitalistin/tekellerin işçiler üzerindeki zorbalığı artıyor.

Demek oluyor ki, işçinin aldığı ücret ne olursa olsun, kapitalizmde onun durumu; işçi sınıfının durumu mutlak olarak kötüleşmektedir. **Kapitalizmde işçi sınıfının sermayeye bağımlılığı mutlak ve onun yoksullaşması da mutlak**tır.

"...Bütün artideğer üretim yöntemleri, aynı zamanda, birikim yöntemleridir ve birikimdeki her gelişme bu yöntemlerin gelişmesi için bir araç haline gelir. Bundan da şu sonuç çıkar ki, sermaye birikimi oranında, aldığı ücret, ister yüksek ister düşük olsun, işçinin yazgısı daha da beter olacaktır. Nihayetinde, görece artı-nüfusu ya da yedek sanayi ordusunu birikimin büyüklü-

ğü ve hızı ile daima dengeli durumda tutan yasa, işçiyi, sermayeye, Vulcan'ın Prometheus'u kayalara mıhlamasından daha sağlam olarak perçinler. Bu yüzden, bir kutupta zenginliğin birikimi, diğer kutupta, yani kendi üretimini sermaye olarak üreten sınıf tarafından sefaletin, yorgunluk ve bezginliğin, köleliğin, bilgisizliğin, zalimliğin, ahlaki yozlaşmanın birikimi ile aynı anda olur" (Agk. s. 662/663).

Marks burada -belirttiğimiz diğer şeylerin yanısıra, mutlak yoksullaşmanın biçimlerini de sıralıyor!

- Sefalet-yoksulluk
- Çalışma yorgunluğu-bezginliği
- Kölecilik
- Bilgisizlik-cehalet
- Zalimlik
- Ahlaki yozlaşma

Marks bunları, işçi sınıfının mutlak yoksullaşmasında ele alınması gereken kıstas göstergeler olarak tespit ediyor.

- Mutlak yoksullaşmanın kıstası olarak ücret sorunu

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ne kadar revizyonist ve reformist grup varsa koro halinde koşulların değiştiğinden, bugün işçilerin Marks'ın "Kapital"! yazdığı dönemden daha iyi koşullarda yaşadıklarından, ücretlerin arttığından, otomobil sahibi, ev sahibi olduklarından bahsediyorlar ve daha fazla ücret mücadelesiyle sınıfın nihai amacına ulaşabileceğinin -açıkça söylemeseler de- teorisini yapıyorlar. Adı ne konursa konsun bu türden tartışmalar, Marks'a, "Kapital"e yöneltilen eleştiriler ve saldırılar hiç yeni değil.

İşçi sınıfının mücadelesini daha fazla ücret ve demokratik haklarla sınırlayanların, sınıfın özgürlüğünün bu sistemde elde edilebilir olduğunu savunanların, örneğin EMEP/ÖDP türü reformistlerin atası E. Bernstein'dır.

Kapitalizmin gelişmesiyle gözü kamaşan ve onun nimetlerinden bir biçimde faydalanan veya bunu amaçlayan bütün küçük burjuva oportünistleri ve reformistleri gibi Bernstein da işçi sınıfının mutlak

yoksullaşmasını, bu marksist teoriyi reddetmiştir. Bu baya göre, işçilerin aldığı ücret sadece mutlak değil, aynı zamanda görece olarak da -yani burjuvazinin gelirine oranla da- artmaktadır.

İşçi sınıfının büyümesi göz önünde tutulursa, aldığı toplam gelirin arttığı görülür. Ama buna rağmen, bu artan payın ulusal gelirdeki payı giderek düşer. Bu, sermayenin birikim yarasından kaynaklanmaktadır ve aşağıda ayrıca ele alacağız. Sorun bundan ziyade kapitalizm koşullarında işçi sınıfının aldığı ücret bazında durumunun mutlak olarak iyileşip-iyileşmeyeceği veya da kötüleşip-kötüleştirmeyeceğidir. Tabii bütün oportünist-revizyonist, reformist koro, duruma göre işçi sınıfının aldığı ücret mutlak olarak düşse de eğilim mutlak artış yönündedir, mücadele bunun için olmalıdır diyecek. Böylelikle, açıkça söylemeseler de reformistler devrimin gereksizliğini açıklamış olurlar. Madem ki demokratik, sendika] mücadele ile ücretlerin sürekli mutlak artışı sağlanıyor, işçi sınıfının durumu giderek iyileşiyor, yani, mutlak yoksulluğu tarihe karışıyor, o halde bu sınıfın devrim için hazırlanmasına kendi iktidarını; proletarya diktatörlüğünü kurmasına gerek yok. Bütün sorun, sermaye birikimini teşvik etmektir. Bazı reformistler, Sabancılarla, Koçlarla, çok uluslu tekellerle aynı kulvarda koşuyor olduklarının bugüne kadar farkında olmamış olabilirler! Ama şimdi biliyorlar!

Diğer taraftan, işçi sınıfının durumu, sadece ücretin seviyesiyle sınırlandırılarak ele alınamaz. Marks'ın yukarıya aktardığımız sözünü hatırlayalım: "*Aldığı ücret yüksek veya düşük olsun, işçinin durumu sermaye birikimi oranına göre kötüleşecektir*", yani işçinin aldığı ücret artsa da onun durumu kötüleşecektir. Ücretler artarken dahi proletaryanın mutlak yoksullaşıyor olması ilk bakışta çelişkili gözükabilir, ama işin gerçeği böyle; ücret hareketini kendi başına bir olgu olarak ele alamayız. Bu, reformistlere özgü bir anlayıştır. Ücret hareketi, işgücü değerinin hareketiyle bağlam içinde ele alınmalıdır. Ücreti, işgücü

değerinin değişiminden bağımsız olarak ele alırsak ve işçi sınıfının durumunu sadece ücret ile ölçersek varacağımız nokta kapitalist gelişmenin uzun bir ekseninde işçi sınıfının durumunun mutlak iyileştiği noktasıdır. Gerçekten de neredeyse bütün 19.yüzyıl boyunca, ama özellikle de 19.yüzyıl"m ikinci yarısında önemli kapitalist ülkelerde reel ücretler sürekli bir artış trendi içinde olmuşlardır. Ama bu gelişmeden hareketle ücretlerin asgari geçimin üstüne çıktığını; işçilerin asgari ihtiyaçlarını karşılamanın ötesinde bir ücret aldıklarını söyleyebilir miyiz? Söyleyemeyiz. Reformistlere göre tek başına ücret artışı, işgücü değerinin değişiminden bağımsız olarak ele alınması, yani işçi sınıfının durumunun iyileşip iyileşmediğinin salt ücret hareketine göre ölçülmesi yeterlidir. Reformistlerin, sınıfın durumunun iyileşip-iyileşmediği konusunda yegane kıstasları bu. Marksistlerin göz önünde tuttıkları temel nokta ise, asgari geçim koşullarının da değişmesidir. Yaşam koşulları, işçilerin ücretlerinden bağımsız olarak değişiyor. Dün ihtiyaç olmayan bugün asgari ihtiyaç oluyor. Gıda tüketiminden kültürel yaşama, konut sorununa kadar bu böyle. Bu durumda dünyanın hangi kapitalist ülkesinde veya kapitalizmin hangi döneminde, işgücü değerinin değişimiyle bağlam içinde alınan ücret hareketi -bu durumda ücret artışı- asgari ihtiyaçları karşılamanın ötesine geçmiş ve kapitalizm, kendi gelişmesi içinde işçi sınıfının mutlak yoksullaşmasını, mutlak iyileşmeye çevirmiş? Bu hiçbir ülkede, hiçbir dönem olmamıştır.

Türkiye gibi ülkeler göz önüne getirilirse, ücret bazında proletaryanın yoksullaşma boyutları korkunçtur.

- Mutlak yoksullaşmanın kıstası olarak çalışma yorgunluğu-bezginliği

Özellikle çalışma sürecinin yoğunlaştırılması; otomasyon, modern teknoloji çalışma sürecinde işçilerin "meslek" hastalıklarından kurtulmalarını değil, tersine bu hastalıkların devamım beraberinde getirmiştir. Sinirsel rahatsızlıklar, psikolojik so-

runlar vs. Bütün bunlar; çalışma sürecinde ortaya çıkan yorgunluk ve bezginliğin çoğalması, mutlak yoksullaşma sürecinin göstergesi olurlar.

-Mutlak yoksullaşmanın kıstası olarak bilgisizlik-cehalet

Burada sözkonusu olan, bilgisizlik birikimidir. Şüphesiz ki, insanların bilgisi görece olarak artmıştır. Örneğin, Türkiye'nin son 50-60 yıllık tarihine bakarsak, okuma-yazma oranının giderek artmış olduğunu görürüz. Yazılı ve de görsel medyanın yaygınlığı da ortada. Ama bütün bunlara rağmen, bilgisizlik giderek artmıştır. Burada söz konusu olan, bilgisizliğin görece bir artışı değildir. **Burada sözkonusu olan, bilgisizliğin mutlak artışıdır.** Burjuvazi, işçi sınıfını, çıkarına uygun düştüğü oranda "bilgili" kılıyor, "eğitilirden geçiriyor. Bilgilendirmenin bütün araçları burjuvazi tarafından cehaletin, yanlış-bilginin yaygınlaştırılması için kullanılıyor. Burjuva basın ve görsel medya insanları, bilgilendirme, eğitime adı altında cehalete mahkum etmiyorlar mı? Türkiye'nin geleceğini milyonlara hitap eden kanallarda "üfürükçüler", "medyumlar" belirliyorsa orada bilgisizliğin-cehaletin birikimi, bu alanda mutlak yoksullaşma sözkonusu demektir.

Diğer kıstaslarda da değişen bir şey yok.

Şüphesiz, bir dönemin çıplak köleliği bugün sözkonusu değil. Ama biçimi değişerek kölelik dünyanın birçok ülkesinde devam ediyor. Kapitalist sistemin, burjuvazinin yasalarıyla uyguladığı zalimlik, yani toplumda sistem zalimliği ve işletmede patron zalimliği devam ediyor. Ancak biçimsellik bazı reformist avanakların gözünü boyayabilir. Ahlaki çöküntü, ahlaki yozlaşma, işçi sınıfının bilincini, disiplinli mücadelesini kırmak, sınıfı teslim almak için burjuvazi tarafından her araç ve imkan kullanılarak yaygınlaştırılıyor. Bütün bunlar, proletaryanın mutlak yoksullaşmasının göstergeleri olmaya devam ediyorlar. Bütün bu kıstasları bir kavramla da ifade edebiliriz: **işçinin kendine yabancılaşması.** Bu,

geniş anlamda işçi sınıfının kendine yabancılaştırılmasıdır. işçi, üretim sürecine ve toplumsal gelişme sürecine yabancılaşıyor. O, çalıştığı fabrikada üretim ve toplumsal gelişme üzerinde kontrolü kaybediyor, ilgisizleşiyor. ilgisi, televizyona, videoya, buzdolabına, çamaşır makinasına, otomobile yönelmiş veya yöneltmiş bir işçi açısından sınıfının, toplumun geleceği hiç önemli değil. Bu, basınımızda da sık sık, sınıfın şu veya bu konudaki duyarsızlığı olarak ele alınmaktadır. **Kendine, sınıfına yabancılaşmanın boyutu bilgisizliğin, zulmün, ahlaki yozlaşmanın boyutudur.**

3-Proletaryanın Mutlak Yoksullaşması-Yasa mı, Eğilim mi?

Proletaryanın mutlak yoksullaşması bir yasa mıdır, yoksa bir eğilim midir sorusu sınıf mücadelesinde, Marksizm ile reformizm/ sosyal demokratizm arasında hâlâ devam etmekte olan ideolojik mücadelenin önemli bir alanıdır. Yukarıda proletaryanın mutlak yoksullaşmasının bir yasa olduğunu, eğilim olmadığını Marks'tan aktardığımız anlayışlarla gösterdik. Proletaryanın mutlak yoksullaşmasının yasa olarak kendisini sürekli geçerli kılamadığını savunanlar olduğu gibi, bu gerçeği tamamen reddedenler de var. Sınıf mücadelesinde bunlar revizyonistler, oportünistler ve reformistler olarak tanımlanıyor. Tabii sadece bu yasaya karşı aldıkları tutumdan dolayı değil. Diyelim ki, bu beyler haklı ve bu yasa, geçerlilik kazanamıyor. Bu durumda istense de istenmese de, kapitalizm koşullarında işçi sınıfının durumunun mutlak olarak iyileştiği savunulmuş/ kabul edilmiş oluyor. Mantıksal olarak; mutlak yoksullaşmanın olmadığı yerde mutlak iyileşme söz-konusudur. Bu düşüncüyü takip edelim; işçi sınıfının durumunun mutlak iyileşmesi söz-konusu olduğuna göre, süreç içinde işçiler - aynen kendilerinden önce burjuvazi gibi-giderek iktisadi konumlara sahip olurlar. Ve sonra da sahip oldukları iktisadi konum ve güce dayanarak si-

yasi iktidarı ele geçirme mücadelesi verirler, aynen burjuvazi gibi. Belli bir zaman sonra ise; bu siyasi mücadele sonucunda kapitalist sistemden sosyalist sisteme geçilir. Bu, evrimci bir geçiştir. Bu durumda; kapitalizmden sosyalizme geçiş sağlandığında işçi sınıfı ile burjuvazinin siyasi iktidar için sürdürdükleri mücadele biçimlerinin temel farkı da ortadan kalkmış olur. Bu durumda komünist ve reformist kavramlarının içerikleri de değişmek zorundadır. Bu durumda komünist kavramından, "acele eden" sosyalizme doğru zaten ilerleyen süreci "hızlandırmak isteyen" ve işçi sınıfının durumunu en kısa zamanda "iyileştirmek" isteyen anlaşılır. Bu durumda komünist ile reformist arasındaki fark, nüans farkından, taktiksel farktan ibaret olur ve Marksizmin tarihinden bu yana komünistlerin Marksizme ihanet edenlere karşı sürdürmüş oldukları mücadele de nüanslar uğruna, tali sorunlar uğruna sürdürülmüş mücadeleye indirgenmiş olur.

iktidar mücadelesini sendikal mücadeleye indirgeyenlere ve de bu mücadeleyi yanlış anlayanlara Marks'ın uyarısı şöyle.

"Sendikalar, sermayenin zorbalığına karşı direncin toplama noktası olarak iyi hizmet görürler. Güçlerini amaca uygun kullanmadıkları an amaçlarından kısmen saparlar. Onlar mevcut sistemin etkilerine karşı kendilerini, beraberce sistemi değiştirmeye çalışmak yerine, örgütlü güçlerini işçi sınıfının nihai kurtuluşu, yani ücret sisteminin nihai yok edilışı için kaldıraç olarak kullanma yerine küçük bir savaş ile sınırlarsa, amaçlarından tamamen sapmış olurlar" (K. Marks, Ücret, Fiyat ve Kâr, C. 16. s. 152).

Burada söylenen oldukça açık: Tam da bu yasanın; proletaryanın mutlak yoksullaşma yasasının geçerli olmasından dolayı sendikalar, bütün karşı eğilimlere rağmen, işçi sınıfının durumunun sürekli kötüleşmesini iktisadi-sendikal mücadele ile engelleyecek durumda değiller. Bunun böyle olduğunu Engels de şöyle açıklar;

"ücret yasası, sendikal mücadeleden dolayı sakatlanmaz. Tam tersine, sendi-

kal mücadele onun tam geçerli olmasını sağlar. Trade union direnci olmaksızın işçi, ücret sistemi kurallarına göre hakkı olanı dahi alamaz, sadece Trade-union karşısındaki korku, kapitalistleri, işçiye, işgücünün tam piyasa değerini ödemeye zorlar. "(Ücret Sistemi. C. 19, s, 253) .

Demek oluyor ki; sendikal mücadele, yüksek ücret veya en yüksek ücret proletaryanın mutlak yoksullaşma yasasının geçerliliğini ortadan kaldırmıyor ve bunu savunanlar da reformizmden, işçi sınıfı dalkavukluğundan başka bir şey yapmıyorlar.

Aynı konuya değinen Lenin şöyle der:

"Burjuva reformistler ve onların maiyetindeki sosyal demokrasi saplarındaki bazı oportünistler, kapitalist toplumda kitlelerin yoksullaşmasının olmadığını iddia ediyorlar.

'Yoksullaşma teorisi' doğru değilmiş, yavaş da olsa kitlelerin refahı artıyormuş, mülk sahipleriyle mülksüzler arasındaki fark büyümüyormuş, tersine küçülüyormüş.

Son dönemlerde bu türden savların ikiyüzlülüğü yığınlar tarafından giderek daha açık olarak görülmektedir. Gıda maddeleri masrafları artıyor, işçilerin ücretleri, en sert , işçiler için azami başarılı grev mücadelelerinde dahi, işgücünün muhafazası için zorunlu harcamaların artışından daha yavaş artmaktadır. Ama aynı zamanda kapitalistlerin serveti baş döndürücü bir hızla artmaktadır...

Burjuva sosyal politikacıların resmi kaynaklara dayanarak verdikleri verilere göre, son 30 yılın Almanya'sında işçilerin ortalama ücreti %25 artmıştır. Aynı zaman dilimi içinde gıda maddeleri masrafları **en az % 40 artmıştır!!**

Hem gıda maddeleri, hem de giyim, yakacak ve konutlar-bütün bunların fiyatı artmıştır, işçi, **mutlak** yoksullaşıyor. Yani o, tam da eskisine göre daha da fakirle siy ör> o, daha kötü yaşamaya, daha kıt kanaat beslenmeye, sürekli daha az yemek yemeye, bodrumlarda ve çatı aralarında ikamet etmeye zorlanmaktadır...

Kapitalist toplumda zenginlik inanılmaz bir hızla-aynı zamanda işçi kitlelerinin yoksullaşmasıyla artmaktadır." (Kapitalist Toplumda Yoksullaşma, C. 18, s. 428/429).

Demek oluyor ki, mevcut karşı eğilimlere ve sendikal mücadeleye rağmen kapitalizmin tarihi, proletaryanın mutlak yoksullaşmasının yasa olarak geçerlilik kazandığını ve eğilim olarak geçerli olmadığını göstermiştir.

Belirttiğimiz gibi, Marks, proletaryanın mutlak yoksullaşması yasasını sermaye birikiminde arıyor. Bunun, mutlak yoksullaşmanın **eğilim** değil **yasa** olduğunu sermaye birikimi yasasından hareketle açıklıyor. Hangi formda olursa olsun sermayenin, sermaye olarak kalabilmesi için çoğalması gerekir. Sermayenin çoğalması ise sömürüden, artıdeğer üretiminden **ayrı** olarak görülemez. Kapitalist hiçbir zaman daha az som üreyim mantığıyla hareket etmez. Şayet kapitalist, "insancıl" olup da daha az sömürüyle yetmiyorsa, ya o kişi gerçekten kapitalist değildir ya da "daha fazla kâr" esprisinin hiçbir kıymet-i harbiyesi yoktur. Kapitalistin -ister bu bir kişi, isterse de şirket (tekeli) olarak algılsın-, daha fazla kâr yapması için rakiplerinden güçlü olması gerekir. Rakiplerinden güçlü olabilmek için daha seri, daha ucuza üretmek gerekir, ki bu, modern teknoloji kullanmaktan geçer. Modern teknoloji sermayenin organik bileşimini değiştirir. Sermayenin organik bileşiminde değişmeyen sermayenin (makinalar vs.) payı artarken, değişen sermayenin (işgücü) payı azalır. Bu süreç kaçınılmazdır. Bu durumda kapitalist, rekabette güçlü olmak, daha fazla kâr elde etmek, yani, daha fazla birikim sağlamak için az sayıda işçi ile yoğun teknoloji kullanır, yani işçileri sokağa atar. Yukarıda bu gelişmeden bahsettik. Teknolojik gelişme devasa adımlarla ilerliyor. Her yeni teknolojinin üretimde, dolaşımda, maliyede vs. kullanılması bu alanlarda çalışanların işsiz kalması anlamına gelir. Burada yeni bir durumla karşı karşıyayız; kapitalist üretim, gelişmesinin doğrudan bir

sonucu olarak daha fazla üretmek için daha az işçi çalıştırmayı kapitalizmin genel krizi koşullarında **eğilim** olmaktan çıkartarak **yasa** konumuna getirmiştir. Bu, geriye dönüşümü olmayan bir süreçtir. **Bu, kitlesel işsizliğin kronikleşmesidir.** Artık kapitalizmin kitlesel kronik işsizlikten kurtulmasının nesnel olanağı yoktur. O halde; kapitalist üretim, işçileri sürekli mutlak yoksulluğa mahkum ediyor. 21.yüzyılda çalışanların sadece %20'nin çalışmasıyla bütün toplumun ihtiyaçlarının karşılanabileceği hesabı yapılıyor. Demek oluyor ki, 100 işçiden 20'si çalışırken 80'i işsizliğe mahkum edilecek. Bu, sadece işsizlik üzerinden proletaryanın mutlak yoksullaşmasının korkunç boyutlara varacağını göstermiyor mu? Bir milyon mark değerinde meta ve hizmet üretebilmek için 1965'te tarımda 140 işçiye, 1995'te ise sadece 23 işçiye, aynı yıllarda ticaret ve ulaşımda 29 ve 15; sanayide 22 ve 12 işçiye ihtiyaç vardı. Bu gelişmenin sonucu şudur; sosyal yardıma muhtaç olanların sayısı Almanya'da örneğin 1980'de 2,1 milyondan 1992'de 4,7 milyona ve bu alanda yapılan harcamalar da -keza aynı yıllarda-13,3 milyar marktan 42,6 milyar marka çıkmıştır. Yani mutlak yoksullaşmanın boyutları artmış. Sanılmasın ki, diğer emperyalist ülkelerde durum Almanya'dakinden farklı. Yeni sömürge ülkelerden bahsetmeye hiç gerek yok.

Dünya çapında 100 milyonlarca insan açlık sınırının altında yaşıyor, 1,1 milyar insan işsiz. Ama sadece 358 milyar dolar gelirli 2,5 milyar insanın, yani dünya nüfusunun yaklaşık yarısının gelirin eşit. Dünya nüfusunun beşte biri (%20'si) dünya üretiminin %82,7'sini, dünya ticaretinin %81,2'sini sağlıyor ve dünya nüfusunun %80'i bundan farklı oranlarda mahrum. 1990'da sadece Tokyo'da olan telefon sayısı bütün Afrika'da (500 milyon insan) olandan fazla. Sadece Japonya'da olan telefon sayısı Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın bağımlı ülkelerinde olandan fazla.

Demek oluyor ki, her ne kadar da mutlak yoksullaşmanın göstergeleri, derecesi

ülkeden ülkeye değişse de, esas olan mutlak yoksullaşma yasasının geçerliliğidir.

Şüphesiz ki, Marks'tan bugüne yaşam koşulları çok değişmiştir. Örneğin eğitim, sağlık alanında ilerlemeler olmuştur. Peki isteyen istediği eğitimi görebiliyor mu? Sağlık, sadece önemsiz bir sorun mu oldu? Hayır, mutlak ki şu veya bu ülkede birtakım iyileşmeler olmuştur. Sorun bu değil. Sorun, emekçilerin maddi yaşam koşullarının üretici güçlerin gelişme seviyesine tekabül edip etmediğidir. Ediyor diyenleri bir kenara bırakalım, etmesi için mücadele ediyoruz diyenler, reformistlerdir. Onlar ki, mutlak yoksullaşma teorisini eğilim olarak görüyorlar. Yani kapitalizme karşı mücadeleyi; bu sömürü sistemini yıkmaya kadar götürmüyorlar. Kapitalizmin islah olacağını savunuyorlar. Oysa kapitalizmin birikim yasağı, sermayenin birikim yasağı, proletaryanın yoksullaşma yasağıdır, kapitalizme karşı mücadele, mutlak yoksullaşma yasasının kabulünden geçmektedir, yani sömürüye karşı mücadele. Aksi takdirde kapitalizme karşı onu yıkmaya mücadelesinin hiçbir anlamı yoktur.

Şüphesiz, proletaryanın mutlak yoksullaşma yasağı, kapitalizmin tarihinin her döneminde ve her ülkede bütün şiddetiyle etkili olmamıştır. Onun şiddetini kıran; mutlak yoksullaşmayı yumuşatan karşı etkenler olmuştur/vardır. Örneğin, önce sömürge ülkelerin, sonra da yeni sömürge ülkelerin talanı bazı emperyalist ülkelerde proletaryanın mutlak yoksullaşması yasasının etkisini yumuşatıcı bir rol oynamıştır/ oynamaktadır. Bunda sınıf mücadelesinin de önemli bir rolü vardır. Ama bütün bunlar sözkonusu **bu yasayı, eğilime dönüştürecek** etkenler olmamışlardır. Şüphesiz ki, işçilerin maddi durumu birçok bakımdan geçmişe oranla daha iyi olmuştur. Türkiye'de dahi işçilerin TV, buzdolabı, otomobil, ev sahibi olmaları normal bir olgu olmuştur, işçilerin durumunda, daha çok artı değer üretebilsinler diye bir dizi iyileşmeler olmuştur. Üretim sürecine hakim olmaları için okuma-yazma öğrenme olanağı, işçi çocuklarını da yüksek öğrenim yapı-

bilmeleri vs. Bütün bunları, işçi sınıfının durumunun kapitalist üretim koşullarında iyileşiyor olduğunun, mutlak yoksullaşma yasasının geçersiz olduğunun, sınıfın amacına ulaşması için ,siyasi mücadeleye gerek olmadığına kıstası olarak algılayan reformist **dangalıklar**, bugünün modern sanayisinin, 100 veya 50 sene öncesinin koşullarında yaşayan bir işçi sınıfıyla yürütülemeyeceğini anlayacak durumda değildirler.

4-Proletaryanın Mutlak Yoksullaşması ve İşçi Sınıfının Çeşitli Katmanlarının Durumu

"Kapitalizmin gelişme yolu, emekçilerin-onların -bir üst tabakası rüşvetlenirken ve daha iyi konuma getirilirken-ezici çoğunluğunun açlık ve sefaletinin yoludur." (Stalin, C7,s.83)

Proletaryanın mutlak yoksullaşması teorisine göre, işçi sınıfının durumu süreç içinde giderek mutlak kötüleşir. Ama bu, işçi sınıfının bütün sosyal katmanlarının durumunun süreç içinde mutlak kötüleşeceği anlamına gelmez. Demek oluyor ki, işçi sınıfının bazı katmanlarının durumu iyileşebilir. Engels, gelişmenin bu yönüne "İngiltere'de Çalışan Sınıfın Durumu" yapıtının 1892'deki baskısına önsözünde dikkati çekiyordu. Engels orada şöyle der;

"Bu dönemde (bununla Engels 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan dönemi kastediyor- SP.) işçi sınıfının durumu nasıldı? Dönemsel olarak büyük kitle için dahi iyileşme, vardır. Ama bu iyileşme yeniden ve yeniden çalışmayan rezervenin büyük kitlesinin akışıyla yeni makinelerle işçilerin sürekli püskürtülmesiyle, kır proletaryasının gücüyle... eski seviyesine indirildi.

Sürekli iyileşme, işçi sınıfının sadece, 'korunan' iki bölümünde gerçekleşiyor. Bunlardan ilki fabrika işçileridir. Çalışma günlerinin nispeten mantıklı sınırlarının yasal tespiti, onların vücut kondisyonunu eski haline getirdi ve onlara bölgesel yoğunlaşmayla da güçlendirilmiş bir ahlaki

üstünlük verdi. Durumları, 1848 öncesindekinden şüphe götürmez iyidir....

*ikincisi, büyük trade -unionlardır. Bunlar, sadece **yetişkin erkeklerin** işinin kullanılabilir olduğu veya hakim olduğu iş dallarının örgütleridir. Burada şimdiye kadar ne kadın ve çocuk işi ve ne de makine rekabeti onların örgütlü gücünü kırabilirdi. Makina tesviyecileri, doğramacılar, marangozlar, inşaat işçileri-bunların her biri kendisi için bir güçtür . Öyle ki, makine kullanımına başarıyla karşı koyabilen bir güç. Durumları 1848'den bu yana dikkate değer bir şekilde şüphesiz iyileşmiştir... Onlar, işçi sınıfı içinde bir aristokrasi oluşturuyorlar. Nispeten konforlu bir durumu elde etmeyi başardılar ve bu durumu nihai olarak kabul ediyorlar... Onlar, her uyumlu kapitalist için özeldir ve kapitalistler sınıfı için de genelde oldukça net, uzlaşılabilir insanlardır...*

Ama işçilerin büyük kitlesine gelince; onlar için yaşam güvensizliğinin ve sefaletin seviyesi bugün, eskisinden daha düşük değilse, (en azından) eskisi kadar düşüktür." (C. 22,s,273/274).

Demek oluyor ki, işçi sınıfının bazı katmanları durumlarını iyileştirebiliyorlar.

"Emperyalizm... proletaryanın üst katmanlarının rüşvetlendirilmesinin ekonomik olanağını yaratıyor, besliyor, biçimlendiriyor ve oportünizmle pekiştiriyor... Emperyalizm, işçiler arasında da imtiyazlı kategoriler ayırma yapmak ve onları proletaryanın büyük kitlesinden kopartma eğilimine sahiptir." (Lenin, Emperyalizm, C,22, s. 286, 288, Alm).

İşçi sınıfının bu kesiminin, kendi özel mücadeleleriyle durumlarını iyileştirdiklerini veya kapitalistlerin onların durumunun iyileşmesine gönüllü razı olduklarını söyleyebilir miyiz? Hayır. Bu imtiyazlı kesimin; işçi aristokrasisinin oluşmasının, kapitalizmin emperyalizme doğru gelişmesiyle doğrudan ilgisi vardır. Kapitalistler, işçi sınıfının bütününü aldatabilmek, sınıfın direncini kırmak ve sömürüyü yoğunlaştırmak için; sınıfın bütününü reformist yola sevk edebilmek ve siyasi olarak teslim ala-

bilmek için işçi sınıfının oldukça küçük bir azınlığının durumunun iyileşmesini kabul ediyorlar. Sermayenin çıkarları, burjuvaziyi bu kabul için zorluyor ve burjuvazi bu iyileşmenin yükünü işçi sınıfının çoğunluğunun sırtına yıkıyor, sömürge ve bağımlı ülkelerin talanı sonucunda elde edilen kâr ve ekstra kârın bir kısmını bu alanda harcıyor.

"Ama iyileştirmekten bahseden ekonomistler belki de, İngiltere'de aynı sanayide çalışan 1,5 milyon işçi, ekonominin üç sene değil de on sene açılıp gelişmesini sağlamak için Doğu Hindistan'da ölmek zorunda bırakılan milyonlarca işçiden bahsetmek istiyor-lardır." (K. Marks, G. 4, S. 123/ 124).

Sonuç itibariyle:

İşçi sınıfının bazı tabakalarının durumunun mutlak iyileşmesi, mutlak yoksullaşma yasasının genel olarak geçersiz olduğu anlamına gelmez.

Esas olan ve kapitalist üretimde işçi sınıfının bütünü için geçerli olan şudur:

Marks'tan aktardığımız anlayışlarda da gördüğümüz gibi proletaryanın, mutlak yoksullaşması kapitalist birikim yasasından kaynaklanmaktadır, onun bir yansımasıdır. Bu yasayı geçersiz kılmak veya eğilime indirgemek için her şeyden önce kapitalist birikim yasasını yok etmek gerekir. Kapitalist birikim, ancak ve ancak kapitalist toplumda mümkündür; kapitalist toplumda üretim araçlarına sahip olanlar kapitalistlerdir ve işçiler de ancak işgücünü satarak geçimlerini sağlarken ve kapitalist için artıdeğer üretirler. Artı-değer üretiminin amacı ise birikimdir. O halde sermaye birikimi, artıdeğer üretiminden kaynaklanır. Bu durumda; birikim yasası, sanayi yedek ordusunun varlığı ve bu ordunun sınıf üzerinde ücret ve talepler konusunda burjuvazinin lehine olan baskısı, bütün olarak işçi sınıfının kapitalizm koşullarında sosyal ve iktisadi durumunu sürekli iyileştirerek, kapitalist ücret köleliğinden kurtulmasını engellemektedir. Bu nedenlerden dolayı kapitalizm koşullarında bütün olarak işçi sınıfının durumu iyileşeceği yerine, sürekli

kötüleşmektedir. Sınıf, mutlak olarak yoksullaşmaktadır.

Açıktan veya sinsice **reformistler** şunu diyorlar: Devrime gerek yok, işçi sınıfı, burjuvazinin belirlediği 'yasal' alanda mücadele ederek sosyal ve iktisadi konumlarını sürekli iyileştirebilirler ve belli bir zaman sonra, elde etmiş oldukları bu konumlardan hareketle kapitalist sistemden sosyalizme geçerler.

Buna karşın **marksistler** şunu diyorlar: İşçi sınıfı, kapitalist sistem içinde sosyal ve iktisadi konumlarını mutlak olarak iyileştiremezler. Artıdeğer üretimi, kapitalist birikim sözkonusu olduğu müddetçe, mutlak yoksullaşmanın birikimi de; proletaryanın mutlak yoksullaşma yasasının geçerliliği de sözkonusudur. Bu durumda işçi sınıfına kalan yegane yol -şayet kapitalist kölelikten kurtulmak istiyorsa kapitalist sistemi; sermaye ve yoksullaşma birikiminin kaynağı olan bu sistemi yıkmak ve kendi sistemini; sosyalizmi kurmaktır.

5-Sermayenin Uluslararasılaşması ve Proletaryanın Mutlak Yoksullaşması Yasası

Burjuvazinin moda kavramıyla "küreselleşme", marksist kavramla sermayenin Uluslararasılaşması dev adımlarla ilerliyor. Sermayenin ulusal sınır tanımamazlığı M A I tartışmalarının da gösterdiği gibi- yasallaştırılıyor. Hal böyle olunca ulusal sermayeden; örneğin Amerikan, Alman, Japon sermayesinden bahsedilebilir mi? Bahsedilir, bahsedilmek zorundadır. Sermaye, ne derecede uluslararasılaşırsa uluslararasılaşırsa, isterse dünya ekonomisi istisnasız çok uluslu tekellerin mülkiyetinde olsun, sermaye son kertede ulusal bir dayanağa sahiptir. Sermaye gerekli gördüğünde ulusallığın doğrudan ifadesi olan devleti, çıkarlarının yerine getirilmesi için her alanda kullanıyor. Tekelci devlet kapitalizminde devlet, tekellerin emrindedir. Sermaye gerekli gördüğünde ordusuna, partisine, mahkemesine dayanarak iş yapıyor. Burada genel olarak ordu, genel olarak

polis vb. sözkonusu değil. Amerikan ordu-su, Alman ordusu vb. sözkonusu. Şüphesiz ki sermaye, çıkarları sözkonusu olduğunda kesinlikle ulusallığı, "anavatanı" tanımaz. Bu kavramların onun nezdinde beş para değeri kalmaz. Ama aynı çıkarlar, şayet orduya, polise, mahkemeye, diplomatlara başvurmayı gerekli kılıyorsa, sermaye, kesinlikle ulusaldır, "anavatan"ma sahip çıkar.

Bütün dünyayı kasıp kavuran, talan eden sermayenin bu özelliklerini göz önünde tuttuğumuzda, her bir emperyalist ülkedeki ve dünya çapındaki mutlak yoksullaşmanın faktörlerine varırız. Buna göre:

-Emperyalist ülkelerdeki mutlak yoksullaşma, her bir emperyalist ülke sınırları içindeki işçi sınıfı ve emekçilerinin sömürü ve talanıyla açıklanamaz.

-Emperyalist ülkelerde dönem dönem görülen mutlak yoksullaşmanın yumuşaması, bu emperyalist ülke sınırları içindeki gelişmelerle açıklanamaz.

-Dünya çapındaki mutlak yoksullaşmada uluslararası sermayenin, genel olarak emperyalizmin; emperyalist ülkelerin baskı, sömürü ve talanı önemli bir rol oynamaktadır.

Genel adı uluslararası sermaye, ama bu sermaye özeldir bazı ülkelerde karşımıza Amerikan, Alman, İngiliz, Fransız, Japon vb. sermayeleri olarak çıkıyorlar ve bu ülkelerdeki mutlak yoksullaşmada önemli bir rol oynayan bu ulusal sermayeler, kendi ulusal devlet sınırları içindeki mutlak yoksullaşma yasasının yumuşatılmasında da keza önemli bir rol oynuyorlar.

Emperyalist ülkelerde bazı dönemlerde geçici olarak işçi sınıfının genel durumunda iyileşme olmuşsa, bunun ötesinde yaşam seviyesi bağımlı ve yeni sömürge ülkelerinkinden genel olarak yüksekse, işçi sınıfı mm çeşitli katmanlarını emperyalist burjuvazisi özel olarak besleyebiliyorsa(!) bütün bu gelişmeler, sadece ulusal sınırlar içindeki artı-değer üretiminden ve onun paylaşımından kaynaklanmıyor. Burada, yeni-sömürge ve bağımlı ülkelerin talan

edilmelerinin payı oldukça önemlidir.

Kapitalizmin genel krizi koşullarında genel olarak emperyalist ülkelerde mutlak yoksullaşma yasasının bazı dönemlerde genel olarak yumuşaması, işçi sınıfının bazı kesimlerinin durumunun iyileşmesi istisnadır/geçicidir.

Sanayi yedek ordusu, kapitalist sermaye birikimi yasasının doğrudan bir sonucudur. Kitlesele kronik işsizlik, kapitalizmin genel krizi koşullarında yasa olmuştur. Bir bütün olarak kapitalist üretim, mutlak yoksullaşma yasasının faktörlerini tamamen, sürekli olarak yumuşatıp, bu yasayı, eğilime dönüştürecek durumda değildir. Bunun önündeki engel, kapitalist üretimin kendisidir ve bu üretim, bu birikim, bütün dünyada yoksullaşma yasasının etkisini hafifletmek bir yana, doğal işbirliğinin gereği olarak derinleştiriyor. Dünya çapında artan açlık, sefalet, işsizlik bunu gösteriyor mu?

6-İşçilerin Durumuna İlişkin Temel Öğeler

Marks, Engels, Lenin ve Stalin, işçi sınıfının durumu üzerine pratik ve teorik çalışmalarında bir dizi faktörü göz önünde tutmuşlar ve ele almışlardır. Onlar açısından Önemli olan, işçi sınıfının durumunu bütün yönleriyle açıklayabilmek ve sınıf mücadelesini ilerletebilmektir. Bugün bu alanlarda, özellikle sendikalar tarafından düzenlenen anketler yapılmaktadır. Örnek olması açısından, Marks tarafından hazırlanan(Nisan 1880) "Revue Socialiste"de 20 Nisan 1880'de özel sayı olarak yayınlanan anket sorularının bazılarını buraya aktaralım.

Soru konuları: Çalışma güvenliği yasaları; işsizlik ve kısa devre iş; çalışma süresi ; işçilerin geliri; gıda-beslenme; eğitim; aile durumu; hastalıklar ve ölüm durumu; polisiye durum; çalışmanın yoğunluğu; ücretler; temizlik, sağlık bakımı durumu, iş kazası, konut sorunu, işletmenin mülkiyeti; işletmede teknoloji kullanma durumu; çıkarların durumu; ustabaşılar; yemek, din-

lenme saatleri, kaç vardiya çalışıldığı; cezalandırmanın olup olmadığı; ücret durumu vs. vs. (Bkz. K. Marks, C. 19. s. 230-237).

İşçi sınıfının durumunu ifade etmek açısından Stalin'in 27 Ağustos 1909'da yayımlanan "Yaklaşan Genel Grev Üzerine" makalesinde de önemli yaklaşımlar var. Stalin, bu makalesinde şöyle der:

"Ücret, doğrudan kesintilerle veya konut parasının, primlerin vs kesilmesiyle düşürülür. İki vardiya sistemin yerine üç vardiya sisteminin getirilmesiyle çalışma günü uzatılır, fazla mesai ve özel çalışma fiilen mecbur kılınır. 'Çalışanların sayısını sınırlama' anlayışına eski tarzda devam edilir, işçiler -özellikle sınıf bilinçli olanlar- önemsiz nedenlerden dolayı, çoğu kez hiçbir neden yokken sokağa atılırlar. 'Kara listeler' acımasızca kullanılır. 'Daimi' işçi sistemi yerine 'geçici' işçi sistemi getirilir... borç cezaları ve kötü muamele 'sistemi' her biçimde uygulanır... Kaza yasası, en utanmaz bir tarzda boşa çıkartılır. Tıbbi yardım asgariye indirgenir... Sağlık koşulları kötüdür. Okul sistemi aksar. Halk ocakları yoktur. Akşam kursları yoktur. Konferanslar yoktur. Sadece işten atmalar ve bir daha işten atmalar vardır. " (C.2,s. 143),

Şüphesiz, Marks ve Stalin'in işçi sınıfının durumunu açıklamak için belirttikleri bu faktörlerin bir kısmı sorun olmaktan çıkmış, bir kısmı da tarihe karışmış olabilir. Ama her halükarda bu faktörler şu veya bu şekilde, toplumsal gelişme sürecinde yeniden ve yeniden karşımıza çıkıyorlar. Kapitalist ve toplumsal gelişme, işçi sınıfının durumunu ifade eden yeni faktörler ve yeni olguları da beraberinde getirmiştir. Yoksullaşma sürecine özgü olan faktörler dönem dönem, öyle ki, ekonomik devrevilikten ekonomik devreviliğe değişebilirler. Bunun yanısıra, dönem dönem bazı faktörler etkilerini görece kaybederlerken, bazılarının etkisi daha belirgin olarak ön plana çıkabilir. Burjuvazi, alacağı tedbirlerle bazı faktörleri, sınıf mücadelesinin konusu olmaktan çıkartabilir. Bunların hepsi müm-

kündür. Ücretler, reel olarak dönem dönem artabilir, iş yasaları, kaza yasaları çıkartılır, işletmede sağlık sorunlarının çözümü için kararlar alınır. Çalışma süreleri kısaltılabilir. İşçi sınıfının durumunu izah eden şu veya bu faktör, faktör olmaktan çıkartılabilir. Ama bütün bunlar, ancak ve ancak kısmi iyileştirmelerdir. Bunun ötesinde bu yasal tedbirlerden dolayı bu alanlarda gerçekten bir iyileşmenin olduğu da her zaman savunulamaz. Bu, genel olarak doğru değildir. **Soruna bütün açısından bakmak gerekir**, işçi sınıfının durumunun iyileşiyor olmasının kıstası, onun durumunu izah eden şu veya bu faktörün ortadan kaldırılması olamaz, işçi sınıfının durumu, süreç içinde her bir değişme bazında kötüleşmektedir. Bugünkü kötüleşmenin bir nedeni, yarın, neden olmaktan çıkabilir. Ama onun yerini başka bir neden alır. Tam da bundan dolayı, işçi sınıfının durumundaki değişmeleri tespit etmek için, onun durumunu izah eden önemli birkaç faktörü incelemek yeterli değildir. Bu, reformistlerin işidir. Marksizm ise bize, sorunun bütünü ele almamız gerektiğini öğretiyor. Marks, Engels, Lenin ve Stalin, işçi sınıfının durumundaki değişmeleri tam anlamıyla tespit edebilmek için bütün faktörlerin dikkate alınması gerektiğini öğretiyorlar.

Bu faktörler; işçi sınıfının yoksullaşma biçimlerinin çeşitliliği, reformistler ve oportünistler tarafından önemli bir silah olarak kullanılmaktadır. Oportünist ve reformist sendikalarda ve partilerde yaygın kullanılan demagoji şöyledir: Mücadele ile şu hakkımızı elde ettik, mücadele ile bu hakkımızı da elde edeceğiz. Böylelikle gerçekten elde edilmiş bazı haklar; işçi sınıfının durumunu o noktada iyileştiren olgular -reel ücret artışı, sosyal sigorta, sendika kurma hakkı, vs. vs.-ön plana çıkartılır ve işçi sınıfına 'günlük mücadele, sendikal mücadele ile hedeflerimize ulaşıyoruz' mesajı verilir. Bu, aynı zamanda, proletaryayı, kapitalist düzeni yıkmaya, devrim yapma amacından uzak tutmanın da mesajıdır.

Oportünizm ve reformizm, işçi sınıfının

durumunun genel kötüleşmesini, mutlak yoksullaşmayı gizlemek, için tek tek; münferit iyileştirmeleri ön plana çıkartırlar. Esas olan ise, bütünü görebilmek, yoksullaşma sürecinin diyalektiğini, çelişkilerini kavramak ve bunu, sermayeye ve onun uşakları olan oportünistlere ve reformistlere karşı mücadelede, iktidar için mücadelede önemi haiz bir silah olarak kullanmaktır. Bu, marksist-leninist komünistlerin bir sorunu ve görevidir.

7-Proletaryanın Görece Yoksullaşması

Marks'ın tespit ettiği "mutlak yoksullaşma teorisi" kendine marksist diyenler tarafından da eleştirilmiş ve reddedilmişti. Buna bir örnek olarak Bernstein'ı vermiştik. Kautsky de, Bernstein'ı eleştirerek, onun tespit ettiği "görece yoksullaşma teorisi"nin doğruluğunu kanıtlamaya çalışmış, ama mutlak yoksullaşma teorisine hiç girmemişti. Sorunun ne olduğuna bir daha bakalım ve buradan hareketle de proletaryanın görece yoksullaşması teorisini ele alalım:

Marks tarafından geliştirilen mutlak yoksullaşma teorisi, sermaye birikiminin kaçınılmaz bir sonucudur. Bu teoriye göre işçi sınıfının durumu sadece kötüleşmez, sürekli mutlak kötüleşmek zorundadır. Şayet bu anlaşılmıyorsa, bunun sorumlusu ne Marks'tır ve ne de teorinin kendisidir. Bu durumda demek oluyor ki, işçi sınıfının durumunun kapitalizm koşullarında neden sürekli mutlak kötüleşmek zorunda olduğunu; mutlak yoksullaşmanın, nedenlerini biz anlatamıyoruz. Marks, proletaryanın görece yoksullaşma teorisini de geliştirmiştir. Görece yoksullaşma teorisinin kaynağı da sermaye birikimidir. Ve bu teori, en basitçe, mutlak yoksullaşma teorisinden hareketle anlatılabilir.

"Proletaryanın görece yoksullaşması, burjuva toplumda işçi sınıfının ulusal gelirin toplam miktarındaki payı sürekli azalırken, sömürücü sınıfların payının sürekli artmasından ibarettir." (Politik Ekonomi Ders Kitabı, Berlin 1955,8.166/167).

Başka türlü ifade edersek; görece yoksullaşma teorisine göre, kapitalistlerin durumuna oranla işçi sınıfının durumu giderek kötüleşir ve kapitalistler giderek daha çok zenginleşirlerken, işçiler giderek daha da fakirleşirler. Kapitalist toplumda bir taraftan zenginlik giderek artarken, diğer taraftan işçilerin durumu giderek mutlak kötüleşir. Bu durumda, işçilerin durumunun görece olarak kötüleşmesi doğaldır; sermaye birikiminin bir sonucudur. Sermaye birikiminin olmazsa olmaz koşulu sömürüdür; işçilerin sömürüşüdür. Ve kapitalist üretimde, kapitalizm koşullarında bir tarafta yoksulluk birikmeksizin, diğer tarafta zenginlik birikmez. Kapitalizmde bir tarafta zenginliğin birikebilmesi için, yoksulluğun ve sefaletin üretilebilmesi gerekir. Veya kapitalizmde bir tarafta üretilen yoksulluk, diğer taraftan biriktirilen zenginlik demektir. Marks'tan aktardığımız anlayışı hatırlayalım; *"öyleyse, bir kutupta zenginliğin birikimi aynı zamanda karşı kutupta yoksulluğun... birikimidir"*. Buna göre:

Proletaryanın mutlak yoksullaşması, birikimin de, zenginliğin de giderek düştüğü veya değişmeden kaldığı bir toplumda gerçekleşmiyor; kapsamı, hacmi ne olursa olsun, birikimin kendisi zenginliğin artışının doğrudan ifadesidir. Öyleyse mutlak yoksullaşma, zenginliğin, birikimin giderek arttığı bir toplumda gerçekleşiyor. Bu, aynı zamanda bir kutupta mutlak zenginleşmenin, diğer kutupta mutlak yoksullaşmanın doğrudan ifadesidir. Bunun, görece yoksullaşma teorisi açısından anlamı nedir?

Bir kutupta mutlak zenginleşmenin ve karşı kutupta da mutlak yoksullaşmanın mantıksal bir sonucu, aynı zamanda bir kutupta görece zenginlik, karşı kutupta da görece yoksulluk demektir. Yani kapitalist sınıf sadece mutlak olarak daha da zenginleşmiyor ve işçi sınıfı da sadece mutlak olarak yoksullaşmıyor. Aynı zamanda kapitalist sınıf, işçi sınıfına nispeten görece olarak daha da zenginleşirken, işçi sınıfı da, kapitalist sınıfa oranla görece olarak daha da fakirleşiyor.

Demek oluyor ki, proletaryanın görece yoksullaşma teorisi sermaye birikiminden kaynaklanıyor ve proletaryanın mutlak yoksullaşma teorisinin mantıksal bir sonucudur.

İşçi sınıfının görece durumunun ne anlama geldiğini Rosa Luxemburg şöyle açıklar:

"...Örneğin bir durumda işçiler, öncesine nazaran daha çok gıda maddelerine, daha zengin gıdaya, daha iyi giyime sahip olabilir.

Ama şayet diğer sınıfların serveti daha da hızlı artarsa, işçilerin toplumsal üründeki payı küçülür. Öyleyse mutlak olarak alındığında işçilerin yaşam standardı yükselirken, payları, diğer sınıflara görece olarak alındığında düşebilir. Ama her insanın ve her sınıfın yaşam standardı verili zamana ve aynı toplumun diğer katmanlarına göre ele alındıklarında ancak, doğru değerlendirilmiş olur. Afrika'da primitif yarı vahşi veya barbar bir zenci aşiretinin prensi, Almanya'da ortalama bir işçiye göre düşük bir yaşam standardına, yani daha basit konuta, daha kötü giyime, ham gıdaya sahiptir. Ama bu prens, aşiretinin olanaklarına... oranla 'prensçe' yaşarken, Almanya'da fabrika işçisi, zengin burjuvazinin lüksü ve zamanın ihtiyaçlarıyla karşılaştırıldığında oldukça fakir yaşamaktadır. Öyleyse, işçilerin bugünkü toplumdaki konumlarını doğru değerlendirmek için, sadece mutlak ücretin -yani ücret miktarının- değil, bilakis görece ücretin de yani işçinin ücretinin, işinin toplam üründeki payının da incelenmesi gerekir." (Toplu Eserler, C. 5, S. 757/758, "Ulusal Ekonomiye Giriş".)

Türkiye'de proletaryanın görece yoksullaşmasını hesaplamak neredeyse " imkansız. Bu hesabı yapmak için ulusal değeri ve bu değer içinde değişken sermayeyi hesaplamak gerekiyor, istatistik verilere (DİE) dayanarak tam sonuç almak olanaksız. Ama soruna **sadece ye sadece** imalat sanayii bazında bakarsak; imalat sanayii değerlerini ulusal gelir olarak alırsak, bu gelirde işçilerin pay -görece yoksullaşma- 1963'te %22,9'dan 1988'de %15,4'e kadar

düşer ve 1990'da %21,7'ye çıkar. Buna karşın kapitalistlerin payı 1963'te %77,1'den 1988'de %84,6'ya çıkmış ve 1990'da %78,3'e düşmüştür. Salt bu veriler, Türkiye'de sömürünün ne derece korunmuş boyutlarda olduğunu, Türkiye imalat sanayiinde işgücünün resmen talan edildiğini gösteriyorlar.

Sonuç:

Marksist yoksullaşma (mutlak ve görece) teorisi, SB'nde sosyalizmin yıkılmasından; SBKP XX. Kongresi'nden bu yana marksistler tarafından geliştirilip güncelleştirilmemiştir. Revizyonist blok yıkılana kadar modern revizyonistler bu alanda da kelimenin tam anlamıyla "at oynatmışlardır." Yoksullaşma teorisi, marksist-leninist politik ekonominin bir sorunudur. Bu teori, kapitalizmin genel krizinin güncel koşullarında işçi sınıfının durumu araştırılarak geliştirilmelidir veya işçi sınıfının durumunu araştırmada, saptamada bir çıkış noktası olarak alınmalıdır.

Emperyalist burjuvazi ve onun kulvarında koşan reformistler, revizyonist blokun çökmesiyle de hız alarak sosyalizme, Marksizm-Leninizme saldırmaya devam ediyorlar. Kapitalizmin, burjuva düzenin alternatifsiz olduğunu, sorunların bu sistem içinde çözüleceğini, işçi sınıfının durumunun bu sistem içinde iyileşeceğini, vs. lanse ediyorlar.

Oysa, durum hiç de anlatıldığı gibi değil. Dünyanın her tarafında zengin daha da zenginleşirken fakir (işçi sınıfı) daha da fakirleşiyor. Bir taraftan yüz milyonlarca işsiz, bir milyar civarında yoksul, diğer taraftan bütün zenginlikleri elinde toplayan bir avuç, sayıları 100-150 arasında devasa tekeller, kutuplaşmanın bu boyutlarda olduğu bir süreçte işçi sınıfının mutlak ve görece yoksullaşmadığını nasıl kanıtlayabiliriz? Bu, reformistlerin görevi. Marksistlerin görevi ise, bu teori bazında ele alınan bütün sorunları ulusal ve enternasyonal alanda sermayeye, kapitalist düzene karşı mücadelenin, burjuva düzeme yılına mücadelesinin silâhlarına dönüştürmektir. ■

Tarih Bilinci

MAHABAD CUMHURİYETİ

Tarihi boyunca onlarca barbarın, kan emici talanına uğrayan Kürt coğrafyası, zulmün ve zorbalığın yanında direnişin ve dinmeyen bir özgürlük tutkusunun toprağı oldu. Zülüm ve zorbalığın laboratuvarına dönüştürülen Kürt coğrafyası, kan iklimi mevsimlere inat direniş ve özgürlük tutkusunu mayaladı hep. Bu coğrafya sadece vahşetin değil, yüzlerce irili ufaklı direnişin, isyanın da tanıklığını yaptı. Önderliklerinin sınıfsal niteliğiyle sakatlanmış olması, zaafı taşıması, yaratılan kahramanlıkları, ödenmiş bedellerin görkemini gölgelemez.

Ağrı ayaklanmasının bastırılması üzerine, 1930 Eylül'ünde Milliyet gazetesi yayınladığı bir karikatürle "Muhayyel Kürdistan burada metfundur." (Hayali Kürdistan burada gömülüdür) diye yazmıştı. Zorbalara inat Kürdistan dağları hep bu "hayâlin" tanığı oldu. Nitekim çok geçmeden 22 Ocak 1946'da ilan edilen Mahabad Kürt Cumhuriyeti, egemen sınıfların korkusu olan bu "hayali" yeniden diriltti.

Yüzlerce yıllık Kürt tarihinde devletleşme hep dinmeyen bir özlem olageldi. Med

devleti sonrası, Kürt tarihinde Mervani devleti (M.S.985-1087) ve Eyyübi devleti (1117-1250) kurulan Kürt devletleri oldu. Türk ve Moğol istilalarıyla yıkılan bu devletler sonrası Kürtler, yüzyıllar boyunca güçlü bir merkezi devlet kuramadılar ve beylikler halinde yaşadılar. Değişik ayaklanmalar sonrası hükümet ilanları, vergi toplama, kurumsallaşma çabaları vb..olduysa da, bunlar, hep başlamadan biten çabalar oldu. Bu tarihsel süreç içerisinde Mahabad Kürt Cumhuriyeti özgünlükleriyle öne çıkmaktadır.

ikinci Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrası Ortadoğu'daki ilk özgür halk cumhuriyeti özelliğine sahip Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin kuruluşunun üzerinden 53 yıl geçti. Mahabad Kürt Cumhuriyeti, kısa ömrüne karşın, ulusal bilincin, devlet isteminin gelişmesinde önemli katkılarda bulundu. Oluşturduğu özgürlük ortamı, yarattığı kurumsallaşma ve geleneklerle Kürt ulusal mücadelesine küçümsenmeyecek zengin deneyimler kattı. Olumlu yanların yanında aynı zamanda ulusal kurtuluş savaşımını zaafı ile sakatlayan, yenilgilerle karakteri-

ze olan bir tarihin nedenlerini göstermesi bakımından da önemlidir. Kürt ulusal kurtuluş mücadelesi tarihi, önderliklerin sınıfsal niteliği kendi öz gücüne güvenin zayıflığının, iktidar perspektifinde yoksunluğun örnekleriyle doludur. Kürt ulusal mücadelesinin olumlu yanlarını ve zaafıyla sakatlayan yanlarını Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve yıkılışına dek geçen süreçte görmek mümkün. Kısa da olsa, Kürt ulusal kurtuluş savaşının onurlu sayfalarından olan Mahabad Kürt Cumhuriyeti deneyimini incelemek, coğrafyamızda patlak vermiş olan Kürt ulusal direnişinin -bugününe ve yarınına ışık tutacak katkılara ulaşmayı sağlayacaktır.

22 Ocak 1946 günü Mahabad'ın "Çuvarçıra" (Dörtçıra) meydanında binlerce Kürt yurtseverinin katılımıyla göndere çekilen Kürt bayrağı, binlerce şehit pahasına dinmeyen özgürlük tutkusunun sembolü olarak dalgalanıyordu.

Bu sürece gelişte bazı faktörler belirleyici bir rol oynamışlardır.

Birincisi; 17 Mayıs 1639'da imzalanan Kasrı Şirin Anlaşması sonrasında beylik yapısını, beyliklerdeki politik ve iktisadi egemenliklerini koruyan Kürt beylerini herhangi bir mücadeleye ve başkaldırıya girişmemeleriyle karakterize olan 300 yıllık süreçte sağlanan "sükûnet", 1085'te son buldu. Osmanlı yönetimi Baban Beyi İbrahim Paşa'nın ölmesi üzerine başa geçmesi gereken yeğeni Abdurrahman Paşa'nın yerine bir başka Kürt beyini, rakip aşiretten Halit Paşa'yi Süleymaniye emiri olarak tayin ettiğini ilan edince 20. yüzyıla taşacak Kürt isyanları yayından boşaldı.

1833'te kırkbin kişilik ordusuyla, Doğu Kürdistan'dan Azerbaycan'a değin etkinlik kuran Mir Muhammed önderliğindeki hareket; 1839'da başlayıp Diyarbakır, Musul ve İran arasındaki bölgede denetim kuran Bedirhan Bey önderliğindeki ayaklanma; 1850 Yezdan Şer ayaklanması; 1861-1865/1877-1878 arasında patlak veren Dersim'deki ayaklanmalar; 1872'de Mahabad, Baranga ve Meyandap şehirlerini ele geçiren Şeyh Ubeydullah önderliğindeki ayaklanmalar vb. 1805'te patlak veren Kürt

ayaklanmalarını 20. yüzyıla taşıdı. 20. yüzyıl başlarında Kürdistan'ın Güney, Kuzey ve Doğu parçalarında ayaklanmalar birbiri ardına patlak verdi. 1907'de Kocan ve Ferhadan aşiretlerinin Dersim Hozat'taki jandarmaların silahlarını almasıyla başlayan isyan ateşi 1938'e dek Kuzey Kürdistan dağlarında alevlenip durdu. 1921'den 1937-38 Dersim katliamına kadar Kürt halkı, Kemalist rejime ve Türk jandarmasının zulmüne karşı defalarca ayaklanmış ve bu ayaklanmalar her seferinde kanla bastırılmıştı.

Modern bir ulusal harekete dönüşme bile taleplerinin özü itibarıyla ve tarihsel açıdan ilerici ulusal bir karaktere sahip olan Kürt başkaldırısı, savaş yıllarından başlayarak bir kıpırdanış içine girdi. 1918 yılında büyüyen Güney Kürdistan merkezli ateş, sırasıyla Doğu ve Kuzey Kürdistan'ı da sardı. Feodal parçalanmışlık ve ulusal kurtuluş perspektifine sahip Kürt aristokrat aydınlarının halkla bağlarının cılızlığı hareketi zaafıla sakatlayan yan oldu.

* Güney Kürdistan'da Şeyh Mahmut, 1919 yılında bağımsızlığını ilan etti. Aynı yılın Haziran'ında yenildi. 1922'de yeniden hükümet kurdu. 1924 Temmuz'unda İngiliz hava kuvvetlerinin de-desteğiyle saldırıya geçen Irak ordusuna yenildi. 1930 Kasım'ında Şeyh Mahmut üçüncü kez ayaklandı ve tekrar yenilerek sürgüne gönderildi. Doğu Kürdistan'da 1921 yılında Sımiko (Şıkakan Aşireti lideri) İsmail ağa önderliğinde başlayan ulusal hareket, 1930 yılında Sımiko'nun pusu sonucu katledilmesiyle sona erdi. 1908'de, 1930'lu yıllarda, 1945 Nisan'ında Güney Kürdistan'da Barzanilerin önderliğinde gelişen ayaklanmalar da yenilgiyle sonuçlandı.

Verdiğimiz örnekler vb. onlarca irili ufaklı ayaklanmalar yenilgiyle sonuçlansalar bile, yaşanan katliam ve jenoside karşın, yeni direnişlerin patlak vermesi engellenemedi. Bu süreç, aynı zamanda Kürt halkında ulusal bilincin, yurtseverlik duygusunun geliştiği yıllar oldu. Kanla bastırılan her direniş, ardından yurtseverlik bilinci bırakarak yeni ayaklanmaları mayalıyordu. 1940'lı yıllara gelindiğinde Kürt halkı yurtseverlik

duygularının coşkusunu yaşıyordu. Mahabad, oluşan bu yurtsever biçimlenme temeline yükseldi.

Mahabad'a giden süreçte belirleyici olan ikinci etken ise Ekim Sosyalist Devrimi'nin bölgede yarattığı devrimci rüzgardı. Çarlığın yıkılması ile birlikte onlarca ulus ve ezilen halkların özgürlüklerine kavuşmaları, diğer ulus ve halklar üzerinde kurtuluşları yönünde sarsıcı etkilerini hemen gösterdi. Bölgede oluşan bu devrimci dalga Kürt ulusunu da etkiledi.

Doğu Kürdistan'da bu yüzyılın başlarında süren ulusal mücadele, Ekim Devrimi'nin zaferi sonrasında daha da hızlanarak sürdü. Ulusal mücadele özellikle 1920'li yıllarda oldukça ciddi boyutlara ulaştı. Kuzey'de Sovyetler'de sosyalizmin iktidarda bulunuşu ve ezilen halkların-ulusların kurtuluş mücadelelerine karşı duyarlı ve enternasyonalist yaklaşımının etkileri açıkça hissediliyordu.

Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin kurulmasında ise Sovyetler'in desteği, devrimin yarattığı etkinin de ötesinde fiili destek düzeyindeydi.

25 Ağustos 1941'de Müttefik Devletler, Alman Nazileri'nin Doğu'ya doğru ilerlemesini engellemek için İran'a girdiler. Sovyet ve İngiliz orduları İran'a Kuzey'den ve Güney'den girmeye başladılar, İran ordusu bölgeyi terketti. Sovyetler Birliği, Kafkasya ve Azerbaycan'daki Sovyet ordularının geri hatlarını korumak ve Basra Körfezi yoluyla Kuzey'e ulaşımı sağlayan ikmal yollarını elde tutmak istiyordu.

Sovyet kuvvetleri Mahabad'ın kuzeyinde bulunan Eşneviye-Meyandup hattında üslendiler. İran ordusu çekilirken ardından bıraktığı silah ve cephaneleri Kürtler aldı. Sürgünde bulunan aşiret liderleri memleketlerine döndüler.

Rakrak suyu havzasının güney kesiminde yer alan Mahabad, eski adı Sablax, 16 bin nüfuslu küçük bir kent olmasına rağmen Kürt ulusal mücadelesi tarihinde önemli bir yere sahiptir. Güney ve Kuzey Kürdistan'a yakın olması, her üç parçada patlak veren birçok direnişin sığıradığı alan olmasına yol açtı.

1941 yılı sonlarında 30 kadar önde gelen Kürt liderini Sovyetler davet etti. Heyette Mahabad'ı temsilen Kadı Muhammed yer alıyordu. Mahabad'da büyük bir otoriteye ve saygınlığa sahip olan Kadı Muhammed, 1941 Eylül'ünden itibaren Mahabad'ı fiilen yönetmeye başladı. 16 Eylül 1942 günü Mahabad'da Komel örgütü kuruldu. "Komelê Zîyan eweye Kürdistan" (Kürdistan Diriliş Topluluğu) kısa sürede etkin politik bir güç haline geldi. 1944 yılına gelindiğinde Komel'in etkisi geniş bir alana yayıldı. Güney Kürdistan'a dek yayılan bu etki, 1945 yılında örgütlü güce dönüştü. 1945 yılında aşiret liderlerinin çoğunluğu Komel üyesi olmuştu. Kadı Muhammed de 1944 Ekim'inde çağrı üzerine Komel üyesi oldu. Komel örgütü, feodal sınıfsal niteliğine rağmen yurtsever bir örgüttü. Üyelerinin ezici çoğunluğunda yurtsever bilinç biçimlenmesi hakimdi. Propaganda-örgütlenme faaliyetlerinde yurtsever bilincin gelişmesinde önemli bir rol oynadılar. Nıştıman (Vatan) adlı derginin yanısıra düzenledikleri birçok etkinlikle propaganda faaliyetleri yürütüyorlardı. 1945 yılı Mart'ında düzenledikleri Dayke Nıştırına (Ana Vatan) adlı opera gösterildiği her yerde büyük bir etkiye yol açtı. Folklor vb. geleneksel oyunlardan propaganda amacıyla yararlanıldı.

Kadı Muhammed ve bazı Komel liderlerinin 3 Eylül 1945'teki Tebriz ziyareti, yine aynı ay içerisinde gerçekleşen ikinci Baku ziyareti Sovyetler'le olan ilişkiyi güçlendirdi. Sovyetler Birliği adına Azerbaycan Başbakanı Cafer Bakırof, Kürt liderlere destek sözü verdi. Sovyetler Birliği, İran'ın her tarafında, birer İran-Sovyet Kültürel ilişkileri Derneği kurmaya başladı. 1945 Eylül'ünde Mahabad'da Sovyet-Kürt Kültürel ilişkiler Derneği kuruldu. Bu merkez, İran'ın tepki göstermesini göze alarak, Sovyetler Birliği'nin Kürt ulusal kurtuluş savaşına olan desteğinin ifadesiydi. Sonraki süreçte I-KDP birçok faaliyetini bu dernekte gerçekleştirdi.

1945 yılı Ekim'inde Komel örgütü, ulaştığı güç ve faaliyetinin yaygınlığının etkisinden hareketle açık çalışmaya geçerek

"Kürdistan Demokrat Partisi"ni kurdu. Komel'in Merkez Komite üyeleri ve tüzüğü değiştirilmeden yeni parti yer aldı. Yeni parti de programında özerkliğin dar ufkunu aşamadı. Parti programının birinci maddesinde "İran'daki Kürt halkı, kendi ulusal ve yöresel işlerim yürütmekte özerk bir yönetime sahip olacaktır. "Üçüncü madde" İran anayasası hükümlerine uygun olarak, Kürdistan'da bütün kamu işleri üzerine kontrol ve denetim hakkını kullanacak bir yasama meclisi kurulması için en kısa zamanda seçim yapılacaktır. Merkez Komite üyelerinin, Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin hükümetini oluşturdukları 1-KDP'nin devletleşmeyi hedeflemeyerek, gerici İran rejiminin otoritesine bağlı bir özerklikle yetinmesi, sonrasında yenilgiye giden süreçteki kararsızlıkları, yalpalamaları ve nihayetinde yenilgiyi koşullayan faktörlerden birisidir.

1945 Ekiminde İran Azerbaycan'ında saldırıya geçen partizan birlikleri Tebriz'i ele geçirdiler. Sovyet birlikleri İran ordusunun ilerlemesini, ayaklanmayı bastırmasını engelledi. 12 Aralık 1945'te toplanan Azerbaycan Ulusal Meclisi özerklik ilan etti. Mahabad Kürt Cumhuriyeti'ne giden yolda İran Azerbaycan Özerk Cumhuriyeti'nin kuruluşu, merkezi otoriteyi zayıflatarak, enternasyonalist yardımlaşma ve dayanışmaya önemli katkılarda bulundu.

Kürt heyetinin ikinci Baku ziyaretinden sonra Sovyet yardımları da gelmeye başladı. Sovyetler'in Azerbaycan'a girmesinden sonra bölgeyi terk eden İran ordusunun bıraktığı silahlı alan Kürtler hızla silahlandılar. Her eve bir silah girmesini yetersiz bulan Kadı Muhammed, Kehabad'daki Sovyet ticaret temsilcisi Babayof aracılığıyla bir parti tüfek daha getirtti. Rıza iye Jandarma Karakolları işgali sonrasında Sovyetler, Mahabad'a 1200 tüfek daha teslim ettiler. 1945 yılında Kasım ayında Sovyetler, Nehabad'a bir matbaa makinesi gönderdiler, Matbaa, Kürtçe *gazete*, dergi vb. basım yayın alanında önemli katkılarda bulundu.

17 Aralık 1945 günü bir parti mitingi, İran otoritesinin Mahabad'daki son kalıntısı olan Adliye Sarayı'nın ele geçirilmesine dönüştü. Adliye'ye Kürt bayrağı çekildi. Kadı

Muhammed, Tebriz dönüşü halkın nabzını yoklayarak cumhuriyetin ilanının olgunlaştığına karar verdi. Yapılan görüşmeler sonrasında "Ribandan" ayının ikisinde "Çuvar Çıra" Meydanı'nda önemli bir toplantı olacağı 17 Ocak'ta duyuruldu. Tarih ve özerkliğin ilam önceden Sovyet görevlilere iletildi. Kürt ileri gelenleri şehrin en büyük camisinde toplanarak özerkliği ve toplantının programını görüştüler.

1946 yılının 22 Ocak sabahı Mahabad'ın "Çuvarçıra" Meydanı'nda toplanan binlerce Kürt tarihi bir günün tanıklığını yapmaktaydılar. Toplantıda birkaçı dışında bölgedeki bütün aşiretler temsil edilmişti. Mahabad, Mameş, Mingur, Kevork, Zerza gibi Irak sınırına komşu olan aşiretlerin yanısıra Herki, Beyzade, Barzan gibi aşiretler de katılmışlardı.

Kadı Muhammed, Kürtlerin kendi kaderini tayin hakkında bahseden kısa konuşmasından sonra "Şu anda özerk Kürt Cumhuriyeti kurulmuştur" diyerek, meydanı dolduranların coşkulu sevgi gösterileri arasında Cumhuriyeti ilan etti. Kadı Muhammed konuşmasında Kürtlere sağladıkları maddi ve manevi destekten dolayı Sovyetler Birliği'ne teşekkür etti. Sovyetler Birliği, 1946 Mart'ında Mahabad Kürt Cumhuriyeti'ne askeri danışman olarak bir subay gönderdi. Mahabad'da Sovyet ticaret temsilciliği açıldı.

11 Şubat 1946'da Kürdistan gazetesinde bakanlar kurulunun listesinin yayınlanmasıyla birlikte, Kadı Muhammed de, cumhurbaşkanı olarak yemin etti. Başbakanlığa Bükân Aşireti'nden Hacı baba Şeyh getirildi. Hükümeti oluşturanlar. Mahabad ve çevresindeki aşiretlerin ileri gelenleriydi. Geçici bir denge unsuru olarak düşünülen hükümet, aşiretler arası denge gözetilerek oluşturulmuştu. Bölgesel yönetimler ve otorite, aşiretlere bırakılmıştı. Bu yönetimler, Kadı Muhammed ve merkezi hükümete bağlıydılar. Yapılacak olan yasama meclisi seçimine dek böyle bir idari yapı belirlenmişti.

Cumhuriyetin ilanından hemen sonra Şubat 1946'da Sovyetler Birliği, Mahabad'a tüfek, makineli tüfek ve tabancalardan olu-

şan 5000 parça silahla birlikte zırh deliciler ve fitilli gaz lambaları yolladı. Ayrıca Sovyet yapısı 10 kamyon, 10 büyük kamyon ve 10 cip, radyo vericisi vb. birçok başka yardımlar da gönderildi. Sovyetler, Kürt öğrencilerinin masraflarını üstlenerek Azerbaycan Sosyalist Cumhuriyeti'nde eğitim önerisinde bulundular. Mayıs 1946'da 60 öğrenciden oluşan ilk kabile Azerbaycan'a gönderildi. Sovyet albayı Salahaddin Kazım Of, Kürt ordusunu eğitmek ve örgütlemekle uğraşırken, Sovyet subayı Babaof ve Esadof da Kürdistan Demokrat Partisi'nin örgütlenmesine yardım ediyorlardı. Stalin'in resimleri duvarlara, resmi dairelere, evlere asılmıştı. I-KDP düşünsel ve programatik olarak olmasa da, örgütlenme biçimi olarak kendisine komünist partileri örnek almıştı. Merkez Komite'ye bağlı kadın ve gençlik örgütleri kurulmuştu. Gençlik örgütü iç örgütlenmesinde ve pratik çalışmalarında bağımsız hareket ediyordu. Parti propagandasında ilerici sloganlar ve Sovyetler Birliği'ne övgüler önemli yer tutuyordu.

Mahabad Kürt Cumhuriyeti kısa ömrüne karşın, kurumsallaşma geleneğinin oluşturulması ve özgürlük ortamının yaratılmasında küçümsenmeyecek basanlar elde etti. Cumhuriyete bağlı modern ordu çekirdeklerinin oluşturulması, idari yönetsel örgütlenmelere gidilmesi, mahkemeler kurulması, vergi toplanması, hazine oluşturulması, sağlık ve eğitim sorunlarının çözülmesi bunlardan bazılarıdır.

Eğitim, cumhuriyetin eğildiği temel konulardan biriydi. Hızla okullar açılarak Kürtçe ders kitaplarının basımına başlandı. Açılan ilk okullardan birisi kız öğrenciler içindi. Hilale adlı haftalık dergi kadınlara yönelik olarak çıktı. Kadı Muhammed'in eşi 1-KDP'nin kadın kollan başkanlığını yürütüyordu. Cumhuriyetin ilanından sonra Kürdistan adlı günlük gazetenin yanısıra Hawar, Ağır, Geleawız, Niştıman, Hilale gibi dergi ve gazeteler yayınlandı. Gazete ve dergiler, radyo ile birlikte, Kürt dili ve kültürünün güçlenip yayılmasında önemli rol oynadılar.

Fakat bu gelişmelerin .daha ileri kazanımlara taşımaya Cumhuriyetin ömrü yet-

medi. 9 Mayıs 1946'da Sovyet birliklerinin İran'ı terk etmesi, İran Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 13 Haziran 1946'da İran'la anlaşma imzalaması vb. gelişmeler. Cumhuriyet önderliğinin yalpalayarak savaşı genişletme, devletleşme hedefine yönelmemesi, aşiretler arası oluşan birliği zayıflattı. Merkezi otoriteyle, yani İran gericiliğiyle uzlaşma arayışına girildi. 1946 Ağustos'unda Tahran'a giden Kadı Muhammed'in yaptığı görüşmelerde bir sonuca varılamadı. 15 Aralık 1946'da İran, Tebriz'i işgal ederek, Azerbaycan Özerk Cumhuriyeti'nin varlığına son verdi.

Yaşanan bu gelişmeler sonrasında, katliama vb. yol akmama kaygısıyla Cumhuriyet yöneticileri hükümete karşı direniş yolunu terk ettiler. 17 Aralık 1946'da İran birlikleri Mahabad'a girerek kontrolü ele geçirdiler. 19 Aralık'ta da Kadı Muhammed ve Cumhuriyetin önde gelenleri tutuklandı.

Önderliğin feodal karakteri, kendi öz gücüne güven eksikliği, bağımsız devlet kurma perspektifinden yoksunluk, başından itibaren İran gericiliğiyle uzlaşma arayışı. Batılı emperyalist güçlerde beklentiye girme, hareketin aşiretsel temeldeki bir örgütlülüğe ve önderliğe sahip olması, güçlü dinsel etkilenme vb. otonom yönetimin uzun sürmesini engelleyen zaafardan kimileridir. Birçok Kürt ulusal başkaldırısında olduğu gibi yine bu zaafalar sonucu bir direniş daha kanla, zulümle bastırıldı. Ama tarihe daha büyük bir etki ve miras bırakarak.

31 Mart 1947'de gece yansından sonra saat 03.00'de Kadı Muhammed, kardeşi Sadri Kadı ve amcasının oğlu Seyfı Kadı Mahabad'da "Çuwarçıra" Meydanı'nda asılarak katledildiler. Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin ilan edildiği meydana, 14 ay sonra hareketin önderleri katledilerek, özgürlük girişiminin intikamı alınmak istendi, ilhakçı ve işgalci güçler, bir kez daha Kürt ulusuna özgürlük isterseniz bedeli budur mesajım vermek istediler.

"Çuwarçıra" Meydanı'nda gömülmek istenen özgürlük ruhunun alevi hiçbir zaman sönmedi. Doğu'dan Güney'e, Zagroslardan Botan'a özgürlük ateşi hiç dinmedi.■

